
Razvoj gospodarskih djelatnosti u prostoru

Zagreb, 13. listopada 2014.

IRMO

SADRŽAJ

Uvod	2
1. Sažetak	3
2. Prostorno uređenje i razvoj gospodarstva	7
2.1. Kritički osvrt na Strategiju prostornog uređenja u kontekstu razvoja gospodarstva	7
2.2. Ključne odrednice razvoja gospodarstva	17
2.3. Analiza stanja hrvatskog gospodarstva	22
2.4. Analiza prirodnih resursa RH	25
2.5. Utjecaj prostornog uređenja na razvoj gospodarstva i društvenih djelatnosti	29
2.6. Pravni i institucijski okvir za prostorno uređenje u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji ...	30
2.7. Osvrt na strategije i programe s utjecajem na prostor	32
2.8. Zaključci	34
3. Turizam	36
4. Industrija	49
5. Poljoprivreda	62
6. Šumarstvo	79
7. Planska usmjerenja i perspektive	96
7.1. Zahtjevi gospodarstva prema prostornom uređenju	96
7.2. Smjernice za provedbu.....	97
8. Zaključci	99
Dodaci	103
Dodatak 1. Ustavne promjene vezane uz prostorno uređenje	103
Dodatak 2. Prostorni planovi	104
Dodatak 3. Potpun popis zgrada koje se ne mogu ozakoniti	110
Dodatak 4. Promjene položaja Hrvatske prema međunarodnim organizacijama: pristupanje međunarodnim sporazumima i organizacijama vezanim uz zaštitu prostora	111
Dodatak 5. Prirodni resursi	115
Literatura	118
Pokazatelji	122
Popis tablica, grafova, slika i okvira	124

UVOD

Studija "Razvoj gospodarskih djelatnosti u prostoru" jedna je od pet stručnih podloga za izradu nove Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske. Studija ocrtava međusoban odnos i utjecaj gospodarstva na stanje u prostoru, pri čemu je fokus na poljoprivredi, šumarstvu, industriji i turizmu. Stručnjaci Instituta za razvoj i međunarodne odnose¹ analizirali su strateško, pravno i institucijsko okruženje, trenutno stanje i perspektive razvoja u tim područjima. Na temelju analize strateških smjernica razvoja tih područja i zahtjeva prostornog planiranja, studija donosi prijedloge elemenata nove strategije koji bi trebali podržati razvoj gospodarstva temeljen na načelu očuvanja prostornog integriteta, kao jedne od temeljnih nacionalnih strateških odrednica. U nedostatku jedinstvene nacionalne strategije razvoja, tu ulogu preuzimaju tri dokumenta – Nacionalni program reformi, Program konvergencije te Partnerski sporazum. Ti dokumenti, sa sektorskim strategijama, čine okosnicu strateškog ciklusa do 2020. godine. U tom kontekstu bi strategija prostornog razvitka trebala omogućiti usklađivanje ponekad suprotstavljenih ciljeva sektorskih strategija i olakšati odabir prioritetnih provedbenih mjera. Međutim, budući da u vrijeme dovršetka ove studije (listopad 2014.) Partnerski sporazum još nije usvojen, moguće je kako da će konačno utvrđeni razvojni prioriteti biti nešto drukčiji od onih sadržanih u nacrtu.

Studija je izrađena na temelju javno dostupnih podataka (strategija, smjernica, zakonskih i podzakonskih propisa, znanstvenih i stručnih radova i analiza, a nije uključila provedbu novih originalnih istraživanja niti projekcija razvoja).

1 Dr. sc. Sanja Tišma, dr. sc. Ana-Maria Boromisa, dr. sc. Sanja Maleković, Helena Čermak, Anastasya Radytija Ležaić, Marko Kovačić i Domagoj Troha. Autori zahvaljuju stručnjacima Hrvatskog zavoda za prostorni razvoj i Ekonomskog instituta Zagreb na konstruktivnim sugestijama za poboljšanje kvalitete studije.

1. SAŽETAK

Ovo poglavlje donosi opis studije i sadržaja te sažima rezultate i preporuke. Studija "Razvoj gospodarskih djelatnosti u prostoru" je, u skladu sa zahtjevima naručitelja, obuhvatila područja turizma, industrije, poljoprivrede i šumarstva. Naglasak je na usklađivanju izazova prostornog razvoja i tih sektora.

Poglavlje *Prostorno uređenje i razvoj gospodarstva* sadrži kritički osvrt na Strategiju prostornog uređenja iz 1997. godine. Najprije ocrtava ključne promjene od donošenja Strategije u Republici Hrvatskoj i međunarodnom okruženju koje određuju razvoj gospodarstva i način korištenja prostora. Slijedi analiza stanja gospodarstva i prirodnih resursa. Ne temelju odnosa između razvoja gospodarstva i korištenja prirodnih resursa (energetskih i neenergetskih mineralnih resursa te stalnih i obnovljivih prirodnih resursa) prikazuje se utjecaj prostora na gospodarstvo i društvene djelatnosti.

Znatan dio reformi provedenih u Republici Hrvatskoj je povezan s njezinim uključivanjem u Europsku uniju i unutrašnjim razvojem Europske unije. Stoga je prikazan način na koji se području prostornog razvoja pristupa u Europskoj uniji, kao i relevantan pravni i institucijski okvir u Republici Hrvatskoj.

Sljedeća četiri poglavlja bave se turizmom, industrijom, poljoprivredom i šumarstvom. Svako sadrži analizu stanja, projekcije razvoja i ocrtava mogućnosti razvoja. Na temelju napretka u provođenju Strategije te stanja i trendova u Hrvatskoj i okruženju, identificiraju se planska usmjerenja i perspektive, zahtjevi gospodarstva prema prostornom uređenju te formuliraju smjernice za provedbu, zaključci i preporuke.

Prilozi donose podatke koji omogućuju detaljniji uvid u osnovu za izvođenje zaključaka. Pokazatelji koji omogućuju usporedbu napretka u Republici Hrvatskoj te usporedbu s drugim državama su izdvojeni u posebnu cjelinu.

Od rezultata ističemo:

Prvo, Strategiju prostornog uređenja iz 1997. godine odredile su promjene u Republici Hrvatskoj, prije svega stjecanje samostalnosti i suverenosti te promjena društveno-političkog ustroja. Od tada su se dogodile brojne društvene, ekonomske i političke promjene koje će nova strategija morati uzeti u obzir.

Europska unija se proširila s 15 na 28 država članica, a prostor bez graničnih kontrola (Schengen) s 15 na 26 država. Republika Hrvatska je pristupila Europskoj uniji i NATO savezu, te potpisala brojne međunarodne sporazume koji reguliraju gospodarske odnose i pitanja vezana uz zaštitu prostora, sudjeluje u Europskom gospodarskom prostoru, a priključit će se i prostoru Schengena. Promjenom granica Europske unije mijenjaju se i granice unutarnjeg tržišta. Unutarnje tržište treba omogućiti slobodno kretanje ljudi, roba, kapitala i usluga, za što je nužna infrastruktura. Promjene međunarodnih sporazuma i integracija te statusa Republike Hrvatske prema njima utječu na

zahtjeve vezane uz prostor, njegovo korištenje i zaštitu, te uz infrastrukturu (npr. pitanja vezana uz Pelješki most ili zaštićeni ekološko-ribolovni pojas).

Nova će strategija morati biti u skladu s novim zahtjevima, a pritom i dovoljno fleksibilna kako bi se prilagodila promjenama koje se sada ne mogu niti predvidjeti.

Drugo, kako bi se mogli odrediti specifični, mjerljivi, realni i vremenski definirani ciljevi, nužno je poznavanje sadašnjeg stanja. Cjeloviti podaci za pojedina područja nisu dostupni (npr. o stanju šuma privatnih zemljoposjednika, mineralnih rezervi – zbog nelegalnog korištenja te izgrađenosti – zbog nedovršene legalizacije). Potrebno je unaprijediti prikupljanje, sistematizaciju i ažuriranje podataka.

Treće, napredak je na pojedinim područjima neujednačen. I dalje su prisutni neki od glavnih izazova utvrđenih još 1997. godine, kao što su negativni demografski trendovi, posljedice rata (npr. miniranost područja), pitanje bespravne gradnje, nelegalno korištenje mineralnih sirovina, djelomična provedba propisa i nedostatak kapaciteta za usklađivanje politika i definiranje prioriteta. Usklađivanje različitih strategija i njihova provedba, usprkos mnogim poboljšanjima, još je uvijek bolna točka. Uključivanjem lokalnih vlasti i javnosti u razvoj i provedbu politike prostornog uređenja povećava se potreba za koordinacijom i jačanje kapaciteta uprave. Uprava svojim radom izravno utječe na prostorni razvoj, a time i na mogućnosti/ograničenja za razvoj gospodarstva. Ograničeni kapaciteti za koordinaciju su u brojnim dokumentima i studijama prepoznati kao prepreka razvoju. Stoga se kapaciteti uprave mogu smatrati preduvjetom za razvoj gospodarstva.

Ekonomski i društveni razvoj često dovode različite namjene prostora (npr. stambene, industrijske, turističke) u međusoban sukob. Dosad se gospodarski razvoj temeljio na korištenju komparativnih prednosti pojedinih područja (npr. turizam na Jadranu, poljoprivreda u Panonskoj Hrvatskoj). Noviji strateški dokumenti zagovaraju razvoj tih sektora na području cijele Republike Hrvatske. Prostornim se uređenjem može djelovati na neka obilježja prostora (npr. prometnu povezanost) te ga tako učiniti prikladnim za obavljanje neke djelatnosti. Zbog toga je važno utvrđivanje hijerarhije razvojnih ciljeva kako bi mjere pojedinih politika bile međusobno usklađene.²

Gospodarstvo i društvene djelatnosti su međusobno ovisne. Industrija u gradovima potiče razvoj uslužnog sektora, a jači uslužni sektor potiče razvoj novih industrija i usluga u tom području. Svako radno mjesto u proizvodnji stvara 0,5-2 radna mjesta u drugim sektorima. To uključuje radna mjesta u društvenim djelatnostima, a može potaknuti i pozitivne demografske trendove jer je značajan dio migracija ekonomski potaknut. Razlozi ostanka/migracije stanovništva povezani su s dostupnošću zdravstvene zaštite, obrazovnih institucija, administracije te prometne povezanosti, a to su ključni elementi razvoja određenog prostora.

Odlučivanje o opravdanosti pojedinih zahvata u prostoru bilo bi transparentnije kada bi osmišljene dokumente prostornog uređenja pratila odgovarajuća financijska i ekonomska analiza. Takav pristup olakšao bi odlučivanje o alternativnim namjenama pojedinih, osobito zapuštenih lokacija.

² Dosadašnja specijalizacija u skladu s komparativnim prednostima je na neoliberalnom tragu. Noviji strateški dokumenti zagovaraju razvoj na cijelom području RH. Definiranje razvojnih ciljeva na nacionalnoj razini omogućilo bi usklađivanje sektorskih strategija i olakšalo provedbu.

Financijske i administrativne mjere (poticaji, potrebne posebne dozvole) utječu na mogućnosti i isplativost korištenja prostora (npr. šumskog, poljoprivrednog ili građevinskog zemljišta). Pri njihovom oblikovanju, osim namjene zbog koje se donose, treba uzeti u obzir i druge učinke, koji se odnose na korištenje prostora te ekonomski i/ili društveni razvoj.

Turizam se temelji na atraktivnosti prostora i značajno pridonosi gospodarstvu Republike Hrvatske. Nužno je određivanje i provođenje kriterija za korištenje područja pojačanog ulagačkog interesa (obala, lovna i rekreativna područja, marine, urbane jezgre) radi osiguranja održivosti. Turizam i investicije su važni za gospodarski oporavak Republike Hrvatske. Inozemna ulaganja u smještajne kapacitete mogla bi dovesti do gubitka konkurentnosti postojeće (domaće) turističke industrije. U slučaju kršenja građevinskih propisa, pretjerana izgrađenost obalnog pojasa bi mogla negativno djelovati na gospodarski i prostorni razvoj.

Industrija. Privatizacija i restrukturiranje nisu dovršeni. Brojna postrojenja su ugašena, a na njihovim prostorima nisu pokrenute nove djelatnosti, što dovodi do zapuštenosti prostora. Mjere za stvaranje investicijskog ozračja odnose se i na zahtjeve vezane uz korištenje prostora. Industrijske/poslovne zone svojim smještajem (blizina luke, željeznice, ceste), opremljenošću (dostupnost plina, električne energije, vode, kanalizacije) i specifičnim zahtjevima vezanim uz zaštitu okoliša mogu privući/isključiti neke djelatnosti.

Poljoprivreda. Problem usitnjenosti poljoprivrednog zemljišta, koji je prepoznat u strategijama donesenim pred više od deset godina (poljoprivrednoj i prostornog uređenja), i dalje je među ključnim problemima. Usitnjenost poljoprivrednog zemljišta ugrožava gospodarsku održivost poljoprivrednih gospodarstava, a usko je povezana s načinom korištenja prostora. Povezivanje i udruživanje poljoprivrednika (uz mjere otkupa i zamjene zemljišta) moglo bi pomoći u rješavanju ovog problema te pomoći razvoju tržišta, smanjenju troškova i jačanju produktivnosti. Poljoprivredne površine se smanjuju zbog izgradnje prometnica, naselja i gospodarskih objekata. Osim toga, dio poljoprivrednih zemljišta se ne koristi zbog depopulacije i/ili miniranosti.

Šume obuhvaćaju značajan dio površine Republike Hrvatske. Njihov gospodarski potencijal nije dovoljno iskorišten. To se prije svega odnosi na kvalitetnu sirovinsku osnovu hrvatskih šuma i poštivanje načela održivog upravljanja (što dokazuje FSC-certifikat) te proizvodnju šumske biomase. Povezivanje šumarstva s turizmom (lovni turizam i odgovarajuća gastronomska ponuda), poljoprivrede s turizmom i prehrambenom industrijom stvara uvjete za gospodarski rast, ali i ruralni i urbani razvoj.

Uspostava učinkovite međusektorske suradnje preduvjet je za usklađivanje interesa očuvanja prostora i gospodarskog razvoja. Definiranje hijerarhije potreba (npr. uvažavanje infrastrukturnih ograničenja za razvoj turizma ili prilagodbe infrastrukture zahtjevima visoke turističke sezone, odnosa korištenja zemljišta za turističke ili druge namjene) utječe na mogućnost financiranja infrastrukturnih zahtjeva i/ili isplativost ulaganja. Pri definiranju takvih ograničenja nužno je ustanoviti razvojne potrebe lokalnog stanovništva i razmotriti utjecaj infrastrukture na gospodarstvo.

Konačno, treba napomenuti kako je ova stručna podloga napravljena bez uvida u ostale četiri stručne podloge³. Stoga su moguća preklapanja nekih rubnih područja i/ili njihov nedostatak, primjerice vezanih uz mehanizme integriranog pristupa teritorijalnom razvoju predviđenog u Partnerskom sporazumu Republike Hrvatske i Europske unije ili pojedine sektore (npr. ribarstvo, rudarstvo, energetika).

³ Radi se o sljedećim stručnim podlogama: Analiza prostornih planova županija, Regionalni razvoj, razvoj sustava naselja, urbani i ruralni razvoj i transformacija prostora, Krajoлик – čimbenik Strategije prostornog razvoja i Integralno upravljanje obalnim područjem

2. PROSTORNO UREĐENJE I RAZVOJ GOSPODARSTVA

2.1. Kritički osvrt na Strategiju prostornog uređenja u kontekstu razvoja gospodarstva

Strategiju prostornog uređenja Republike Hrvatske donio je 1997. godine Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske, na temelju Ustava i Zakona o prostornom uređenju. Njezin je opći cilj postizanje višeg (objektivno mogućeg) stupnja sigurnosti i razvijenosti Republike Hrvatske radi ostvarivanja razvoja i kvalitete života stanovništva na svim područjima. Bile su predviđene tri glavne aktivnosti za ostvarivanje cilja:

- unutarnja integracija i konsolidacija prostora države,
- povećanje vrijednosti i kvalitete hrvatskog prostora te
- uključivanje Hrvatske u europske razvojne sustave.

Mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja 1998. godine omogućila je dovršetak prve faze unutarnje integracije i konsolidacije prostora Republike Hrvatske (slika 1).

Slika 1. Unutarnja integracija RH, Erdutski sporazum

Izvor: obrada na temelju http://en.wikipedia.org/wiki/Erdut_agreement

Od 1. srpnja 2013., kada je postala članicom Europske unije, Republika Hrvatska je potpuno uključena u europske razvojne sustave.

Brojne društvene, ekonomske i političke značajke utječu na vrijednost i kvalitetu prostora. One su međusobno ovisne, pa praćenje razvoja pojedinih značajki ne daje cjelovit uvid smjera i veličine

promjena. Kriteriji koji definiraju kvalitetu i vrijednost prostora nisi definirani. Zbog toga za ocjenu razine promjena u nastavku ukratko prikazujemo promjene polazišta i ključnih činitelja vezanih uz prostorno uređenje u kontekstu razvoja gospodarstva. Pritom koristimo pristup sadržan u Strategiji, a koji se odnosi na:

- promjenu polazišta Strategije iz 1997. te
- provedbu prioritetnih mjera i aktivnosti za provedbu Strategije.

Promjene polazišta

Polazišta za određivanje ciljeva i strukture Strategije bila su:

- zakonski okvir (Ustav i zakon koji regulira prostorno uređenje),
- geopolitičke okolnosti,
- međunarodno okruženje te
- obilježja stanja i procesa u prostoru.

Zakonski okvir. Od 1997. godine, kada je Strategija donesena, Ustav i Zakon o prostornom uređenju su se više puta promijenili (tablica 1).⁴

Tablica 1. Popis promjena Ustava i Zakona o prostornom uređenju

Promjene Ustava	Promjene Zakona o prostornom uređenju
Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 56/90.	Zakon o prostornom uređenju, Narodne novine, 30/94.*
Ustavni zakon o izmjenama i dopunama Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, 135/97.	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju, Narodne novine, 68/98.
Promjena Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, 113/00., 28/01. i 76/10.	Uredba o izmjeni Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju, Narodne novine, 35/99.
Odluka u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja državnog referenduma održanog 1. prosinca 2013., na kojem je članak 62. Ustava republike hrvatske dopunjen novim stavkom 2., Narodne novine 5/2014	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju, Narodne novine 61/00
	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju, Narodne novine, 32/02. i 100/04.
	Zakon o prostornom uređenju i gradnji, Narodne novine, 76/07.
	Z Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju i gradnji, Narodne novine, 38/09
	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju i gradnji, Narodne novine, 55/11.
	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju i gradnji, Narodne novine, 90/11.
	Zakon o izmjenama Zakona o prostornom uređenju i gradnji, Narodne novine, 50/12.
	Zakon o prostornom uređenju, Narodne novine, 153/13.

*U razdoblju do 1994 ovo je područje bilo regulirano Zakonom o prostornom planiranju i uređivanju prostora.

Izvor: autori

U vrijeme donošenja Strategije pitanja prostornog uređenja regulirao je Zakon o prostornom uređenju iz 1994. U razdoblju 1994.-2007. je Zakon izmijenjen i dopunjen više puta. Od

⁴ Tablica donosi pregled ustavnih promjena, pri čemu se ne navode objavljene pročišćene verzije Ustava (Narodne novine 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01. i 85/10.) i ispravci (Narodne novine 55/01.).

Detaljnije o ustavnim promjenama: Dodatak 1.

2007.-2013. su pitanja prostornog uređenja i gradnje bila regulirana jednim zakonom. Prostorno uređenje i gradnja ponovno su uređena s dva odvojena zakona iz 2013. godine (tablica 1).

Promjene geopolitičkih okolnosti i međunarodnog okruženja. Stjecanje samostalnosti i suverenosti te promjene društveno-političkog ustrojstva stvorile su potrebu za donošenjem Strategije 1997. godine i za preispitivanje dotadašnje koncepcije Prostornog plana Republike Hrvatske (iz 1988. godine). Od vremena izrade Strategije prostornog razvitka Republike Hrvatske dogodile su se značajne promjene u Republici Hrvatskoj i njezinom okruženju. Mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja te uključivanje Republike Hrvatske u Europsku uniju predstavljaju ključne promjene koje određuju prostornu povezanost Republike Hrvatske i njezinu uključenost u Europski gospodarski prostor.⁵ Osim toga, Republika Hrvatska je pristupila međunarodnim organizacijama i ugovorima koje svojim odredbama (primjerice vezanim uz trgovinu, zaštitu zraka, vode, tla, zaštite prirode, očuvanje bioraznolikosti, sprečavanje havarija, klimatskih promjena i uništenja ozona, postupanja s otpadom ili u slučaju industrijskih incidenata) utječu na razvoj gospodarstva i prostora. Ilustrativni prikaz promjena u okruženju donosi okvir 1.⁶

Okvir 1. Ilustrativni prikaz relevantnih promjena

<p>1997. – Europska unija donosi odluku o mogućnosti proširenja na istok i otvaranju pregovora o članstvu s deset država srednje i istočne Europe te Ciprom i Maltom.</p> <p>1998. – Dovršetak mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja.</p> <p>2000. – Hrvatska pristupa Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) te se uključuje se u NATO-ov program Partnerstvo za mir.</p> <p>2002. – Uveden euro (novčanice i kovanice) u dvanaest država.</p> <p>2003. – Savezna Republika Jugoslavija postala državna zajednica Srbija i Crna Gora.</p> <p>2004. – Proširenje Europske unije na osam država srednje i istočne Europe te Cipar i Maltu.</p> <p>2005. – Stupanje na snagu Protokola iz Kyota.</p> <p>2006. – Deklaracija neovisnosti Crne Gore i Srbije.</p> <p>2007. – Pristupanje Bugarske i Rumunjske Europskoj uniji. Hrvatska, Makedonija i Turska dobivaju status kandidata.</p> <p>2008. – Kosovo proglasilo neovisnost, početak gospodarske krize.</p> <p>2009. – Stupanje na snagu Lisabonskog ugovora –postavljen cilj teritorijalne kohezije. Hrvatska pristupa NATO savezu.</p> <p>2013. – Hrvatska postaje članica Europske unije.</p>

Izvor: autori

Obilježja stanja i procesa u prostoru. Glavna obilježja stanja i procesa u prostoru utvrđena Strategijom iz 1997. jesu:

- stanovništvo,
- gospodarstvo,

⁵ Europski gospodarski prostor uključuje države članice EU te Island, Lihtenštajn i Norvešku; omogućuje slobodno kretanje robe, osoba, usluga i kapitala.

⁶ Konkretni učinci pojedinih promjena su detaljnije prikazani u odgovarajućim poglavljima u nastavku.

- regionalna ravnoteža i procesi,
- posljedice Domovinskog rata te
- značajke dosadašnjeg prostornog razvoja i korištenja prostora.

Stanovništvo. Trendovi u Republici Hrvatskoj su nepovoljni. Broj stanovnika opada, fertilitet je nizak. Povećava se udio stanovništva starog 65 i više godina. Kvalitativna i kvantitativna obilježja stanovništva (stupanj obrazovanja, dobna struktura, zdravstvena zaštita, udio staračkog stanovništva, i dr.) utječu na gospodarska kretanja (ekonomski rast, potrošnju, štednju, investicije te javne rashode) i prostorne zahtjeve. Za budući razvoj ključni su dobna struktura, stupanj obrazovanja te prostorna raspodjela radno sposobnog stanovništva.

Slabije razvijene regije jače su pogođene problemima depopulacije. Značajan dio migracija je ekonomski potaknut. Prije recesije je siromaštvo bilo ispod 10% te je uglavnom pogađalo osobe nezaposlene dulje od 3 godine i nekvalificirane radnike. Produljena recesija dovela je do porasta siromaštva, koje sada iznosi 18% (procjena, Svjetska banka, 2014.). Profil siromašnih se mijenja i uključuje ekonomski aktivniju, obrazovaniju i mlađu populaciju iz urbanih područja.

Gospodarstvo. Do početka krize 2008. godine je gospodarstvo raslo, uz porast BDP-a od 4-5% godišnje, a dohodak se udvostručio. Tijekom šest godina recesije Republika Hrvatska je izgubila 12% BDP-a. Procjenjuje se kako će u 2014. godini BDP pasti za 0,5%. Prognoze za 2015. godinu su nešto optimističnije jer uzimaju u obzir oporavak eurozone, rast privatnih investicija te korištenje fondova Europske unije (na razini 2% BDP-a godišnje) (Svjetska banka, 2014.).

Regionalna ravnoteža i procesi. Trend povećanja broja stanovnika u gradovima (i migracije iz periferne Hrvatske prema Zagrebu i regionalnim središtima) opažen u Strategiji iz 1997. godine se nastavlja, čime se povećavaju regionalne razlike. Neposredno nakon Domovinskog rata depopulacijom su osobito bila pogođena privremeno okupirana područja.

Posljedice Domovinskog rata. Radi uklanjanja posljedica Domovinskog rata, poticanja obnove i razvoja, bržeg povratka prognanih i izbjeglih, poticanja demografskog i gospodarskog napretka te postizanja što ravnomjernijeg razvoja svih područja Republike Hrvatske definirana su područja posebne državne skrbi⁷. U vrijeme donošenja Strategije postojale su dvije skupine područja posebne državne skrbi koje su uključivale područja okupirana do 1995. godine. Kasnije je uvedena i treća skupina prema ekonomskoj razvijenosti, strukturnim poteškoćama i demografskom kriteriju.

Prioritetne mjere i aktivnosti za provedbu Strategije

Strategija definira mjere za unapređenje sustava prostornog planiranja te posebne mjere i aktivnosti za njihovu provedbu.

Mjere za unapređenje sustava prostornog planiranja odnose se na:

- zakone i propise,
- planove prostornog uređenja,

⁷ Zakon o područjima posebne državne skrbi, Narodne novine, 44/96.

- druge dokumente prostornog uređenja te
- stvaranje uvjeta za učinkovitost sustava i provedbu Strategije.

Zakoni i propisi. Bilo je predviđeno donošenje zakona o urbanoj i ruralnoj komasaciji, zakona o eksproprijaciji, pravilnika o sadržaju prostornih planova i te propisa o obalnom području, području uz državnu granicu i zaštićenim kulturno-povijesnim cjelinama (Zakon o prostornom uređenju, čl. 45.).

Odredbe o urbanoj komasaciji unijete su u Zakon o prostornom u uređenju i gradnji.⁸ Zakon o izvlaštenju⁹ koji se primjenjivao u vrijeme donošenja Strategije je izmijenjen i dopunjen u više navrata¹⁰. Prestao je važiti u lipnju 2014., od kada se primjenjuje novi zakon – Zakon o izvlaštenju i određivanju naknade¹¹. Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova donesen je 1998. godine¹², a od tada je više je puta ispravljan, mijenjan i dopunjavao, i to 2004., 2010. i 2011. godine.¹³ Pravilnik donesen 2010.¹⁴ prestao je važiti 2011. godine¹⁵.

Pitanja vezana uz obalna područja dijelom su definirana Zakonom o otocima¹⁶, a dio područja uz granicu definiran je kao područje posebne državne skrbi¹⁷. Izvješće o stanju u prostoru 2008.-2012. prepoznaje raznolikost ovog područja te navodi kako su pojedini dijelovi obuhvaćeni programima za obnovu ratom zahvaćenih područja ili razvoj otoka.

Za ruralnu komasaciju u proceduru je upućen prijedlog novog zakona o komasaciji koji bi stvorio pravnu podlogu za komasaciju poljoprivrednog zemljišta. Komasacija podrazumijeva sjedinjavanje malih i usitnjenih poljoprivrednih površina i zemljišta u veće i uređenije, uređivanje putnih i

⁸ Narodne novine, 76/07., čl. 137.-147.

⁹ Narodne novine, 9/94. i 35/94.

¹⁰ Narodne novine, 112/00. – odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 114/01., 79/06., 45/11. i 34/12.

¹¹ Narodne novine, 74/14.

¹² Narodne novine, 106/98.

¹³ Radi se o Pravilniku o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (Narodne novine, 106/98.) izmijenjen je i dopunjen Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (Narodne novine, 39/04.), ispravljen Ispravkom Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (Narodne novine, 45/04.). Uslijedile su dopune Pravilnikom o dopunama Pravilnika o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (Narodne novine, 163/04.). Novi je pravilnik donesen 2010., pod nazivom Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima, standardu elaborata i obveznih priloga prostornih planova (Narodne novine, 148/10.), no on je prestao važiti na temelju Pravilnika o prestanku važenja Pravilnika o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima, standardu elaborata i obveznih priloga prostornih planova (Narodne novine, 9/11.).

¹⁴ Narodne novine, 148/10.

¹⁵ Narodne novine, 9/11.

¹⁶ Narodne novine, 34/99., 149/99. i 32/06.

¹⁷ Narodne novine, 86/08. i 57/11.

kanalskih mreža te sređivanje vlasničkih i drugih odnosa u cilju okrupnjivanja posjeda i katastarskih čestica.

Sada je na snazi zakon koji se nije mijenjao od 1987. godine, a zbog promjena koje su se u međuvremenu desile nije primjenjiv.

Budući da je Strategija prepoznala potrebu za propisima o području uz državnu granicu i obalnom području (koja ne obuhvaćaju samo otoke) izostanak njihova donošenja upućuje na zaključak o djelomičnoj provedbi planiranog. Napredak je ipak postignut: Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem ratificiran je 2012.¹⁸, a u rujnu 2014. je Vlada RH usvojila Uredbu o izradi i provedbi dokumenata strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem.¹⁹

Značajan iskorak za razvoj područja uz državnu granicu predstavlja ratifikacija Okvirne europske konvencije o prekograničnoj suradnji lokalnih zajednica ili vlasti²⁰ i Europske povelje o lokalnoj samoupravi u potpunosti²¹, što je promijenilo pogled na prekograničnu suradnju lokanih jedinica te se na takav oblik suradnje prestalo gledati kao na opasnost po suverenitet i integritet države (Koprić, 2011.).

Planovi prostornog uređenja. Strategija prepoznaje potrebu izrade i donošenja novih planova prostornog uređenja, i to:

- prostornih planova županija,
- prostornih planova uređenja gradova i općina,
- generalnih planova uređenja gradova,
- izmjena i dopuna prostornih planova nacionalnih parkova te
- prostornih planova parkova prirode.

Do njihovog donošenja treba izvršiti nužne izmjene i dopune postojećih planova. Napredak na ovom području je nejednolik. Primjerice, još nisu doneseni prostorni planovi svih parkova prirode (Prostorni plan Parka prirode Biokovo, Prostorni plan Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje, Velebit i Lastovskog područja)²². Promjene prostornih planova ne slijede dinamiku promjene pravilnika o njihovom sadržaju, te se može zaključiti kako sadržaj prostornih planova nije posve usklađen sa zahtjevima.

Drugi dokumenti prostornog uređenja. Prema Strategiji je potrebno omogućiti izradu dokumenata prostornog uređenja i razvoja za područja i sustave od strateškog značenja. To su:

- stručne i znanstvene osnove za racionalno i svrhovito korištenje i zaštitu resursa kao nacionalnih bogatstva,

¹⁸ Narodne novine – Međunarodni ugovori, 8/12.

¹⁹ Narodne novine 112/14.

²⁰ Narodne novine – Međunarodni ugovori, 10/03.

²¹ Narodne novine – Međunarodni ugovori, 4/08.

²² Dodatak 2 sadrži pregled donesenih prostornih planova na županijskoj razini, prostornih planova nacionalnih parkova, parkova prirode i područja posebnih obilježja određenih Strategijom i Programom prostornog uređenja Republike Hrvatske.

- nacionalni programi za problemska područja (otoci²³, ruralna područja, osobito brdsko-gorska područja, granična i ratom zahvaćena područja),
- programi, stručne podloge i osnove za složene prometno-gospodarske i infrastrukturne sustave i sklopove od važnosti za državu te
- kontinuirano prikupljanje i sistematizacija podataka za dvogodišnje Izvješće o stanju u prostoru i Program mjera za unapređenje stanja u prostoru države.

Kao što je spomenuto, programi za pojedina problemska područja su doneseni, no njihov naziv i sadržaj nisu u skladu sa Strategijom. Primjerice, predviđeno je donošenje Zakona o obalnom pojasu i donošenje programa za otoke, a donesen je Zakon o otocima – i to na temelju Nacionalnog programa razvitka otoka donesenog prije Strategije. Predviđalo se kontinuirano prikupljanje i sistematizacija podataka za dvogodišnje Izvješće o stanju u prostoru i Program mjera za unapređenje stanja u prostoru države. Međutim, zakonom je propisana obveza izrade četverogodišnjih izvještaja²⁴. Izvještaj o stanju u prostoru Republike Hrvatske 2008.-2012. navodi kako nedostaju kriteriji te kontinuirano i sustavno praćenje provedbe dokumenta prostornog uređenja u Republici Hrvatskoj (str. 4). Drugim riječima, planski i provedbeni dokumenti nisu posve usklađeni.

Stvaranje uvjeta za učinkovitost sustava i provedbu Strategije. Strategija je prepoznala kako je osobito važno osigurati:

- međuresornu koordinaciju i usklađivanje interesa u prostoru,
- kadrovsku i organizacijsku osposobljenost županijskih zavoda za prostorno uređenje,
- uspostavu informatičkog sustava,
- nove kartografske podloge za prostorne planove županija i cjelina određenih Strategijom te
- sistematiziranje podataka o prostoru po županijama i prostornim cjelinama utvrđenih Strategijom.

Strategija je prepoznala potrebu za međuresornom koordinacijom i usklađivanjem interesa u prostoru i Zavod za prostorno planiranje, u okviru Ministarstva prostornog uređenja i graditeljstva kao tijelo koje bi je moglo provoditi. Poteškoće se mogu očitovati zakonskim i institucijskim promjenama, vezanim uz reguliranje prostornog uređenja i graditeljstva (zajedničkim ministarstvom i zakonom ili odvojeno) te promjenama statusa Zavoda koji je od početka 2014. godine postao javna ustanova pod nazivom Hrvatski zavod za prostorni razvoj. Prema Zakonu o prostornom uređenju iz 2013. godine, Hrvatski zavod za prostorni razvoj obavlja i koordinira stručne poslove, no pitanje usklađivanje interesa i hijerarhije ciljeva nije riješeno.

²³ Nacionalni program razvitka otoka usvojio je Sabor Republike Hrvatske 28. veljače 1997. godine.

²⁴ Zakon o prostornom uređenju i gradnji, Narodne novine, 76/07., 38/09., 55/11., 90/11. i 50/12. članak 47.; odnosno Zakon o prostornom uređenju, Narodne novine, 153/13. članak 39.

Vezano uz uspostavljanje informatičkog sustava, Vlada Republike Hrvatske je u Strategiji vladinih programa za razdoblje 2013.-2015. najavila uvođenje Informacijskog sustava prostornog uređenja (ISPU), koji je 15. travnja 2013. godine pušten u probni rad i dostupan je na mrežnim stranicama Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja.

Izveštaj o stanju u prostoru 2008.-2012. navodi kako nije uspostavljen sustav redovitog praćenja provedbe dokumenata. Nisu usustavljeni prostorni planovi po županijama i prostornim cjelinama, pa je teško govoriti o sistematizaciji podataka i njihovoj provedbi.²⁵

Uz navedene mjere, predviđene su i posebne mjere i aktivnosti za provedbu Strategije, koje se odnose na:

- ostvarivanje racionalnog korištenja i zaštite prostora i posebnih interesa u prostoru,
- provođenje kompleksnih razvojnih programa i projekata,
- usmjeravanje i usklađivanje prostornog razvoja na državnoj razini te
- djelovanje sustava na županijskoj i lokalnoj razini.

Ostvarivanje racionalnog korištenja i zaštite prostora i posebnih interesa u prostoru. Predviđene mjere uključivale su osiguravanje provedbe postojećih zakona i propisa kojima se štiti prostor, resursi i nacionalna dobra, te uređuje prostor u svrhu razvoja, osobito u odnosu na bespravnu izgradnju, gospodarenje šumama, poljodjeljskim zemljištem, vodama (osobito posebno vrijednim i rijetkim) te zaštitu graditeljske i prirodne baštine.

Provedba tih mjera nije cjelovita. Nelegalno korištenje mineralnih sirovina potaknulo je Vladu Republike Hrvatske na donošenje posebne uredbe koja regulira naknadu štete zbog otuđenja mineralnih sirovina²⁶. Slično, Zakonom o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama²⁷ je omogućeno ozakonjenje zgrada koje su izgrađene do 2011. godine. Moguće je ozakonjenje zgrada izgrađenih u skladu s prostornim planom, ali i zgrada koje su izgrađene protivno prostornom planu (u nacionalnom parku, parku prirode, na površinama prometnih, energetske i vodnih građevina, površinama površinama komunikacijskih građevina, itd.).²⁸

Provođenje kompleksnih razvojnih programa i projekata. Strategija je predvidjela poseban prostorno-planski pristup obnovi ratom zahvaćenih područja, područjima s posebnim ograničenjima i uvjetima razvoja, velikim gradovima, zaštiti područja očuvane biosfere i osobito vrijednih prostora te planiranju većih i složenih infrastrukturno-gospodarskih sustava. Značajan je napredak postignut u izgradnji cestovne infrastrukture. Napredak u provedbi ostalih kompleksnih razvojnih programa i projekata koji su još 1997. godine prepoznati kao važni za pokretanje gospodarske dinamike je vrlo ograničen. Riječ je o modernizaciji željezničke infrastrukture, sustavu luke Rijeke, luke Ploče, luke Vukovar uz osposobljavanje željezničkih smjerova za kombinirani promet, modernizacija

²⁵ Prostorni planovi županija i gradova objavljuju se u službenim glasnicima i vjesnicima županijske i gradske razini, te ne postoji središnje mjesto gdje bi svi bili dostupni.

²⁶ Uredba o naknadi štete po osnovi otuđenja mineralne sirovine, Narodne novine, 90/14.

²⁷ Zakon o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama Narodne novine, 86/12. i 143/13.

²⁸ Dodatak 3 donosi potpun popis zgrada koje se ne mogu ozakoniti.

postojećih i izgradnja novih produktovoda (uključujući LNG), kompleksno uređenje korištenja voda i zaštite od voda melioracijom i komasacijom, u pravilu u sklopu velikih hidroenergetskih sustava, te uređenja velikih i složenih gospodarsko-prometnih i industrijskih kompleksa. Radi olakšavanja provedbe kompleksnih razvojnih projekata i programa usvojen je Zakon o strateškim investicijskim projektima.²⁹

Usmjeravanje i usklađivanje prostornog razvoja na državnoj razini. Strategija naglašava opredjeljenje da se svi zahvati u prostoru moraju uskladiti sa smjericama Strategije prostornog uređenja te da priprema značajnijih zahvata u prostoru mora uključivati međuresornu koordinaciju.

Djelovanje sustava na županijskoj i lokalnoj razini. Strategija je ocrkala minimalan sadržaj izvještaja o stanju u prostoru na županijskoj razini, obvezu izrada prostornih planova županija te uvažavanje smjernica sadržanih u Strategiji prigodom pripreme prostornih zahvata. Napredak na ovom području je ograničen na izradu prostornih planova. Izvještavanje, nije u skladu s propisanom dinamikom.³⁰

Napredak u ostvarivanju ciljeva Strategije

Posebni ciljevi odnosili su se na:

- obnovu ratom opustošenih područja,
- očuvanje prostora i okoliša,
- međunarodnu suradnju te
- unapređenje sustava gospodarenja prostorom.

Usprkos značajnom napretku, *obnova ratom opustošenih područja* je nepotpuna. Još je uvijek značajan dio površine Republike Hrvatske (oko 586 km²) pod minama. Pretpostavlja se kako se na tom području, koje obuhvaća 11 županija, 84 gradova i općina nalazi oko 64.400 mina (Hrvatski centar za razminiranje, 2014.). Osim toga, društvena podijeljenost na ratom opustošena područja utječe na zahtjeve vezane uz prostor i način njegova korištenja. Primjerice, zbog mogućnosti da se školuju po različitim programima, učenici u hrvatskom Podunavlju su podijeljeni u različite škole, što određuje način organizacije i korištenja društvenih službi i njihovih objekta (obrazovanje, kultura).

Izvještaj o stanju u prostoru 2008.-2012. navodi kako ne postoje pokazatelji prostornog uređenja i kako se podaci o *očuvanju prostora i okoliša* ne prate sustavno i kontinuirano. Od 2010. godine je Pravilnikom o sadržaju i obveznim prostornim pokazateljima izvješća o stanju u prostoru³¹ propisana struktura dokumenta i pokazatelji, no nije uspostavljen sustav pokazatelja. Izvještaj o

²⁹ Narodne novine, 133/13. Detaljnije o Zakonu je u odjeljku vezanom uz zakonski i institucijski okvir poglavlja 2.2.

³⁰ Nedostatak kapaciteta (financijskih i ljudskih) vjerojatno je među razlozima manjkavog djelovanja sustava. Međutim, to je nedokazana tvrdnja koju bi trebalo potvrditi ili odbaciti na temelju analize.

³¹ Pravilnik o sadržaju i obveznim prostornim pokazateljima izvješća o stanju u prostoru, Narodne novine, 114/10. i 141/10.

stanju u prostoru kvalitativno ga opisuje, te se zaključuje kako je prostor kao resurs relativno očuvan, uz uočene probleme neiskorištenosti i zapuštenosti³².

Međunarodna suradnja usmjerena je na Europsku uniju i Vijeće Europe te na provedbu međunarodnih sporazuma i konvencija koji definiraju obaveze vezane uz zaštitu zraka, vode, tla, zaštite prirode, očuvanje bioraznolikosti, sprječavanje havarija, klimatskih promjena i uništenja ozona, te postupanja s otpadom u slučaju industrijskih incidenata.³³

Suradnja s Vijećem Europe se odvija u okviru Konferencije ministara zaduženih za prostorno/regionalno planiranje (CEMAT) te vezano uz provedbu Konvencije o europskim krajobrazima. Prema Izvještaju o stanju u prostoru, međunarodna suradnja na projektnoj razini ograničena je nedovoljnim ljudskim kapacitetima (brojnost i ekipiranost).

Pristupanjem u Europsku uniju Republika Hrvatska je prihvatila njezine ciljeve, uključujući i onaj vezan uz teritorijalnu suradnju. Nacrt Partnerskog sporazuma predviđa dva mehanizma suradnje važna za prostorni razvoj Republike Hrvatske do 2020. godine: integrirane teritorijalne investicije (ITI – *Integrated territorial investments*) i razvoj kojim upravlja lokalna zajednica (CLLD – *Community led local development*). Prvi instrument, ITI, od strateškog je značaja za provedbu integriranog pristupa teritorijalnom razvoju. Nudi nove mogućnosti pokretanja razvojnih projekata financiranih fondovima Europske unije. Pristup ujedno omogućuje jačanje kapaciteta za provedbu prostorne i regionalne politike jer zahtijeva da se prigodom promišljanja razvoja u pojedinim područjima uzimaju u obzir svi ključni činitelji razvoja – gospodarski, socijalni, okolišni, energetska učinkovitost, kultura i dr. ITI je prije svega usmjeren na razvoj urbanih područja, a CLLD ruralnih. CLLD se nadovezuje na pozitivna iskustva s provedbom EU-programa LEADER (tzv. "LEADER pristup") te će se koristiti prigodom rješavanja izazova u ruralnom razvoju na lokalnoj razini.

Konačno, Strategija ne predlaže kriterije za ocjenu *unaprjeđenje sustava gospodarenja prostorom*. U skladu s promjenama ustroja ministarstva i zakonskim promjenama, Zavod za prostorno planiranje je djelovao u sastavu različitih ministarstava. Od 1. siječnja 2014. godine poslove i zaposlenike Zavoda za prostorno planiranje preuzela je javna ustanova Hrvatski zavod za prostorni razvoj. Zavod je zadužen za koordinaciju provedbe prostornog razvoja te će o njegovim kapacitetima u znatnoj mjeri ovisiti razvoj sustava gospodarenja prostorom. Zavod je zadužen za:

- izradu, odnosno koordinaciju izrade i praćenje provedbe Državnog plana prostornog razvoja i drugih prostornih planova koje donosi Hrvatski sabor ili Vlada,
- izradu, odnosno koordinaciju izrade i suradnja u izradi drugih dokumenata od važnosti za prostorno uređenje i zaštitu prostora države,
- vođenje, razvoj i upravljanje informacijskog sustava prostornog uređenja,
- pripremu popisa pokazatelja o stanju u prostoru,
- izradu, odnosno vođenje izrade Izvješća o stanju u prostoru države,

³² Izvješće o stanju u prostoru, str. 222.

³³ Popis konvencija relevantnih za ovo područje je u Dodatku 4.p

- obavljanje stručnih poslova za određivanje sadržaja i metodologije prostornog planiranja u izradi prostornih planova i praćenju stanja u prostoru,
- suradnju s osobama, međunarodnim tijelima, institucijama i udrugama na izradi i provedbi projekata i programa iz područja prostornog uređenja,
- sudjelovanje u provedbi međunarodnih obveza Republike Hrvatske iz područja prostornog uređenja,
- osiguravanje uvjeta za pristup informacijama o prostoru, kojima raspolaže te
- sudjelovanje u izradi sektorskih strategija, planova, studija i drugih dokumenata državne razine propisanih posebnim zakonima.

Ostvarivanjem posebnih ciljeva, unutarnjom integracijom i konsolidacijom, povećanjem vrijednosti i kvalitete hrvatskog prostora te uključivanjem u europske razvojne sustave, planirao se ostvariti opći cilj, viši (objektivno moguć) stupanj sigurnosti i razvijenosti države, radi ostvarivanja razvoja i kvalitete života stanovništva na svim područjima.

Budući da je kvaliteta života usko vezana uz životni standard i stanje okoliša (Baumol, W. J., Oates, W. E. 1993.; Roback. W., 1982.), u nastavku očitavamo ključne odrednice razvoja i stanje hrvatskog gospodarstva i prirodnih resursa.

2.2. Ključne odrednice razvoja gospodarstva

Zakonski i institucijski okvir

Gospodarstvo je djelatnost koju čine tri osnovne sastavnice: proizvodnja, potrošnja i razmjena. Gospodarske djelatnosti se obično dijele na primarne (poljoprivreda, stočarstvo, ribarstvo i šumarstvo), sekundarne (industrija, građevinarstvo, rudarstvo, energetika, brodogradnja i proizvodno obrtništvo) i tercijarne (trgovina, promet, ugostiteljstvo, bankarstvo i turizam). Republika Hrvatska nema cjelovit nacionalni strateški dokument za gospodarski razvoj već se, na nacionalnoj razini, razvoj gospodarstva planira na sektorskoj razini.

Pravno uređenje i planiranje razvoja pojedinih sektora u nadležnostima su različitih središnjih tijela državne uprave: Ministarstva gospodarstva (energetika, rudarstvo, industrija, trgovina), Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja (građevinarstvo), Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture (brodogradnja, promet), Ministarstva poljoprivrede (poljoprivreda, stočarstvo, ribarstvo, šumarstvo), Ministarstva turizma (turizam) te Ministarstva poduzetništva i obrta (proizvodno obrtništvo). Uz navedena tijela središnje državne uprave, značajnu ulogu u koordinaciji i usmjeravanju razvoja gospodarskih djelatnosti ima i Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije te nacionalne agencije osnovane za obavljanje stručno-analitičkih i izvršno-operativnih poslova kojima potiču pojedine aspekte gospodarskog razvoja (Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije; Agencija za investicije i konkurentnost; Centar za praćenje poslovanja energetskog sektora i investicija; Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost; Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju; Hrvatska poljoprivredna agencija; Agencija za poljoprivredno zemljište). Postojeći pravni okvir

uređenja pojedinih gospodarskih područja u Republici Hrvatskoj je usklađen s pravnom stečevinom i smjernicama Europske unije tijekom procesa pristupanja.³⁴

Temeljni važeći strateški dokumenti iz područja gospodarstva su slijedeći:

- Industrijske strategije Republike Hrvatske 2014-2020³⁵
- Strategija energetskeg razvoja Republike Hrvatske,³⁶
- Strategija pomorskog razvitka i integralne pomorske politike Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2020. godine³⁷, na temelju koje će se do 30. travnja 2015. godine donijeti Akcijski plan razvoja pomorstva,
- Strategija prometnog razvitka Republike Hrvatske³⁸ te na temelju nje doneseni četverogodišnji programi građenja i održavanja javnih cesta koje donosi Vlada Republike Hrvatske, a od kojih je trenutno na snazi Program za razdoblje 2013.-2016.,³⁹
- Strategija razvoja širokopojasnog pristupa u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2012. do 2015. godine⁴⁰ te
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine.⁴¹

Od drugih dokumenata od strateškog značaja za gospodarstvo treba napomenuti kako se u fazi javne rasprave nalaze prijedlog Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020.⁴², a da su u izradi Strategija pametne specijalizacije i Strategija poticanja investicija u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014.-2020.

Osim navedenih strateških dokumenata izrađen je i javno dostupan niz drugih strategija i akcijskih planova koji bi mogli biti relevantni za gospodarstvo, koji nisu više na snazi, odnosno za koje nije jasno jesu li stupili na snagu te primjenjuju li se u praksi ili ne.⁴³ Na regionalnoj i lokalnoj razini, tijela županija, gradova i općina samostalno donose strateške razvojne dokumente i planove, u

³⁴ Od 35 pregovaračkih poglavlja, za usklađivanja zakonodavstva u pojedinim gospodarskim granama bilo je relevantno šest poglavlja: Poglavlje 11. – Poljoprivreda i ruralni razvitak; Poglavlje 12. – Sigurnost hrane, veterinarska i fito-sanitarna politika; Poglavlje 13. – Ribarstvo; Poglavlje 14. – Prometna politika; Poglavlje 15. – Energetika te Poglavlje 20. – Poduzetništvo i industrijska politika.

³⁵ Vlada RH je usvojila Strategiju u rujnu 2014. Dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/2014/182%20sjednica%20Vlade//182%20-%201.pdf>

³⁶ Strategija energetskeg razvoja Republike Hrvatske, Narodne novine, 130/09.

³⁷ Strategija pomorskog razvitka i integralne pomorske politike Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2020. godine, Narodne novine, 93/14.

³⁸ Strategija prometnog razvitka Republike Hrvatske, Narodne novine, 139/99.

³⁹ Program građenja i održavanja javnih cesta za razdoblje od 2013. do 2016. godine, Narodne novine, 1/14.

⁴⁰ Strategija razvoja širokopojasnog pristupa u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2012. do 2015. godine, Narodne novine, 144/11.

⁴¹ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, Narodne novine, 55/13.

⁴² Industrijska strategija i Program ruralnog razvoja kao mogući strateški okvir za razvoj sektora industrije odnosno poljoprivrede bit će posebno obrađeni u sektorskim analizama.

⁴³ Prema evidenciji stručnjaka Ekonomskog instituta Zagreb od 1991. godine do danas je pripremljeno oko 180 različitih strategija.

kojima je, u pravilu, gospodarski razvoj jedan od stupova sveukupnoga regionalnog i lokalnog razvoja. U provedbi planova gospodarskog razvoja sudjeluju regionalne razvojne agencije ili druga trgovačka društva s javnim ovlastima kojima su osnivači jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Zaključno, strateški okvir za razvoj gospodarstva fragmentiran je, nepotpun, vremenski i sadržajno (djelomično) neusklađen. Za provedbu je zadužen velik broj institucija na svim razinama (središnja država, agencije, regionalna i lokalna samouprava), a kvaliteta koordinacije je upitna. U nedostatku cjelovitoga dugoročnoga strateškog okvira, Strategija Vladinih programa utvrđuje opće razvojne ciljeve, strateške prioritete, posebne ciljeve, mjere i načine njihovog ostvarenja te pokazatelje uspješnosti.

Od 2010. godine Vlada Republike Hrvatske svake godine donosi Strategiju Vladinih programa za iduće trogodišnje razdoblje. Strategija se donosi na temelju strateških planova resornih središnjih tijela državne uprave koji se također revidiraju svake godine, čime se omogućuje praćenje ostvarenih ciljeva i planiranje novih aktivnosti. U trenutno važećoj Strategiji⁴⁴, opći ciljevi koji se izravno odnose na gospodarstvo su: osiguranje makroekonomske i socijalne stabilnosti, stvaranje optimalnog ozračja za razvoj konkurentnog gospodarstva, ravnomjeran regionalni razvoj, zaštita okoliša i prostorni razvoj, jačanje konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog i ribarskog sektora te podizanje konkurentnosti hrvatskog turizma.

Predviđene mjere za stvaranje optimalnog ozračja za razvoj konkurentnog gospodarstva uključuju razvoj poslovnog i investicijskog okruženja, poticanje industrijskog razvoja i jačanje konkurentnosti gospodarskih subjekata. To je u skladu sa Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske iz 1997. godine prema kojoj je za stvaranja ozračja za razvoj konkurentnog gospodarstva ključan razvoj infrastrukturnih sustava te uspostava kriterija i mjera korištenja prostora primjerenih prostornim i razvojnim značajkama područja.

Radi olakšavanja provedbe kompleksnih razvojnih programa i projekata, usvojen je Zakon o strateškim investicijskim projektima⁴⁵, koji je stupio na snagu u studenome 2013. godine. Svrha mu je poticanje provedbe privatnih, javnih i javno-privatnih projekata od interesa za Republiku Hrvatsku (strateških projekata) ubrzanjem i pojednostavnjenjem postupaka potrebnih za njihovu realizaciju. Zakonom se definiraju: kriteriji za odabir strateških projekata, postupak prijave, procjena, odabir, priprema i provedba strateških projekata, raspolaganje nekretninama u vlasništvu Republike Hrvatske za potrebe provedbe strateških projekata, davanje koncesija i izdavanje upravnih akata u vezi s provedbom strateških projekata. Strateški je projekt onaj čijom se provedbom stvaraju uvjeti za zapošljavanje većeg broja osoba, ovisno o vrsti i lokaciji projekta, koji znatno pridonosi razvoju ili poboljšanju uvjeta i standarda za proizvodnju proizvoda i pružanje usluga, koji uvodi i razvija nove tehnologije kojima se povećava konkurentnost i ekonomičnost u gospodarstvu ili javnom sektoru i/ili koji podiže ukupna razinu sigurnosti i kvalitete života građana i zaštite okoliša, koji pozitivno utječe na više gospodarskih djelatnosti i čijom se provedbom stvara

⁴⁴ Strategija Vladinih programa za razdoblje 2014.-2016. donesena je na 117. sjednici Vlade Republike Hrvatske, održanoj u rujnu 2013. godine.

⁴⁵ Zakon o strateškim investicijskim projektima, Narodne novine, 133/13.

dodana vrijednost, koji u većoj mjeri pridonosi održivom razvoju i zaštiti prostora i okoliša, te koji značajno pridonosi konkurentnosti hrvatskog gospodarstva.

Temeljni kriteriji za dodjeljivanje statusa strateškog projekta su usklađenost s aktima prostornog uređenja i vrijednost ukupnih kapitalnih troškova ulaganja. U pravilu, vrijednost ukupnih kapitalnih troškova ulaganja mora biti barem 150 mil. kuna. Ako postoji mogućnost sufinanciranja iz fondova i programa Europske unije, ukupna vrijednost kapitalnih troškova projekta mora biti veća ili jednaka 75 mil. kuna, a za projekte koji se ostvaruju na potpomognutim područjima, otocima ili ako se odnose na poljoprivrednu proizvodnju i ribarstvo, ukupna vrijednost kapitalnih troškova ulaganja treba bi biti veća ili jednaka od 20 mil. kuna. Privatni projekt može biti proglašen strateškim ako se odnosi na proizvodno-prerađivačke aktivnosti, razvojno-inovacijske aktivnosti, aktivnosti poslovne podrške, pružanja usluga visoke dodane vrijednosti, aktivnosti u energetskom sektoru, infrastrukturne aktivnosti ili aktivnosti u poljoprivrednom sektoru i sektoru ribarstva. Iako Zakon navodi kako strateški projekti moraju biti u skladu s dokumentima prostornog uređenja, na izdavanje lokacijskih dozvola i akata kojima se odobrava građenje i uporabnih dozvola se ne primjenjuju odredbe propisa iz područja prostornog uređenja koje se odnose na obvezu izrade i donošenja provedbenih dokumenata prostornog uređenja, odnosno urbanističkog plana uređenja i detaljnog plana uređenja.⁴⁶

Osim olakšavanja administrativnih postupaka, nužan preduvjet za investicije je dostupnost kapitala. Ona se nastoji povećati provedbom Zakona o poticanju ulaganja⁴⁷. Strategija Vladinih programa prepoznaje privlačenje izravnih stranih ulaganja, posebice greenfield ulaganja u visoke tehnologije ključnima za gospodarski razvoj Republike Hrvatske. Osim što omogućuju financiranje projekta bez rasta duga, izravna strana ulaganja povezuju se s prijenosom tehnologija, znanja i porastom produktivnosti i učinkovitosti. Zbog ograničene štednje i veličine domaćeg tržišta, vanjsko okruženje je ključno za razvoj hrvatskog gospodarstva.

Analiza vanjskog okruženja za razvoj hrvatskog gospodarstva

Od donošenja Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske se vanjsko okruženje značajno promijenilo.

U vrijeme donošenja Strategije Europska unija je imala 15 članica. Godine 2004. se proširila na još 10 država srednje i istočne Europe te Cipar i Maltu, 2007. godine su pristupile Bugarska i Rumunjska, a 2013. godine Hrvatska.

Nakon pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji, mijenja se definicija vanjskog i unutarnjeg tržišta, a time i okruženja za razvoj gospodarstva. Tržište Europske unije postalo je domaće tržište. Pristupanjem Europskoj uniji Hrvatska se obvezala prihvatiti njezinu pravnu stečevinu (tzv. *acquis communautaire*, skraćeno *acquis*) te ostale obveze proizašle iz članstva, uključujući prihvaćanje ciljeva uspostave političke, ekonomske i monetarne unije. To obuhvaća i prihvaćanje europske

⁴⁶ U smislu novog Zakona o prostornom uređenju, provedbeni urbanistički planovi i detaljni planovi uređenja, doneseni na temelju propisa važećih prije stupanja na snagu novog Zakona, smatraju se urbanističkim planom uređenja.

⁴⁷ Zakon o poticanju ulaganja, Narodne novine, 61/11.

razvojne strategije za razdoblje do 2020. godine – EU 2020. EU 2020 je strategija gospodarskog rasta Europske unije. Njezini su ključni ciljevi razviti pametno, održivo i uključivo gospodarstvo koje će omogućiti visoke razine zaposlenosti, produktivnosti i socijalne kohezije. Za postizanje tih ciljeva potrebno je provoditi mjere na nacionalnoj razini, ali i međusobno usklađivati mjere koje se provode u svim državama članicama. Stoga je Europska komisija uspostavila ciklus usklađivanja ekonomskih politika pod nazivom Europski semestar. Europski semestar počinje kada Komisija donese godišnji pregled rasta, obično krajem godine, u kojem se određuju prioriteti Europske unije za sljedeću godinu. Na proljetnom sastanku Europskog vijeća (u ožujku svake godine) usvajaju se smjernice za nacionalne politike. Smjernice se temelje na općoj makroekonomskoj situaciji, napretku u ostvarivanju ciljeva na razini Europske unije i napretku u provedbi najvažnijih inicijativa Europske unije. U travnju svake godine države članice predaju svoje planove za ostvarivanje stabilnih javnih financija (programi stabilnosti ili konvergencije) te planove reformi i mjera za ostvarivanje napretka prema pametnom, održivom i uključivom rastu u područjima poput zapošljavanja, istraživanja, inovacija, energije i socijalne uključenosti. Slijedi ocjena programa (u svibnju ili lipnju svake godine) te, prema potrebi, priprema posebnih preporuka po državama članicama. Vijeće Europske unije raspravlja o preporukama, a Europsko vijeće ih odobrava. Tako se države članice savjetuju o politikama prije negoli počnu dovršavati nacрте proračuna za sljedeću godinu. Konačno, krajem lipnja ili početkom srpnja svake godine, Vijeće Europske unije donosi službene posebne preporuke po državama članicama.

Hrvatska je dobrovoljno i neformalno sudjelovala u Europskom semestru 2013. Prvi puta formalno sudjeluje u Europskom semestru za 2014. On je započeo u studenome 2013. godine, a usvojene preporuke Vijeća uključuju poduzimanje dodatnih mjera za poboljšanje poslovnog okruženja u razdoblju 2014.-2015. Konkretno, do ožujka 2015. godine je potrebno definirati mjere kojima je cilj znatno smanjenje administrativnih zahtjeva, uključujući parafiskalne namete. Osim toga, treba rješavati visoku razinu fragmentacije i preklapanja odgovornosti racionalizacijom administrativnih postupaka i pojašnjenjem okvira odlučivanja i odgovornosti na različitim razinama upravljanja te između različitih ministarstava i agencija. Potrebno je poboljšati administrativne kapacitete i strateško planiranje odjela zaduženih za upravljanje sredstvima europskih strukturnih i investicijskih fondova te im osigurati odgovarajući i stabilan broj zaposlenih.⁴⁸

Preporuke izravno djeluju na razvoj ekonomskih politika država članica. Naime, ako neka članica ne djeluje u danom vremenskom okviru u skladu s preporukama, prema politikama se izdaju upozorenja. U slučaju pretjerane makroekonomske i proračunske neravnoteže, postoji mogućnost provedbi preporuka putem poticaja i sankcija.

Osim što izravno utječe na stvaranje nacionalnih ekonomskih politike, Europska unija svojim aktivnostima u okviru različitih politika (npr. prometna, razvojna, vanjska i sigurnosna politika) utječe na vanjsko okruženje. U ovisnosti o vrsti aktivnosti stvara ili ograničuje mogućnosti za razvoj svojih gospodarstava, uključujući i hrvatsko. Primjerice, pregovori o slobodnoj trgovini sa

⁴⁸ Europska komisija (2014.) Preporuka za Preporuku Vijeća o nacionalnom programu reformi Hrvatske 2014. i dostavljanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Hrvatske za 2014.
<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/csr2014_croatia_hr.pdf>

Sjedinjenim Američkim Državama ili oni vezani uz zaštitu okoliša u okviru Svjetske trgovinske organizacije omogućuju stvaranje novih poslovnih mogućnosti, a mjere koje se odnose na geopolitičke napetosti (npr. sankcije) ograničuju te mogućnosti.

Osim djelovanja Europske unije, na mogućnosti razvoja hrvatskog gospodarstva i stanje u prostoru u značajnoj mjeri utječu globalna kretanja, odluke drugih međunarodnih tijela, stanje na vanjskom tržištu te mogućnosti domaćih poduzetnika. Primjerice, razvoj kaveznog uzgoja tuna ovisi o dodijeljenoj ulovnoj kvoti koju određuje Međunarodna komisija za zaštitu atlantskih tuna (ICCAT), kapacitetu domaće ribarske flote, stanju na japanskom tržištu i pravilima zaštite okoliša. Izlovne kvote za Hrvatsku se smanjuju – s 970 t u 2007. godini, na 745 t u 2010. godini te na 391 t u 2014. godini.⁴⁹ Ukupan uzgojni kapacitet ograničen je na onaj prijavljen ICCAT-u na dan 1. srpnja 2008. godine i iznosi 7.880 tona, a ukupna japanska potražnja za tunom se od 2003. godine prepolovila (s oko 609 tis. t 2003. godine na oko 383 tis. t u zadnjim godinama)⁵⁰. Budući da kavezni uzgoj tuna stvara i mjerljive pritiske na okoliš (proizvodi organski otpad i može dovesti do eutrofikacijskih procesa i povećanja razine dušika i fosfora uz kaveze te do smanjivanja bioraznolikosti) ograničavanje gospodarske aktivnosti (i s tim povezanih pozitivnih socijalnih učinaka) može imati pozitivne učinke na okoliš i prostor. Međusobna ovisnost aktivnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini pojačava potrebu za usklađivanjem različitih politika.

2.3. Analiza stanja hrvatskog gospodarstva

U Hrvatskoj prevladavaju negativni demografski i ekonomski trendovi (tablica 2 i 4).

Tablica 2. Odabrani demografski i pokazatelji zaposlenosti u Hrvatskoj

	Br. stanovnika (mil.)	Broj emigranata iz Hrvatske	Broj zaposlenih (godišnji prosjek, mil.)	Stopa nezaposlenosti (godišnji prosjek) %
1997.	4,53	7.310 (1998.)	:	:
2000.	4,50	:	:	15,7
2005.	4,31	6.812 (2004.)	1,57	12,8
2006.	4,31	7.692	1,59	11,4
2007.	4,31	9.002	1,61	9,6
2008.	4,31	7.488	1,64	8,4
2009.	4,30	:	1,61	9,1
2010.	4,30	:	1,54	11,8
2011.	4,29	12.699	1,49	13,5
2012.	4,28	12.877	1,45	15,9
2013.	4,27	:	1,39	17,2

Izvor: Eurostat (2014).

Nezaposlenost je krajem 2013. godine iznosila 17%, a nezaposlenost mladih je među najvećima u Europi. Najviše radnih mjesta je izgubljeno u prerađivačkoj industriji, građevini i trgovini. Negativna demografska kretanja najteže pogađaju najnerazvijenija regije, a to predstavlja razvojnu klopku (tablica 3).

⁴⁹ Podaci za 2003. i 2010. godinu Gržinčić, T. (2007.) Kavezni uzgoj tuna u Hrvatskoj.

<www.geografija.hr/clanci/1214/kavezni-uzgoj-tuna-u-hrvatskoj>, a za 2014. godinu Narodne novine, 11/14.

⁵⁰ Undercurrent News (2013.) Southern bluefin tuna demand declining in Japan.

<www.undercurrentnews.com/2013/11/08/southern-bluefin-tuna-demand-declining-in-japan/>

Tablica 3. Pokazatelji razvijenosti po županijama

Ime županije	Vrijednosti osnovnih pokazatelja					Vrijednosti standardiziranih pokazatelja u odnosu na nacionalni prosjek					Indeks razvijenosti i skupine		
	Prosječni dohodak per capita	Prosječni izvorni prihodi per capita	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina	Prosječni dohodak per capita	Prosječni izvorni prihodi per capita	Prosječna stopa nezaposlenosti	Kretanje stanovništva	Udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina	Indeks razvijenosti	Skupine	
	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2012.	2010.-2001.	2011.			
Virovitičko-podravska	19,600	1,599	25,9%	92,2	63,31%	1,56%	11,93%	0,00%	17,17%	5,36%	5,56%	<75%	I.
Brodsko-posavska	19,455	1,381	25,6%	96,7	69,75%	0,00%	0,70%	2,71%	69,14%	47,64%	18,43%	<75%	I.
Vukovarsko-srijemska	20,368	1,441	25,4%	95,1	69,31%	9,81%	3,76%	4,87%	50,30%	44,68%	18,73%	<75%	I.
Bjelovarsko-bilogorska	21,687	1,689	23,0%	92,4	65,52%	23,99%	16,55%	29,47%	19,91%	19,87%	23,29%	<75%	I.
Požeško-slavonska	20,760	1,368	19,5%	93,9	67,92%	14,02%	0,00%	64,66%	37,06%	35,63%	33,81%	<75%	I.
Sisačko-moslavačka	25,429	2,336	24,1%	90,8	72,31%	64,20%	49,83%	17,81%	1,14%	64,39%	38,70%	<75%	I.
Osječko-baranjska	24,508	2,111	23,4%	95,9	73,08%	54,30%	38,27%	24,71%	59,46%	69,46%	46,07%	<75%	I.
Karlovačka	26,633	2,167	20,1%	91,6	74,26%	77,15%	41,14%	59,09%	10,53%	77,17%	56,34%	<75%	I.
Koprivničko-križevačka	22,887	2,650	15,4%	95,3	62,49%	36,89%	66,01%	106,88%	53,32%	0,00%	59,19%	<75%	I.
Ličko-senjska	24,731	2,702	16,3%	90,7	73,73%	56,70%	68,69%	97,59%	0,00%	73,73%	64,82%	<75%	I.
Međimurska	22,080	1,725	14,0%	99,6	71,20%	28,21%	18,37%	120,22%	101,40%	57,10%	69,65%	<75%	I.
Krapinsko-zaorska	25,432	1,772	12,9%	95,0	69,67%	64,24%	20,81%	131,76%	49,80%	47,05%	73,24%	<75%	I.
Šibensko-kninska	24,562	2,623	17,3%	99,5	78,96%	54,89%	64,64%	87,34%	100,72%	108,00%	80,93%	75-100%	II.
Varaždinska	25,799	2,079	12,5%	97,2	74,46%	68,18%	36,59%	136,20%	74,47%	78,52%	86,34%	75-100%	II.
Splitsko-dalmatinska	26,019	3,090	19,5%	104,2	83,09%	70,54%	88,67%	64,80%	154,04%	135,13%	93,75%	75-100%	II.
Zadarska	24,163	3,174	15,1%	109,1	77,97%	50,60%	93,00%	109,58%	211,23%	101,52%	106,39%	100-125%	III.
Dubrovačko-neretvanska	27,746	3,499	13,3%	104,0	83,74%	89,11%	109,70%	127,80%	152,47%	139,34%	120,84%	100-125%	III.
Zagrebačka	29,558	2,826	11,2%	106,5	76,82%	108,59%	75,08%	148,76%	180,66%	93,98%	124,23%	100-125%	III.
Primorsko-goranska	32,813	4,757	12,7%	99,3	84,97%	143,57%	174,46%	134,29%	98,24%	147,46%	139,21%	>125%	IV.
Istarska	31,997	4,884	7,8%	104,1	80,78%	134,80%	181,01%	183,15%	153,41%	119,98%	156,80%	>125%	IV.
Grad Zagreb	42,175	5,997	10,6%	101,9	86,93%	244,20%	238,28%	154,81%	127,78%	160,27%	186,44%	>125%	IV.
Republika Hrvatska	28,759	3,310	16,0%	99,4	77,7%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%			
max.	42,175	5,997	25,9%	109	86,9%								
min.	19,455	1,368	7,8%	91	62,5%								

*Potpomognuta područja osjenčana su žutim

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2013.

Hrvatska je zbog rata i poslijeratnih zbivanja propustila val direktnih stranih investicija u devedesetima. Značajnije investicije počele su se ostvarivati početkom 2000.-ih. BDP, izvoz i uvoz su rasli do početka krize kad započinje pad (tablica 4).

Tablica 4. Odabrani ekonomski pokazatelji

	BDP, tekuće cijene mil. eura	FDI, mil. eura	izvoz, mil. eura	uvoz mil. eura
1997.	17.739	480,2	3.557,2	8.319,6
1998.	19.305	849,7	4.083,6	7.713,3
1999.	18.677	1.362,9	4.134,1	7.240,0
2000.	19.977	1.140,6	4.969,3	8.468,7
2001.	22.177	1.467,5	5.318,8	9.922,6
2002.	24.219	1.137,9	5.293,1	11.253,4
2003.	30.246	1.762,4	5.571,7	12.545,9
2004.	33.005	949,6	6.603,1	13.330,9
2005.	36.034	1.467,8	7.216,6	14.738,3
2006.	39.745	2.575,6	8.433,6	16.797,5
2007.	43.380	3.606,9	9.004	18.833
2008.	47.538	4.062,8	9.585	20.817
2009.	44.778	2.433,8	7.516	20.000
2010.	44.423	376,9	8.905	16.389
2011.	44.191	1.072,2	9.582	17.655
2012.	43.477	1.067,9	9.629	18.708
2013.	43.127	550,1	8.920	18.996

Izvor: Eurostat, osim FDI (izravna strana ulaganja) (HNB)

Između 2000. i 2007. godine je BDP kontinuirano rastao stopom od 4-6%, potaknut prvenstveno turizmom i domaćom potrošnjom. Oporavak od krize, koje je započela 2008. godine, još se ne

nazire. Gospodarski pad traje pet godina, zbog čega se realni BDP Republike Hrvatske smanjio za 12%, a blagi se oporavak predviđa tek od 2015. godine.

U 2013. godini se gospodarstvo smanjilo za 1% (nakon pada od 1,9% 2012. godine) zbog pada potrošnje kućanstava i ulagačke aktivnosti. Pad izvoza je nešto veći od pada uvoza, a doprinos rastu neto izvoza blago je negativan. Stopa nezaposlenosti je nastavila bilježiti brzi rast u 2013. godini i dosegla je 17,2%, što je dvostruko više negoli 2008. godine (tablica 2). Gospodarska kriza osobito je pogodila mlade i niskokvalificirane radnike. Nezaposlenost mladih (u dobnoj skupini od 19 do 24 godine) povećala se na 50% u 2013. godini.

Prema proljetnim prognozama Komisije iz 2014. godine očekuje se kako će hrvatsko gospodarstvo u 2014. godini i dalje biti u recesiji uz pad realnog BDP-a za 0,6% (projekcije Vlade i HNB su stagnacija⁵¹).

Prema prognozi Komisije se očekuje kako će domaća potražnja i dalje biti slaba te će njezin negativan doprinos rastu BDP-a premašiti pozitivan doprinos rastu od neto izvoza.

Činitelji koji onemogućuju brži oporavak domaće potražnje uključuju provedbu mjera fiskalne konsolidacije, rastuću nezaposlenost, tekuće razduživanje sektora kućanstva, skromna privatna ulaganja u kontekstu ograničene potrošnje i tekućeg postupka restrukturiranja povezanog s predstečajnim nagodbama.

Komisija predviđa skroman oporavak gospodarske aktivnosti u 2015. godini (rast BDP-a od 0,7%), koja će biti potaknuta neto izvozom (prognoza Vlade 1,2%).⁵² S obzirom na oslabjelu potrošnju očekuje se kako će se u 2014. godini inflacija potrošačkih cijena smanjiti na 0,8% te kako će se neznatno povećati u 2015. godini. U 2014. godini se predviđa nastavak pogoršanja na tržištu rada što bi se trebalo zaustaviti 2015. godine zbog početka oporavka gospodarske aktivnosti. Razlika između prognoze Komisije i prognoze Vlade Republike Hrvatske objašnjava se uglavnom procjenom dinamike domaće potražnje: Vlada Republike Hrvatske očekuje ograničeni pad javne i privatne potrošnje te oporavak bruto investicija u fiksni kapital već u 2014. godini, nakon čega bi se u 2015. godini trebao zabilježiti znatan oporavak. Prema Proljetnim prognozama Komisije⁵³ tekuća pogoršanja na tržištu rada i dodatan paket mjera fiskalne konsolidacije imali bi znatniji negativan učinak na potrošnju kućanstava. Nadalje, očekuje se kako će ulagačka aktivnost bilježiti sporiji oporavak negoli to predviđaju nadležna tijela, zbog postupnijeg poboljšanja u pogledu javnih ulaganja i ograničenja rasta privatnih ulaganja što je posljedica visoke korporativne prezaduženosti i još uvijek slabog poslovnog optimizma. U nacionalnom programu reformi makroekonomski učinak strukturnih reformi ne utvrđuje se kvantitativno.

Ukratko, ključni problemi odnose se na visoku nezaposlenost, neravnomjeran regionalni razvoj i nepovoljnu investicijsku klimu. Izravna strana ulaganja su se 2009. godine prepolovila u odnosu prema 2008. godini (kada su iznosila rekordnih 4 mlrd. eura). Od tada osciliraju između 377 mil. i 1 mlrd. eura (tablica 4).

⁵¹ <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/annex2014_croatia_en.pdf>

⁵² Isto.

⁵³ European Commission (2013.) <http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2014_spring/hr_en.pdf>

Pristupanje Europskoj uniji povećalo je pritiske za smanjivanjem javnog duga. Poduzete mjere (povećanje stope PDV-a, jači nadzor nad prikupljanjem poreza) nisu dovoljne.

Analize i indikatori konkurentnosti i uvjeta poslovanja⁵⁴ kao glavne prepreke rast identificiraju:

- neučinkovito institucijsko okruženje: neučinkovit javni sektor (državna uprava), pravna nesigurnost, korupcija, visoko i složeno porezno opterećenje, administrativne i nerazumljive propise,
- nisku razinu inozemnih izravnih ulaganja u industriju,
- nisku razinu udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnoj radnoj snazi,
- nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj (niska razina inovativne sposobnosti),
- nisku razinu produktivnosti rada,
- otežan pristup tržištima kapitala i visoku cijenu kapitala,
- nisku razinu tehnološke opremljenosti te
- (ne)usklađenost obrazovnog sustava i potreba industrije.

Prema Svjetskoj banci, potrebna je liberalizacija tržišta rada i reforma gospodarstva (prema sektorima s višom dodanom vrijednošću i većoj ulozi usluga vezanih uz tranzit) kako bi se stvorili uvjeti za rast. Kako bi se mogle pružati takve usluge, potrebna je modernizacija prometnih koridora (prvenstveno željezničkog), za što bi se mogli koristiti fondovi Europske unije.

Usporedba projekcija iz različitih izvora već za kratkoročno razdoblje ukazuje na značajne razlike. Razvoj će ovisiti o provedbi reformskih mjera, kretanjima na stranim tržištima i geopolitičkim činiteljima. U nedostatku investicija, temelj za razvoj su prirodna bogatstva. U to se ubrajaju prirodni resursi čije se korištenje opisuje u nastavku, ali i prirodna bogatstva koja su temelj za razvoj turizma.

2.4. Analiza prirodnih resursa RH

Prirodni resursi RH uključuju obnovljive prirodne resurse (npr. sunce, vjetar, biomasa) i mineralne sirovine. U skladu s pristupom iz Strategije prostornog uređenja i Izvješća o stanju u prostoru Republike Hrvatske 2008.-2018. fokus ovog poglavlja je na mineralnim sirovinama.

⁵⁴ Svjetska banka (2014.) Global competitiveness report

2013.-2014. <www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf> [objavljeno: 2. prosinca 2013.] Doing business.

<www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf> [objavljeno: 2. prosinca 2013.] Member States' Competitiveness Performance and policies – Industrial performance scoreboard <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/monitoring-member-states/files/ms_comp_report_2012_en.pdf>

Mineralne sirovine (rudno blago) prirodni su resurs u vlasništvu Republike Hrvatske. Uključuju energetske mineralne sirovine, mineralne sirovine za industrijsku preradu, mineralne sirovine za proizvodnju građevnog materijala, arhitektonsko-građevni kamen i mineralne sirovine kovina.

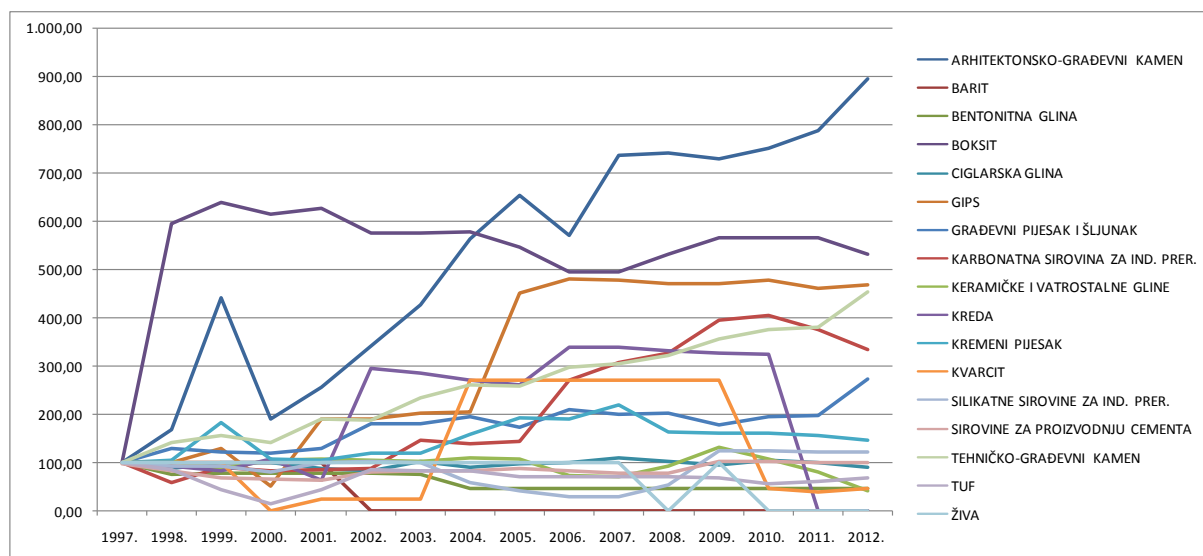
Mineralne sirovine od interesa su za Republiku Hrvatsku. Formalno imaju njezinu osobitu zaštitu i mogu se iskorištavati isključivo pod uvjetima i na način propisan Zakonom o rudarstvu⁵⁵. Usprkos tome, razina nelegalnog korištenja mineralnih sirovina je potaknula Vladu Republike Hrvatske da donese posebnu uredbu⁵⁶ koja regulira naknadu štete zbog otuđenja mineralnih sirovina.

Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama koja regulira gospodarenje mineralnim sirovinama i planira rudarsku gospodarsku djelatnost izrađena je 2008. godine⁵⁷, ali nije usvojena. Prema Zakonu o rudarstvu (2013.), Hrvatski sabor bi trebao usvojiti strategiju gospodarenja mineralnim sirovinama do kraja travnja 2016. godine.

Neenergetske mineralne sirovine

Eksploatacijske rezerve većine neenergetskih mineralnih sirovina su od 1997. do 2012. godine doživjele snažan rast (graf 1 i Dodatak 5, tablica 1), a osnovni je razlog povećani interes gospodarskih subjekata za istraživanje. Eksploatacija tih sirovina (graf 2 i Dodatak 5, tablica 5) u velikom broju slučajeva bilježi rast, no neproporcionalan porastu eksploatacijskih rezervi.⁵⁸

Graf 1. Eksploatacijske rezerve neenergetskih mineralnih sirovina u odnosu na 1997. godinu

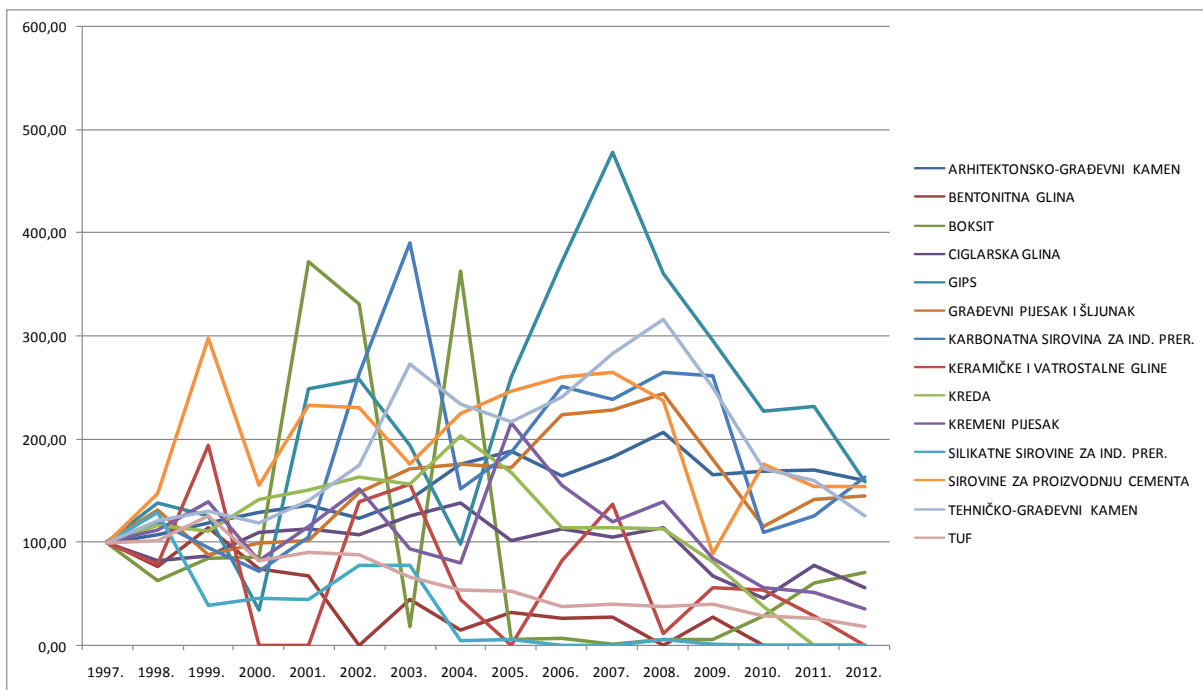
⁵⁵ Interes Republike Hrvatske definiran je prethodnim (Narodne novine, 75/09. i 49/11.), ali i važeći Zakonom o rudarstvu (Narodne novine, 56/13.).

⁵⁶ Uredba o naknadi štete po osnovi otuđenja mineralne sirovine, Narodne novine, 90/14.

⁵⁷ Ministarstvo gospodarstva rada i poduzetništva Republike Hrvatske – Uprava za energetiku i rudarstvo (2008.) Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske.

⁵⁸ Svi grafovi u ovom poglavlju temelje se na podacima Ministarstva gospodarstva – Sektor za rudarstvo (2013.) Godišnja bilanca stanja rezervi mineralnih sirovina Republike Hrvatske.

Graf 2. Eksploatacija neenergetskih mineralnih sirovina u odnosu na 1997. godinu

Ilustrativan je i ovaj podatak: jednostavan prosjek eksploatacije postojećih rezervi je 1997. godine iznosio 1,63%, da bi do 2012. godine pao na 0,79% - što je pad iskoristivosti evidentiranih eksploatacijskih rezervi za više od 50% (Dodatak 5, tablica 7).

Porast eksploatacijskih rezervi neenergetskih mineralnih sirovina povećava vrijednost prostora, ali povećava i broj mogućih intervencija u prostor. Smanjenje postotka iskoristivosti neenergetskih mineralnih sirovina govori o potencijalu povećanja gospodarskih aktivnosti, što će - uz zadržavanje istog postotka iskoristivosti, sigurno utjecati na mogući i traženi broj intervencija u prostor.

S obzirom na promjene eksploatacijskih rezervi, neenergetske mineralne sirovine možemo podijeliti u sljedeće kategorije (Dodatak 5, tablica 3):

- s rastom eksploatacijskih rezervi (1997.-2012.): arhitektonsko-građevni kamen, boksit, gips, građevni pijesak i šljunak, karbonatna sirovina za ind. prer., kremenij pijesak, silikatne sirovine za ind. prer., sirovine za proizvodnju cementa, tehničko-građevni kamen, živa;
- s padom eksploatacijskih rezervi (1997.-2012.): barit, bentonitna glina, ciglarska glina, keramičke i vatrostralne gline, kvarciti, tuf.

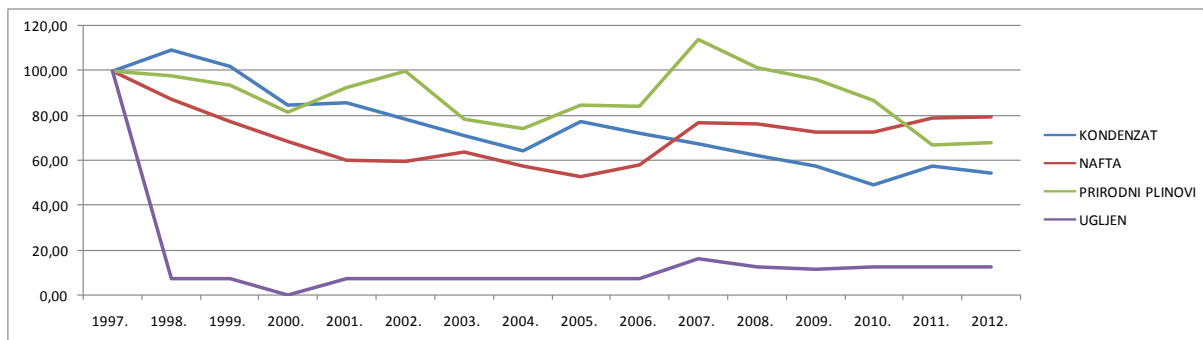
Energetske mineralne sirovine

Eksploatacijske rezerve svih energetskih mineralnih sirovina su u razdoblju od 1997. do 2012. godine doživjele pad (graf 3 i Dodatak 5, tablica 4). Eksploatacija prirodnih plinova bilježi rast, eksploatacija geotermalne vode stagnira, a eksploatacija kondenzata, nafte i ugljena bilježi pad. (graf 4 i Dodatak 5, tablica 6).

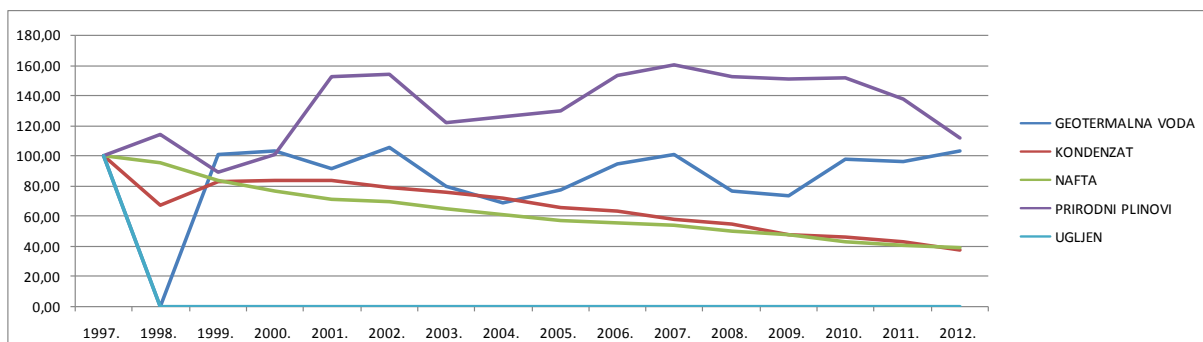
Eksploataciju energetskih mineralnih sirovina možemo podijeliti u sljedeće kategorije:

- sa stagnacijom ili rastom eksploatacije (1997.-2012.): geotermalna voda, prirodni plinovi;
- s padom eksploatacije (1997.-2012.): kondenzat, nafta, ugljen.

Graf 3. Eksploatacijske rezerve energetskih mineralnih sirovina u odnosu na 1997. godinu

Graf 4. Eksploatacija energetskih mineralnih sirovina u odnosu na 1997. godinu

Iskoristivost je, za razliku od neenergetskih mineralnih sirovina, zabilježila manji pad. 1997. godine je u prosjeku (jednostavnom) iznosila 6,62%, da bi do 2012. godine pala na 5,17% - što predstavlja pad od cca 20% (Dodatak 5, tablica 8).

Smanjivanje eksploatacijskih rezervi smanjuje vrijednost prostora, ali ne i broj mogućih i željenih intervencija u prostor. Manji pad iskoristivosti evidentiranih eksploatacijskih rezervi energetskih mineralnih sirovina svjedoči o snažnijem gospodarskom nastojanju za većom eksploatacijom. Zbog pada eksploatacijskih rezervi treba predvidjeti intervencije u prostoru: zatvaranja i prenamjena određenog broja gospodarskih postrojenja namijenjenih eksploataciji ovih sirovina.

Uzimajući u obzir smanjivanje eksploatacijskih rezervi energetskih mineralnih sirovina, smanjivanje eksploatacije te mogućega skorog pada potražnje, svakako treba predvidjeti povećani broj intervencija u prostor u području stalnih prirodnih resursa poput vjetra, plima i sunčevog zračenja. Intervencije su moguće u više područja - izgradnja novih energetskih postrojenja, izgradnja i dogradnja sustava prijenosa energije te eventualne gradnje gospodarskih postrojenja vezanih uz proizvodnju sustava vezanih uz korištenje stalnih obnovljivih resursa.

Slično kao i kod stalnih prirodnih resursa, novi načini proizvodnje energije korištenjem šumske, drvene i ostalih biomasa te otpada rezultirat će brojnim intervencijama u prostor - i ovog puta u više područja - prikupljanje navedenih resursa, izgradnja novih energetskih postrojenja te izgradnja i dogradnja sustava za prijenos energije.

2.5. Utjecaj prostornog uređenja na razvoj gospodarstva i društvenih djelatnosti

Ekonomski i socijalni razvoj često dovode različite namjene prostora (npr. stambene, industrijske, turističke) u međusobni sukob. Gospodarski razvoj treba se temeljiti na optimalnom korištenju komparativnih prednosti pojedinih područja. S tim u skladu može se očekivati veća gospodarska specijalizacija pojedinih područja (npr. turizma na Jadranu, a poljoprivrede u panonskoj Hrvatskoj). Prostornim se uređenjem može djelovati na neka obilježja prostora (npr. prometnu povezanost) te ga tako učiniti prikladnim za obavljanje neke djelatnosti.

Gospodarstvo i društvene djelatnost međusobno su ovisne. Industrija u gradovima potiče razvoj uslužnog sektora. S druge strane, jači uslužni sektor potiče razvoj novih industrija i usluga u tom području. Radno mjesto u proizvodnji stvara 0,5-2 radna mjesta u drugim sektorima. To uključuje radna mjesta u društvenim djelatnostima, a može potaknuti i pozitivne demografske trendove jer je značajan dio migracija ekonomski potaknut. Razlozi ostanka/migracije stanovništva povezani su s dostupnošću zdravstvene zaštite, obrazovnih institucija, administracije te prometne povezanosti, a to su ključni elementi razvoja određenog prostora (usp. Lamza-Maronić, Tokić, 2012.).

Turizam i investicije važni su za gospodarski oporavak Republike Hrvatske. Inozemna ulaganja u smještajne kapacitete mogla bi dovesti do gubitka konkurentnosti postojećih (domaće). U slučaju kršenja građevinskih propisa, pretjerana izgrađenost obalnog pojasa mogla bi negativno djelovati na gospodarski i prostorni razvoj (usp. Mihaljek, 2005.). S druge pak strane, investicije u ostale oblike turističke infrastrukture (atrakcije), pomažu razvoj konkurentnosti.

Uključivanjem lokalnih vlasti i javnosti u razvoj i provedbu politike prostornog uređenja povećala se potreba za koordinacijom i jačanje kapaciteta uprave. Uprava svojim radom izravno utječe na prostorni razvoj, a time i mogućnosti/ograničenja za razvoj gospodarstva. Ograničeni kapaciteti za koordinaciju su u brojnim dokumentima i studijama prepoznati kao prepreka razvoju. Zbog toga se kapaciteti uprave mogu smatrati preduvjetom za razvoj gospodarstva.

Odlučivanje o opravdanosti pojedinih zahvata u prostoru bilo bi transparentnije kad bi osmišljene dokumente prostornog uređenja pratila odgovarajuća financijska i ekonomska analiza (usp. Kranjčević, 2005.). Takav bi pristup olakšao odlučivanje o alternativnim namjenama pojedinih, osobito zapuštenih lokacija.⁵⁹

Necjelovita provedba propisa o prostornom uređenju (toleriranje nezakonitog vađenja mineralnih sirovina, nelegalna gradnja) stvara nejednolike uvjete za razvoj poduzetništva. Dovodi do pravne nesigurnosti, a može produbiti društvene razlike getoiziranjem pojedinih prostora, čime ugrožava

⁵⁹ Analiza ekonomskih i financijskih koristi i troškova za alternativne (društvene ili komercijalne) namjene prostora povećava transparentnost donošenja odluka. Neke se odluke o korištenju prostora temelje na ozakonjivanju zatečenog stanja. To se podjednako odnosi na odluke o korištenju napuštenih vojnih objekata (npr. centar Rojc u Puli) i ozakonjivanje nezakonito izgrađenih zgrada. Odluke o korištenju prostora, bez obzira na to je li riječ o društvenoj ili komercijalnoj namjeni, ne bi se smjele temeljiti isključivo na interesu korisnika, nego bi trebale uzimati u obzir širi društveni kontekst.

društveni razvoj. Zbog toga je za društveni i gospodarski razvoj nužno jačanje kapaciteta za stvaranje provedivih propisa prostornog razvoja, kao i provedba istih.

2.6. Pravni i institucijski okvir za prostorno uređenje u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji

Sagledavanje prostora u cjelini omogućuje ublažavanje posljedice neravnomjernog razvoja regija. S europske razine se prostor ne promatra samo unutar administrativnih granica država, nego zajedno s prostorom susjednih zemalja ili regija (npr. mediteranski prostor, podunavlje). Različite vizije prostornog razvoja (promet, riječni tokovi, gospodarenje vodama) usklađuju se raznim poveljama, deklaracijama ili konvencijama. Jedan od takvih dokumenata je Europska perspektiva prostornog razvoja (*The European Spatial Development Perspective* – ESDP). Usvojilo ju je neformalno vijeće ministara zemalja Europske unije zaduženih za prostorni razvoj i Europska komisija na konferenciji u Potsdamu 1999. godine. Iako nije pravno obvezujući, taj dokument sadrži 60 policy opcija i smjernica za sve razine koje imaju odgovornost za planiranje prostornog razvoja te predstavlja politički okvir za izradu sektorskih politika Europske unije i država članica, kao i regionalnih i lokalnih vlasti. Cilj ESDP-a je osigurati postizanje uravnoteženog i održivog razvoja teritorija Europske unije temeljenog na razvoju policentričnih i uravnoteženih urbanih sustava i jačanja partnerstva urbanih i ruralnih područja, promicanju koncepcija integriranog transporta i komunikacija koji podržavaju policentrični razvoj te razvoj i očuvanje prirodnog i kulturnog naslijeđa.

Ugovorom iz Lisabona i strategijom Europa 2020 postavljen je i treći cilj kohezijske politike: teritorijalna kohezija.⁶⁰ O toj se temi vode rasprave od ranih devedesetih godina prošlog stoljeća, a sa svakom novom zemljom koja pristupi Europskoj uniji raste potreba za posvećivanjem pažnje razvoju europskog područja.

Pitanja prostornog razvoja u Europskoj uniji se uređuju na temelju međusobne suradnje, koordinacije i konsenzusa jer dokumenti koji se odnose na prostorno planiranje nisu pravno obvezujući. Međutim, u sklopu kohezijske politike i ciljanih programa osiguravaju se financijska sredstva za provedbu.

Prostornim uređenjem osiguravaju se uvjeti za korištenje (gospodarenje), zaštitu i upravljanje prostorom. Prostor Republike Hrvatske smatra se osobito vrijednim i ograničenim nacionalnim dobrom i ostvaruje pretpostavke za društveni i gospodarski razvoj, zaštitu okoliša i prirode, vrsnoću gradnje i racionalno korištenje prirodnih i kulturnih dobara.

Prostorno uređenje temelji se na načelima integralnog pristupa u prostornom planiranju, uvažavanja znanstveno i stručno utvrđenih činjenica, prostorne održivosti razvitka i vrsnoće gradnje, ostvarivanja i zaštite javnog i pojedinačnog interesa, horizontalne integracije u zaštiti prostora, vertikalne integracije te javnosti i slobodnog pristupa podacima i dokumentima značajnim za prostorno uređenje.

⁶⁰ Prva dva, socijalna i ekonomska kohezija definirana su 1986. godine.

Novim Zakonom o prostornom uređenju⁶¹ koji je stupio na snagu u siječnju 2014. godine uređuju se ciljevi, načela i subjekti prostornog uređenja, praćenje stanja u prostoru i području prostornog uređenja, uvjeti planiranja prostora, donošenje Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske, prostorni planovi uključujući njihovu izradu i postupak donošenja, provedba prostornih planova, uređenje građevinskog zemljišta, imovinski instituti uređenja građevinskog zemljišta i nadzor.

Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske⁶² temeljni je državni dokument za usmjerenje razvoja u prostoru. Prema Zakonu o prostornom razvoju, ona "određuje dugoročne zadaće prostornog razvoja, strateška usmjerenja razvoja djelatnosti u prostoru i polazišta za koordinaciju njihovih razvojnih mjera u prostoru" (čl. 50 st. 2), a mora biti "u skladu s ukupnim gospodarskim, društvenim i kulturnim razvojem te u vezi s drugim temeljnim državnim razvojnim i strateškim dokumentima".⁶³

Strategija sadrži polazišta prostornog razvoja na temelju prirodnih, gospodarskih, društvenih, kulturnih te okolišnih uvjeta, osnove i organizaciju prostornog razvoja sa smjericama i prioritetima za postizanje ciljeva prostornog razvoja u funkciji zaštite prostora, očuvanja i unapređenja okoliša, razvoj prostornih sustava sa smjericama za prostorni razvoj na regionalnoj i lokalnoj razini, osobito za razvoj naselja i infrastrukture, zaštitu krajobraza i kulturnih dobara te mjere zaštite okoliša određene u skladu sa Strategijom održivog razvitka Republike Hrvatske.

Važnost Strategije kao nacionalnog okvira za prostorni razvoj očituje se u zahtjevu da svi planski i provedbeni dokumenti u području prostornog uređenja, ali i sektorske strategije, planovi i drugi razvojni dokumenti drugih gospodarskih i upravnih područja i djelatnosti moraju biti usklađeni sa Strategijom.

U svrhu ostvarivanja ciljeva prostornog uređenja, sukladno s načelima prostornog uređenja, donose se prostorni planovi na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini koji uređuju svrhovitu organizaciju, korištenje i namjenu prostora te uvjete za uređenje, unapređenje i zaštitu prostora. Prostornim planovima se propisuju uvjeti za građenje građevina i provedbu drugih zahvata u prostoru na određenoj razini i/ili lokaciji u skladu s kojima se izdaje akt za provedbu prostornog plana (u daljnjem tekstu: uvjeti provedbe zahvata u prostoru), smjernice za izradu prostornih planova uži područja kada je to propisano Zakonom i mjere za urbanu sanaciju ako su potrebne.

⁶¹ Zakon o prostornom uređenju, Narodne novine, 153/13. Danom stupanja na snagu ovoga Zakona prestao je važiti Zakon o prostornom uređenju i gradnji (Narodne novine, 76/07., 38/09., 55/11., 90/11., 50/12. i 55/12.) u dijelu koji se odnosi na prostorno uređenje. Istovremeno, sa stupanjem novog Zakona o prostornom uređenju, na snagu je stupio i novi Zakon o gradnji i Zakon o građevinskoj inspekciji.

⁶² Naziv važećeg dokumenta s obilježjima, sadržajem i ulogom strategije prostornog razvoja je Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske, koju je donio Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske 27. lipnja 1997. godine, a izmjene i dopune Strategije (Narodne novine, 76/13.) donio je Hrvatski sabor u lipnju 2013. godine. Strategija prostornog uređenja na snazi je do donošenja nove Strategije prostornog razvoja.

⁶³ Navedena formulacija "Strategija... određuje dugoročne zadaće prostornog razvoja", preuzeta je iz Zakona i ocrtava njegove nedorečenosti. Naime, prostorni razvoj ne može imati zadaće, pa tako ni snositi odgovornost za provedbu. Nositelji razvojne politike, odnosno institucije zadužene za provedbu trebale bi imati jasno definirane zadaće, rokove za njihovo ispunjavanje i mjerila uspješnosti.

Prostorni planovi se donose se na državnoj, područnoj (regionalnoj) i lokalnoj razini. Prostorni planovi državne razine su Državni plan prostornog razvoja, prostorni planovi nacionalnih parkova i parkova prirode, drugi prostorni planovi područja posebnih obilježja čija je obveza donošenja propisana Državnim planom prostornog razvoja te urbanistički plan uređenja državnog značaja). Prostorni planovi područne (regionalne) razine su prostorni planovi županija, Prostorni plan Grada Zagreba i urbanistički planovi uređenja županijskog značaja. Prostorni planovi lokalne razine su prostorni planovi uređenja grada, odnosno općine, generalni urbanistički plan i urbanistički planovi uređenja koji nisu državnog ili županijskog značaja.

Prostorni plan niže razine mora biti usklađen s prostornim planom više razine, a prostorni plan užeg područja mora biti usklađen s prostornim planom širega područja iste razine. Također, prostorni planovi iste razine moraju biti međusobno usklađeni.

Nositelj izrade prostornog plana državne razine je resorno ministarstvo (Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja), prostornog plana područne (regionalne) razine stručno upravno tijelo županije, odnosno Grada Zagreba, a prostornog plana lokalne razine stručno upravno tijelo jedinice lokalne samouprave. Prostorni planovi imaju snagu i pravnu prirodu podzakonskog propisa, a na prijedlog izvršnih tijela ih donose predstavnička tijela na odgovarajućoj razini.⁶⁴

2.7. Osvrt na strategije i programe s utjecajem na prostor

Način na koji se prostor koristi ovisi o velikom broju činitelja i strateških usmjerenja. Proces izrade, usklađivanja i donošenja Strategije prostornog razvoja složen je, između ostaloga, jer su neki strateški dokumenti usvojeni, neki su u procesu usvajanja, a priprema pojedinih još nije niti započela.⁶⁵ Navedeno će dovesti do nužnih prilagodbi nekih strateških dokumenata kako bi se stvorili preduvjeti za provedbu.

Dodatnu poteškoću pri usklađivanju predstavlja nepostojanje hijerarhije, jasnog vremenskog rasporeda donošenja strategija kao ni mehanizma učinkovite koordinacije.

Prostorni razvoj značajno ovisi o potrebama društva i njihovim djelatnostima. Uvažavajući činjenicu kako svaki strateški dokument ima određeni utjecaj na prostor, u nastavku navodimo strategije čija bi provedba mogla značajno utjecati na raspolaganje prostorom:

- Energetska strategija Republike Hrvatske,
- Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske (izrađena 2008. godine),
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine,
- Strategija poticanja investicija za razdoblje 2014.-2020. (prijedlog),
- Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020.

⁶⁴ Uz iznimku urbanističkog plana uređenja državnog značaja koji donosi Vlada Republike Hrvatske.

⁶⁵ Veći broj strateških dokumenata RH za razdoblje do 2020. je u fazi donošenja, uključujući one koji su nužni za korištenje fondova Europske unije, kao npr. Partnerski sporazum i Strategija pametne specijalizacije.

- Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020.,
- Nacionalna strategija zaštite okoliša,
- Strategija održivog razvitka,
- Strategija prometnog razvitka,
- Strategija upravljanja prirodnim resursima (voda, šuma, poljoprivreda, itd.) te
- Strategija regionalnog razvoja.

Strateški razvojni dokumenti Republike Hrvatske moraju biti usklađeni s razvojnim ciljevima Europske unije. Zbog promjena načina gospodarskoga upravljanja u Europskoj uniji te činjenice kako se približuje polovica predviđenog razdoblja provedbe razvojne strategije Europske unije (Europa 2020), u ožujku 2014. je pokrenuta njezina revizija.⁶⁶ Komisija je objavila izvješće "Provjera napretka Strategije Europa 2020. za pametan, održiv i uključiv rast" u kojemu je izvijestila o dosadašnjem napretku u postizanju pet glavnih ciljeva po državama članicama, uključujući i Republiku Hrvatsku. Od tada se o reviziji Strategije raspravljalo više puta na redovitim sastancima radnih tijela Vijeća Europske unije, a postala je i jedan od temeljnih zadataka talijanskoga predsjedanja Vijećem (srpanj-prosinac 2014.). U lipnju 2014. godine Vijeće Europske unije je predstavilo "Strateški program za Uniju u vrijeme promjena" koji se temelji na pet prioriteta s kojim će se revidirana strategija uskladiti.

Očekuje se kako će zaključci revizije strategije Europa 2020 biti temelj inicijative novog sastava Europskog parlamenta i Komisije u prvim godinama njihova mandata. Komisija će početkom 2015. godine predstaviti prijedlog revizije, a konačna odluka Europskog vijeća o usvajanju izmijenjene strategije za 2015.–2020. očekuje se u ožujku 2015. godine. Glavni ciljevi strategije nisu u izravnoj vezi sa zahtjevima na prostor. Odnose se na:

- stopu zaposlenosti,
- ulaganja u znanost i istraživanje,
- smanjivanje emisije stakleničkih plinova, povećanje korištenje obnovljivih izvora energije i povećanje energetske učinkovitosti,
- smanjivanje stope ranog napuštanja školovanja i povećanje udjela stanovništva sa završenim tercijskim obrazovanjem te
- smanjivanje broja ljudi koji živi u siromaštvu ili u opasnosti od siromaštva i socijalne isključenosti.

Međutim, ostvarivanje tih ciljeva podrazumijeva značajniju gospodarsku aktivnost, pa time i zahtjeve vezane uz korištenje prostora.

Osim strategije Europa 2020, Republika Hrvatska je prihvatila inicijativu za sudjelovanje u strateškom procesu u Jugoistočnoj Europi, tzv. SEE 2020 koju podupire Komisija i u kojemu sudjeluju Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Makedonija, Crna Gora i Srbija. Strategija je

⁶⁶ Ovaj dio analize temelji se na Bajo, Ljepović (2014.).

izrađena po uzoru na EU 2020. Osnovna svrha SEE 2020 jest gospodarska suradnja država regije s ciljem povećanja konkurentnosti i dostizanja viših razina rasta, kao i bržega društvenog i institucionalnog razvoja prihvaćanjem politika reformi. Uglavnom, cilj te strategije usporediv je s ciljevima Strategije prostornog razvitka Republike Hrvatske iz 1997. godine.

Hrvatska je usvojila veći broj strateških dokumenata (strategije, planovi, programi) koji se odnose na različita društveno-gospodarska područja za razdoblje do 2020. godine ili dulje. U nedostatku krovnog strateškog dokumenta za razdoblje 2014.–2020., strategiju razvoja Republike Hrvatske u ovom trenutku prije svega čine – Nacionalni program reformi, Program konvergencije te Partnerski sporazum koji – zajedno s gospodarski značajnim, sektorskim strategijama, poput Industrijske strategije, Strategije poticanja investicija, Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije, Strategije razvoja poduzetništva, Inovacijske strategije i Strategije razvoja turizma – čine okosnicu predstojećeg strateškog ciklusa do 2020. godine.

Vlada Republike Hrvatske bi trebala izraditi nacionalnu strategiju razvoja za razdoblje do 2020. godine. U njoj bi trebala prikazati sve postojeće ciljeve, prioritete i aktivnosti koje proizlaze iz europskih strateških procesa i povezati ih s nacionalnim strateškim prioritetima razvoja u područjima koja su detaljnije razrađena u sektorskim strategijama. Tako definirana nacionalna strategija razvoja mogla bi olakšati usklađivanje različitih ciljeva i praćenje provedbe.

2.8. Zaključci

Strategiju prostornog uređenja iz 1997. godine odredile su promjene u Republici Hrvatskoj, prije svega stjecanje samostalnosti i suverenosti te promjene društveno-političkog ustrojstva. Od tada su provedene brojne društvene, ekonomske i političke promjene koje će nova strategija morati uzeti u obzir.

Europska unija se proširila s 15 na 28 država-članica, a prostor bez graničnih kontrola (Schengen) s 15 na 26 država. Republika Hrvatska je pristupila Europskoj uniji i NATO savezu te brojnim međunarodnim sporazumima koji reguliraju gospodarske odnose i pitanja vezana uz zaštitu prostora, sudjeluje u Europskom gospodarskom prostoru, priključit će se i prostoru Schengena.

Promjenom granica Europske unije mijenjaju se i granice unutarnjeg tržišta. Unutarnje tržište treba omogućiti slobodno kretanje ljudi, roba, kapitala i usluga, za što je nužna infrastruktura. Promjene međunarodnih sporazuma i integracija te statusa Republike Hrvatske prema njima utječu na zahtjeve vezane uz prostor, njegovo korištenje i zaštitu te uz infrastrukturu (npr. pitanja vezana uz pelješki most ili zaštićeni ekološko-ribolovni pojas).

Nova će Strategija morati biti u skladu s novim zahtjevima, a pritom i dovoljno fleksibilna da se prilagodi promjenama koje se zasad ne mogu niti predvidjeti.

Napredak u provedbi Strategije iz 1997. je neujednačen. Među glavnim izazovima identificiranim 1997. i dalje su prisutni negativni demografski trendovi, posljedice rata (npr. miniranost područja), pitanje bespravne gradnje, nelegalnog korištenja mineralnih sirovina, djelomične provedbe propisa i nedostatka kapaciteta za usklađivanje politika i definiranje prioriteta. Usklađivanje različitih strategija i njihova provedba, usprkos mnogim poboljšanjima, još je uvijek bolna točka.

Pitanja vezana uz korištenje napuštenih vojnih objekata i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa zapuštene (uglavnom turističke) infrastrukture nisu riješena, a ne spominju se među mjerama za poticanje rasta.

U Republici Hrvatskoj u zadnjih šest godina prevladavaju negativni gospodarski trendovi. Glavne prepreke rasta su:

- neučinkovito institucijsko okruženje: neučinkovit javni sektor (državna uprava), pravna nesigurnost, korupcija, visoko i složeno porezno opterećenje, administrativne i nerazumljive propise,
- niska razina inozemnih izravnih ulaganja u industriju,
- niska razina udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnoj radnoj snazi,
- nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj (niska razina inovativne sposobnosti),
- niska razina produktivnosti rada,
- otežan pristup tržištima kapitala te visoka cijenu kapitala,
- niska razina tehnološke opremljenosti te
- (ne)usklađenost obrazovnog sustava i potreba industrije.

Strategija Vladinih programa prepoznaje privlačenje izravnih stranih ulaganja kao glavnu mjeru za poticanje rasta. Fokus je na greenfield ulaganjima u visoke tehnologije. Izravna strana ulaganja preferirani su oblik financiranja jer ne stvaraju dug, povezuju se s prijenosom tehnologija, znanja i porastom produktivnosti i učinkovitosti pa uklanjaju više prepreka rasta.

Značajan broj strateških dokumenata je u fazi donošenja. Svi planski i provedbeni dokumenti u području prostornog uređenja i sektorske strategije moraju biti usklađeni. Slabosti institucija otežavaju proces koordinacije. Nemogućnost provedbe dokumenata (npr. zbog prenormiranosti ili neusklađenosti) smanjuje pravnu sigurnost, stvara uvjete za korupciju i negativno utječe na razvoj društva.

Potrebno je jačanje kapaciteta i transparentnosti donošenja i provedbe propisa, što uključuje povezivanje dokumenata prostornog uređenja s odgovarajućim ekonomskim i financijskim analizama. Takav bi pristup olakšao odlučivanje o alternativnim namjenama pojedinih lokacija.

Iako ne postoji "europsko" prostorno zakonodavstvo, pristupanje Republike Hrvatske Europskoj uniji podrazumijeva i prihvaćanje ciljeva teritorijalne kohezije te postupke pri donošenju, provedbi i nadzoru nad provedbom zakona. Europeizacija na ovom području znači dosljednu provedbu te suradnju različitih dionika i transparentnost.

Naime, formalna se pravila mogu promijeniti preko noći, ali ne i način na koji se koristi prostor. Očuvanje i unapređenje vrijednosti u prostoru je proces. Propisi ga mogu usmjeravati, ali se moraju prilagoditi lokalnim potrebama.

3. TURIZAM

Uvod

Turizam je jedna od najznačajnijih gospodarskih područja u Republici Hrvatskoj. Glavno turističko područje Republike Hrvatske i središte ukupnog razvoja turizma je prostor Jadranske Hrvatske. Karakterizira ga snažna turistička aktivnost na obalnom području oko razvojnih centara Istre i Kvarnera (Rijeka, Pula), Srednje Dalmacije (Split, Zadar, Šibenik) i Južne Dalmacije (Dubrovnik). Na obalnom području postoji znatno intenzivnija turistička potražnja u odnosu prema kontinentalnom području. U primorskim se mjestima ostvaruje oko 85% turističkih dolazaka i približno 95% turističkih noćenja u Hrvatskoj (tablica 5). Smještajni kapaciteti koncentrirani su na Sjevernom i Južnom Jadranu (97%). U kontinentalnoj Hrvatskoj je smješteno svega 3% smještajnih kapaciteta (Ministarstvo turizma, 2013.).

Tablica 5. Dolasci i noćenja turista prema vrstama turističkih mjesta u razdoblju od 2008. do 2013. godine (u tisućama)

	Dolasci					Noćenja				
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Grad Zagreb	649	578	609	666	701	1.102	969	1.007	1.092	1.157
Kupališna mjesta	124	104	107	110	106	443	383	363	365	357
Primorska mjesta	9.608	9.406	9.029	9.749	9.978	53.573	52.911	52.869	56.439	58.102
Planinska mjesta	283	274	275	280	300	444	430	430	448	469
Ostala turistička mjesta	171	152	155	150	158	374	351	357	341	362
Ostala mjesta	426	420	429	501	592	1.167	1.256	1.390	1.669	2.297
Ukupno	11.261	10.935	10.604	11.456	11.835	57.103	56.300	56.416	60.354	62.744

Izvor: DZS

Nerazvijenost područja u zaleđu (Lika, Dalmatinska zagora, unutarinja Istra, Gorski kotar) te manjih otoka onemogućuje cjelovit turistički razvoj Jadranske Hrvatske. Razlike u turističkoj razvijenosti i prostornoj valorizaciji obalnog područja, brdsko-gorskog zaleđa i otoka potrebno je smanjivati.

Pregled razvoja

Razvoj hrvatskog turizma su bitno odredila materijalna i ljudska razaranja tijekom 1991.-1995. godine. Iako su mnoga turistička područja pošteđena direktnih ratnih razaranja, turizam je zbog prometne izolacije, problema s osiguravajućim kućama u vezi osiguranja ljudi i imovine u "ratom zahvaćenim područjima", percepcija "zemlje u ratu" i u područjima bez vojnih djelovanja pretrpio velike štete. U tom razdoblju gospodarska aktivnosti pada i javljaju se negativna demografska kretanja (depopulacija, denatalitet, emigracija). Negativni demografski trendovi su osobito zahvatili manje otoke i priobalno zaleđe. Uništavanje infrastrukturnih sustava, zaštićenih prirodnih i graditeljskih objekata te onečišćenje okoliša (uključujući zagađenje minama) je ograničilo razvoj turizma.

Ratne posljedice nisu posve uklonjene. I dalje postoje minski sumnjiva i područja zagađena minama (npr. na području Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske i Zadarske županije). Prometna povezanost, stanje vodoopskrbe i odvodnje nepovoljni su u Južnom Hrvatskom primorju, a osobito na otocima. Stoga su za otoke potrebne provedbe posebnih mjera koje bi trebale omogućiti njihov razvoj⁶⁷, pri čemu bi turizam mogao imati važnu ulogu.

Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske, usvojenom 1997. godine i Programom prostornog uređenja iz 1999. godine turizam je identificiran kao ključni sektor sastajališta korištenja prostora. Glavna strateška odrednica turističke politike odnosi se na integraciju ekoloških, kulturnih i prometnih činitelja uz primjenu kriterija održivog korištenja prostora i mjera poboljšanja i očuvanja kvalitete prostora i okoliša.

Preduvjeti razvoja hrvatskog turizma su visoka prirodna vrijednost prostora, osobito Jadranskog mora, kao turistički najatraktivnijeg područja te prirodnih bogatstava kontinentalne Hrvatske (šume, vodotoci, graditeljska baština, termalni izvori i sl.). Osim toga, za razvoj turizma ključna je prometna dostupnost turistički atraktivnih područja.

Obnova, potpunija valorizacija i zaštita turističkih potencijala te izgradnja novog turističkog identiteta definirana je Programom prostornog uređenja iz 1999. godine kao strateški cilj turističkog razvoja. To se planiralo ostvariti:

- modernizacijom turističke ponude,
- selektivnim poticanjem razvoja na temelju kriterija raspoloživosti i kvalitete turističkog prostora kao nosećeg prirodnog resursa te
- uvođenjem europskih ekoloških i standarda kvalitete turističke ponude.

S aspekta gospodarskog korištenja turistički atraktivnog prostora, Program među prioritetnim ulaganjima za poboljšanje iskoristivosti turističkih potencijala ističe:

- stavljanje u turističku funkciju ratom uništenih i zapuštenih turističkih objekata,
- jačanje svih oblika infrastrukture u turističkim područjima te
- obogaćivanje turističke ponude novim sadržajima (npr. golf-igralištima, turističkom signalizacijom, tematskim biciklističkim stazama i šetnicama, zabavnim parkovima te sportskim sadržajima).

U provedbi prioritetnih projekata za razvoj i unapređenje turizma Program naglašava potrebu poštivanja okolišnih ograničenja i zaštite izvornog oblika postojećeg prostora izdvajanjem građevinskih aktivnosti van atraktivnih lokacija, obalnog područja i zaštićenih prirodnih lokaliteta.

Izveštaj o stanju u prostoru Republike Hrvatske za razdoblje od 2008. do 2012. godine prepoznaje kako provedba odstupa od Strategije i Programa. Nisu revitalizirana zapuštena područja kojima je potrebna sanacija, provedene rekonstrukcije nisu bile niti na razini europske potražnje niti standarda, a nisu razvijeni niti novi oblici ponude (npr. golf-igrališta).

⁶⁷ Nacionalni program razvitka otoka (1997.) i Zakon o otocima (1999.).

S pozitivne strane je prepoznato kako je početak pregovora o punopravnom članstvu Republike Hrvatske u Europsku uniju pozitivno utjecao na donošenje sveobuhvatnih propisa te intenziviranje kontrole i očuvanja obalnog i otočnog područja od neplanske gradnje. Usklađivanjem razvojnih ciljeva Republike Hrvatske s ciljevima Europske unije je pomoglo jačanju zaštite prostora. U prostornim planovima gradova i općina uočava se tendencija smanjenja planske urbanizacije obale, te se gradnja usmjerava na naselja udaljenija od obale. Unatoč primjetnim poboljšanjima u upravljanju prostorom, rastući pritisci turističkog prometa i stalno širenje smještajnih kapaciteta dovelo je do značajnog narušavanja izvornih krajobraznih i kulturnih vrijednosti mnogih obalnih turističkih naselja. Nerazvijena komunalna infrastruktura povećava taj problem.

Usprkos tome se u Izvješću zaključuje kako najveći dio prostora hrvatskog Jadrana još uvijek posjeduje očuvane izvorne krajobrazne vrijednosti. Sustavno praćenje aktivnosti koje mogu imati negativan utjecaj na prostor preduvjet je očuvanje njegove vrijednosti. Među preporukama čije bi provedbe trebale omogućiti održiv turistički razvoj i očuvanje prostora su transparentno reguliranje izgradnje turističkih zona, primjerena rekonstrukcija i izgradnja turističkih objekata, jačanje infrastrukturnih sustava i zaštite okoliša, poštivanje lokalnih uvjeta prilikom izgradnje objekata i razvoj novih oblika turističkih sadržaja poput golf-igrališta. Te su preporuke Izvješća o stanju u prostoru uključene u Strategije razvoja turizma do 2020. godine.

Institucije

Ministarstvo turizma središnje je tijelo zaduženo za turističku politiku Republike Hrvatske, strategiju razvitka hrvatskog turizma, razvoj i investicije u turizmu i razvoj selektivnih oblika turizma (kongresnoga, seoskoga, lovnoga, zdravstvenoga, omladinskoga i drugih).

Hrvatska turistička zajednica je nacionalna turistička organizacija, osnovana zbog stvaranja i promicanja identiteta i ugleda hrvatskog turizma, planiranja i provedbe zajedničke strategije i koncepcije njegove promocije, predlaganja i izvedbe promidžbenih aktivnosti u zemlji i inozemstvu od zajedničkog interesa za sve subjekte u turizmu te podizanja razine kvalitete cjelokupne turističke ponude Hrvatske (Hrvatska turistička zajednica, 2014.).

Na regionalnoj i lokalnoj razini djeluju županijske i lokalne turističke zajednice. U praksi su pretežno usmjerene na marketing i sporedne djelatnosti, a manjim dijelom na razvoj proizvoda. Znatno broj turističkih zajednica ima oskudne materijalne i ljudske potencijale te posljedičnu nisku funkcionalnu aktivnost. Odluke ponekad ovise prije svega o individualnim stavovima općinskih, gradskih ili županijskih vlasti ili su pod utjecajem različitih interesnih skupina.

Pravni okvir

Zakonodavni okvir je preduvjet upravljanja turističkim razvojem. Njega čini nekoliko specijaliziranih zakona, ali i cijeli niz općih i provedbenih propisa. Za njihovo donošenje i provedbu zadužena različita tijela državne uprave.⁶⁸

⁶⁸ Zakon o prostornom uređenju (Narodne novine, 153/13.), Zakon o gradnji (Narodne novine, 153/13.), Zakon o šumama (Narodne novine, 140/05., 82/06., 129/08., 80/10., 124/10., 25/12., 68/12., 148/13. i 94/14.),

Brojnost propisa i nadležnih institucija upućuje na prenormiranost i mogućnost proturječnih tumačenja zakonskih odredbi. Postojeći zakonski okvir je nedovoljno funkcionalan, a često i neprimjeren, neusklađen i/ili nedorečen.

Vanjsko okruženje

Prihvaćeni međunarodni standardi i obveze preuzete ratifikacijom relevantnih međunarodnih konvencija u znatnoj mjeri određuju upravljanje prostorima od posebnog značaja za Republiku Hrvatsku.

Područje hrvatskog Jadrana je područje osobitih obilježja vrijednosti prostora. Takvim se područjima mora integralno upravljati prema načelima Mediteranskog akcijskog plana u okviru Barcelonske konvencije. Konvenciju je Republika Hrvatska ratificirala 1998. godine. Zaštićene cjeline u okviru područja intenzivnoga turističkog razvoja, poput Dubrovnika, Splita ili Nacionalnog parka Plitvička jezera, područja su s izuzetnim potencijalom u smislu održivog razvoja, te su donesena ograničenja u tom smislu. Tim područjima treba sustavno i koordinirano upravljati uz jačanje provedbe znanstvenih, istraživačkih i edukativnih programa s ekološkim usmjerenjem.

U strukturi turističkih noćenja i dolazaka prevladavaju strani turisti. U 2011. godini je Republiku Hrvatsku posjetilo 9,926.674 stranih turista, a ostvarili su 54,751.300 noćenja. S obzirom na usmjerenost hrvatskog turizma vanjskim emitivnim tržištima, nužno je pratiti promjene strukture turističke potražnje i prilagođavati im se unapređenjem turističke ponude i jačanjem kvalitete turističke infrastrukture.

Trendovi turističke potražnje u Europi otvaraju, među ostalim, mogućnost razvoja turizma u pasivnim i nerazvijenim krajevima Hrvatske koji su zadržali specifične tradicijske vrijednosti i očuvanost okoliša (npr. manji otoci, priobalno zaleđe, Lika, Gorski kotar, panonski i peripanonski dio) te u gradovima s očuvanom povijesnom jezgrom. Zbog takvih je trendova prioritet daljnjeg turističkog razvoja Republike Hrvatske očuvanje i zaštite prirodne i spomeničke baštine.

Jedan od ciljeva razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine je širenje usmjerenosti na tržišta razvijenih europskih zemalja i udaljenih tržišta Kine, Australije, Japana i SAD-a, pa je potrebno pratiti zahtjeve i tih tržišta i prilagoditi ponudu. U Republici Hrvatskoj se nesklad između zadovoljavanja rastućih i sve zahtjevnijih turističkih potreba i postojeće turističke ponude očituje u sporom razvoju selektivnih oblika turizma.

Usprkos slabostima, broj turističkih noćenja u Republici Hrvatskoj raste. Isti je trend tijekom posljednjih godina opažen i u drugim u mediteranskim zemljama Europske unije, unatoč posljedicama globalne ekonomske i financijske krize. Daljnji rast turističkog prometa zahtijeva jačanje turističkih kapaciteta i popratne turističke infrastrukture.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, 69/99., 151/03., 157/03., 87/09., 88/10., 61/11., 25/12., 136/12. i 65/13.), Zakon o upravljanju državnom imovinom (Narodne novine, 145/10. i 70/12.), Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama (Narodne novine, 158/03., 100/04., 141/06. i 38/09.), Zakon o turističkom i ostalom građevinskom zemljištu neprocijenjenom u postupku pretvorbe i privatizacije (Narodne novine, 92/10.) i drugi propisi.

Tablica 6. Turistička noćenja u razdoblju od 2008. do 2013. godine (u tis.)

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
noćenja ukupno	55.669	54.988	56.416	60.354	62.743	64.827

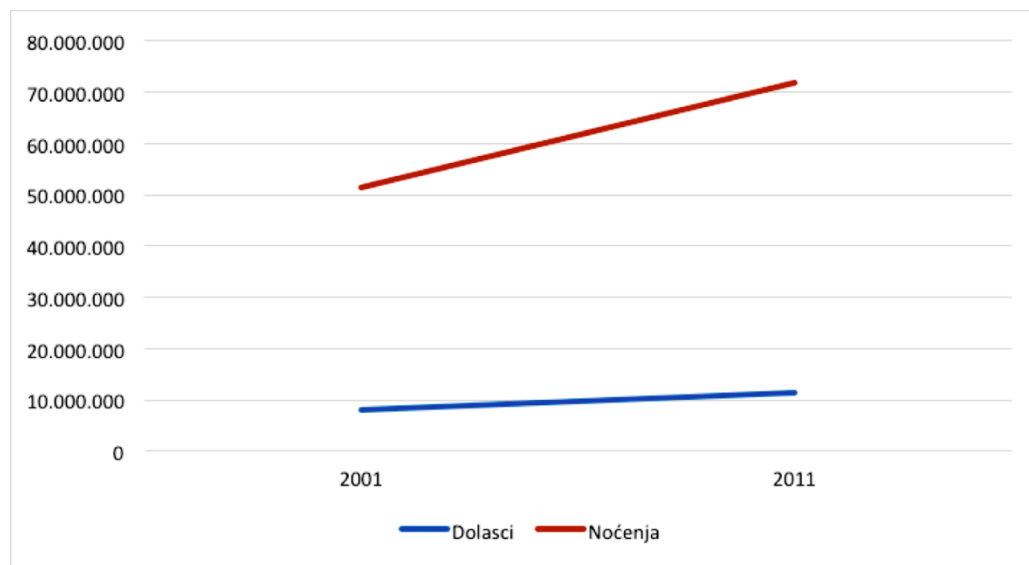
Izvor: Državni zavod za statistiku (2013.) Hrvatska u brojkama.

Turizam u gospodarstvu

Turizam je jedna od najznačajnijih gospodarskih područja za Republiku Hrvatsku. U 2012. godini su prihodi od turizma iznosili 6,84 mlrd. eura (15,5% BDP-a). U 2013. godini su prihodi od turizma narasli na 7,2 mlrd. eura (16,5% BDP-a).⁶⁹

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, oko 36.000 osoba se 2013. zaposlilo u turizmu. Broj nezaposlenih kretao se oko 330 tisuća, što ukazuje na društvenu i ekonomsku važnost turizma.

Broj turističkih dolazaka i noćenja snažno raste. U 2011. godini broj turističkih dolazaka je, primjerice, bio za oko 46% veći u odnosu na 2001. godinu, a broj turističkih noćenja je porastao za 40% (graf 5).

Graf 5. Turistički dolasci i noćenja u Republici Hrvatskoj u 2001. i 2011. godini

Izvor: DZS

Tradicionalne veze s europskim emitivnim turističkim tržištima i uključivanje u Europsku uniju pogoduju stvaranju uvjeta za brži razvoj turizma. Rast turističkog prometa povećava potrebe za infrastrukturom. Rast turizma u gradovima te tranzitnog turizma potiče razvoj turističkih sadržaja uz glavne cestovne prometne pravce. Izgradnjom trajektnih pristaništa na otocima i priobalju te poboljšanjem mreže lokalnih cestovnih prometnica stvoreni su preduvjeti za povezivanje primorskih gradova i naselja na otocima. Specifičan geoprometni položaj Dubrovačkog priobalja zahtijeva posebnu pažnju prigodom promišljanja razvoja nacionalne prometne politike i turizma. Osim što je jedno od turistički najatraktivnijih područja zemlje, važna je i mogućnost ostvarivanja

⁶⁹ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2014.) Turizam u brojkama 2013.

pomorskih prometnih veza preko Dubrovnika s ostatkom Europe – Italijom, Crnom Gorom, Albanijom i dr. Turistički i prometni razvoj Dubrovačkog priobalja odrazio bi se i na jačanje ukupnog razvoja zemlje zbog čega je nužna dobra prometna povezanost.

Prostorno planiranje na turističkim područjima Jadrana određeno je dinamikom turističkog razvoja i turističkih potreba. Osim o potrebama turizma, prostorno planiranje mora voditi brigu o zaštiti prirodnih sustava.

Zbog ratnih razaranja je Južna Hrvatska u poslijeratnim godinama bila prometno izolirana. Uništena prometna infrastruktura onemogućavala je uključivanje Hrvatske u europsku mrežu prometnih pravaca. Jadranski prometni pravac imao je najnepovoljniji stupanj izgrađenosti i opremljenosti (30%). Kvaliteta poprečnih koridora, koji imaju važnu ulogu u povezivanju sjevera s jugom, bila je niža od europskog standarda.

Prometna izoliranost utjecala je na značajan pad turističkog prometa u usporedbi s prijeratnim godinama, zbog čega je obnova mreže prometnih pravaca imala prioritet. Za Južnu Hrvatsku su najznačajniji prometni pravci su u smjer sjeverozapad-jugoistok (morsko-otočni, priobalni i ličko-dalmatinskozagorski koridori) te poprečni koridori sjever-jug koji prolaze hrvatskim gorskim prostorom i dijelom teritorija Bosne i Hercegovine.

Od poslijeratnih godina do danas, izgradnja prometnica i nautičkih luka dovela je do vizualnih promjena izvornih prostornih obilježja. Na pojedinim turističkim područjima primijenjena su neodgovarajuća prometna rješenja što je za posljedicu imalo neracionalno korištenje visokovrijednog i ograničenog prostora. Prometna povezanost svih dijelova Hrvatske povećana je te se Republika Hrvatska uključila u mrežu europskih prometnica. Za budući razvoj selektivnih oblika turizma (npr. nautički turizam) potrebno je poboljšanje specifičnih infrastrukturnih sustava (npr. vodoopskrbni, elektroenergetski) koji mogu značajno utjecati na prostorna obilježja.

Elektroenergetski sustav Jadranske Hrvatske čine Sjevernohrvatsko i Južnohrvatsko primorje te otočna energetska poveznica. Sjevernohrvatsko primorje se uglavnom opskrbljuje energijom iz vlastitih izvora, a Južnohrvatsko primorje još uvijek obilježuje nedovoljna izgrađenost te nepovezanost elektro-energetske mreže. Za poticanje turističkog i ukupnog razvoja Jadranske Hrvatske je jedna od temeljnih pretpostavki u poslijeratnim godinama bilo osuvremenjivanje i proširenje energetske mreže. Jačanjem turističkog prometa javlja se i potreba ispitivanja mogućnosti izgradnje novih energetske postrojenja te modernizacija postojećih (npr. TE Plomin, Rafinerija nafte Urinj). U Strategiji energetske mreže iz 2009. godine se navodi kako će se proizvodnja energenata iz vlastitih izvora smanjivati s obzirom na iscrpljivanje ležišta te kako su potrebna dodatna ulaganja u nove tehnologije i uspostavljanje diverzifikacije u uvozu energenata. Do 2011. godine godine je hrvatska Vlada postigla znatna unapređenja u razvoju plinovodnog sustava, dok je u idućem razdoblju jedan od prioriteta energetske politike daljnji razvoj energetske proizvodnje postrojenja, s naglaskom na jačanje primjene ekološki prihvatljivih tehnologija i iskorištavanja obnovljivih izvora energije.

Za područje hrvatskog Jadrana je identificirana mogućnost snažnijeg oslanjanja na proizvodnju energije korištenjem energije, sunca, vjetera i hidroenergetskog potencijala rijeka jadranskog sliva (Cetina, Neretva, Ombla). Sa svrhom povećanja sigurnosti opskrbe energijom južnog dijela

Hrvatske, započela je izgradnja Jonsko-Jadranskog plinovoda od albanske luke Fiere do luke Ploče. Realizacijom projekata Adria LNG u Omišlju nastoji se postići veća diverzifikacija u nabavi plina i pozicioniranje Hrvatske kao tranzitnog čvorišta u distribuciji plina. Strategijom energetskega razvitka postavlja se cilj prema kojem je do 2020. godine potrebno postići izgradnju energetskih građevina snage oko 1500 MW. Ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju ujedno nameće potrebu za dodatnim naporima u zamjeni postojećih kapaciteta okolišno prihvatljivijim i učinkovitijim rješenjima. Klimatsko-energetskim ciljevima 20-20-20 Europska unija teži smanjenju emisije stakleničkih plinova za 20% do 2020. godine u odnosu na razinu iz 1990. godine, za 20% povećanju energetske učinkovitosti i za 20% povećanju udjela potrošnje energije dobivene iz obnovljivih izvora. U siječnju 2014. godine Europska komisija je predložila još ambicioznije ciljeve do 2030. godine, s krajnjim ciljem postizanja snažnije konkurentnosti, sigurnosti i održivosti gospodarstva Europske unije. Novi ciljevi su: 1. Smanjenje emisija stakleničkih plinova za 40% do 2030. godine u odnosu na 1990. godinu, 2. Povećanje udjela obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji energije na najmanje 27% do 2030. godine te 3. Uštede energije za 30% do 2030. godine. U Republici Hrvatskoj će za doprinos ostvarenju ovih ciljeva biti potrebna sustavna i koordinirana međusektorska suradnja. U smislu razvoja turizma biti će nužno usklađivanje prostorno-planske dokumentacije te pažljiv odabir lokacija na obalnom području za transportne sustave i termoelektrane kako bi se zadovoljile rastuće potrebe za energijom, ali i održao visok stupanj očuvanosti okoliša i prirodnih vrijednosti.

Stanje vodoopskrbnog sustava ukazuje na kritična područja sa siromašnim stalnim izvorima vode u koje se ubraja velik broj jadranskih otoka i zaobalna područja Jadranske Hrvatske. Otoci se opskrbljuju vodom iz vlastitih izvorišta, s kopna i putem brodova. Očekivanim rastom turističkog prometa i izgradnjom dodatnih turističkih kapaciteta očekuju se rast potreba za vodom, pri čemu osobitu pažnju treba usmjeriti ispuštanju otpadnih voda. Zastarjelost vodnogospodarske i komunalne infrastrukture utječe na gubitke u vodoopskrbi te pogoršava nestašice vode na pojedinim područjima tijekom turističke sezone. Unapređenje sustava zahtijevat će znatna financijska sredstva te kontinuiranu suradnju vodnogospodarske i komunalne djelatnosti. Pri korištenju vodnih potencijala u turističkim područjima treba očuvati atraktivnosti vodotoka i krajobraza. Povećana konkurentnost vodnog sektora namjerava se postići provedbom niza mjera poput snažnijeg uključivanja relevantnih aktera, kontinuiranog praćenja i procjene rizika ugroženosti vodotoka, učinkovite razmjene informacija i znanja, poticanja inovacija i primjena novih tehnologija u skladu s lokalnim specifičnostima.

Osnovna obilježja hrvatskog turizma su nediverzificiranost turističke ponude i sezonalnost. Gotovo dvije trećine ukupnih turističkih noćenja ostvaruje se tijekom srpnja i kolovoza. Prosječan broj noćenja je 5,2 dana (Državni zavod za statistiku, 2013.). Prevladava percepcija Republike Hrvatske kao ljetne turističke destinacije čija se turistička ponuda zasniva isključivo na "moru i suncu".

U strukturi hotela u Republici Hrvatskoj dominiraju oni srednje kategorije (44% hotelskih kreveta, tablica 7). Investicije u smještajne kapacitete bi trebale biti usmjerene na izgradnju hotela visoke ili više kategorije. Međutim, najbrži je porast broja smještajnih kapaciteta u domaćinstvima – njihov je udio u porastao s 32% 1989. godine na 49% u 2011. godini, dok se u istom razdoblju udio hotela smanjio s 15% na 13% (tablica 7).

Tablica 7. Smještajni kapacitet (stalni ležajevi) prema glavnim vrstama smještaja i kategorijama hotela, struktura u %

Godina	Ukupan broj stalnih ležajeva	Ukupno hoteli	Hoteli, struktura u postocima				Kampovi	Ostali kolektivni kapaciteti	Kućanstva
			5*	4*	3*	2 i 1*			
1989.	861.216	15	3	19	74	5	35	19	32
2001.	682.721	14	3	2	45	49	28	17	42
2005.	784.600	13	5	9	54	32	26	13	48
2011.	852.433	13	9	32	44	15	25	13	49

Izvor: Ministarstvo turizma, Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine.

Djeljivost prostora podrazumijeva da prostorom raspolaže velik broj korisnika, a posebno je važna za razvoj turizma jer se pritisak na prostor povećava s rastom turističkog prometa.

S obzirom na vrstu smještajnih objekata, u 2012. godini je najveći broj noćenja zabilježen u kolektivnim smještajnim kapacitetima (65%), a ostatak u privatnim smještajnim objektima (35%). Najviše turističkih noćenja u kolektivnim smještajnim kapacitetima je ostvareno u hotelima, vilama i aparthotelima (40,32%), kampovima (39,77%) i turističkim naseljima (6,7%), a gotovo sva noćenja u privatnim smještajnim objektima ostvarena su u sobama, apartmanima, kućama za odmor i studio-apartmanima (oko 99%).

Osnovna odrednica suvremenog upravljanja razvojem turističkih područja Republike Hrvatske je usklađena s međunarodno prihvaćenim modelom integralnog pristupa koji uspostavlja ravnopravnost ciljeva zaštite prostora i okoliša te razvojnih ciljeva.

Među posebnim vrijednostima hrvatskog prostora se ističu zaštićena prirodna područja, spomenici graditeljske baštine, razvedena morska obala te bogatstvo prirodnih resursa (šume, tlo, pitka voda, termalni izvor itd.).

Strategija i projekcije razvoja

Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine⁷⁰ krovni je razvojni dokument hrvatskog turizma, kojim se nastoji odgovoriti na prepoznate probleme i koji potvrđuju visoku vrijednost prostora Republike Hrvatske, kao glavnog pokretača turističkog razvoja.

Glavni cilj razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine je povećanje atraktivnosti i konkurentnosti, što će rezultirati ulaskom u vodećih 20 turističkih destinacija u svijetu. Ostali strateški ciljevi su: poboljšanje strukture i kvalitete smještaja, nova zapošljavanja, investicije i povećanje turističke potrošnje. Jedan od ključnih strateških ciljeva je realizacija novih investicija u turizmu u vrijednosti oko 7 mlrd. eura. Pri odabiru i realizaciji investicijskih projekata u turizmu osnovni cilj će biti očuvanje prostornih komparativnih prednosti Republike Hrvatske. Investicijske aktivnosti u turističkim područjima moraju zadovoljiti visoke standarde kvalitete i osigurati primjenu suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja utemeljenih na "zelenoj koncepciji", racionalnom korištenju prostora i poštivanju ambijentalnih značajki prostora. Brownfield investicije će se usmjeravati na obnovu neiskorištene državne imovine (npr. vojarne, industrijska postrojenja), a greenfield na izgradnju novih kapaciteta u već korištenom prostoru i urbanim područjima, umjesto

⁷⁰ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, Narodne novine, 55/13.

uz obalnu crtu. Za korištenje objekata koji su u vlasništvu države u turističke svrhe potrebno je ubrzano rješavanje imovinsko-pravnih odnosa.

Kao jedno od temeljnih ograničenja daljnjem razvoju hrvatskog turizma Strategija naglašava nedovoljnu raspoloživost analiza prihvatnog kapaciteta okoliša za turističke aktivnosti kao alata za planiranje i upravljanje prostorom na principu održivog razvitka i ekosustavnog pristupa te nedovoljno korištenje strateških planova razvoja turizma kao stručne podloge u procesu izrade prostornih planova, a u svrhu racionalnog korištenja raspoloživog turističkog prostora.

Naglasak se stavlja na operativne strategije na ključnim područjima djelovanja. Riječ je o aktivnostima usmjerenim na razvoj proizvoda, razvoj smještajne ponude i turističke infrastrukture, investicije, marketing, jačanje ljudskih potencijala te upravljanje turističkim razvojem. Konačno, akcijskim planom se razrađuje sustav prioriteta mjera turističke politike koje su ponajviše usmjerene na uklanjanje postojećih razvojnih ograničenja.

Turizam predstavlja djelatnost koja počiva na kvaliteti okoliša i na njega intenzivno djeluje, zbog čega je jedna od njegovih temeljnih strateških smjernica ekološki odgovoran razvoj. On uključuje racionalnost u korištenju raspoloživog prostora, poštivanju odrednica nosivog kapaciteta destinacije i mikrolokacije projekta, kao i mogućnosti priključenja na postojeće infrastrukturne sustave te sudjelovanje turističkog sektora u provedbi proaktivnih mjera Strategije zaštite morskog okoliša⁷¹ u cilju njegovog očuvanja i trajne zaštite.

Prema Strategiji, turizam će se intenzivnije priklanjati primjeni okolišno odgovornih, 'zelenih' koncepcija na razini pojedinih pružatelja usluga i cijelih destinacija. Integralno upravljanje obalnim područjem, u kojem je turizam važan gospodarski sektor, predstavlja okvir za uravnoteženi razvoj obalnog područja te poticaj razvoju održivog turizma.

Dugoročna zaštita prostora i održivo upravljanje ekosustavom jedan je od ključnih preduvjeta za razvoj hrvatskog turizma. Izgradnja novih turističkih smještajnih objekata, objekata zdravstvenog i nautičkog turizma podrazumijeva primjenu novih tehnologija i ekoloških standarda, uzimajući u obzir dopustivo opterećenje prostora i vrijednost ambijentalnih značajki prostora. U izgradnji objekata golf-turizma posebna se pažnja posvećuje ekološkoj održivosti (preferiranje devastiranih područja, ograničavanje gradnje u zaštićenim i prostorima s ograničenom dostupnosti vode, ograničavanje invazivnih zahvata u prostor i pejzaž, itd.).

Rastućom potražnjom za nautičkim turizmom otvara se mogućnost njegova intenzivnijeg razvoja u Republici Hrvatskoj. U razdoblju od 2001. do 2011. godine je broj nautičkih luka porastao za gotovo 50% (66 u 2001., 98 u 2011. godini), a broj vezova je 2011. godine iznosio 17.059, što je za 22% više negoli 2001. godine (Državni zavod za statistiku, 2012.). Ukupna površina akvatorija svih luka nautičkog turizma u Hrvatskoj iznosi 3,295.891 m². Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture i Ministarstvo turizma Republike Hrvatske izradili su Strategiju razvoja nautičkog

⁷¹ U tijeku je proces izrade "Morske strategije", koju koordinira Ministarstvo zaštite okoliša i prirode. Strategija se izrađuje temeljem obveza iz Okvirne direktive o morskoj strategiji (2008/56/EZ), prenesene u nacionalno zakonodavstvo Uredbom o uspostavi okvira za djelovanje Republike Hrvatske u zaštiti morskog okoliša (Narodne novine, 136/11.), a pripremni dokumenti za njezinu izradu prošli su kroz fazu javne rasprave.

turizma za razdoblje od 2009. do 2019. godine kojom je definirano 12 strateških ciljeva u skladu s načelima zaštite okoliša te nosivog kapaciteta prostora. Županijskim prostornim planovima se predviđa širenje i izgradnja novih prihvatnih kapaciteta na 300 potencijalnih lokacija. Strategijom razvoja turizma do 2020. godine je postavljen cilj da Republika Hrvatska do 2020. godine postane najpoželjnija destinacija za yachting i nautički turizam na Mediteranu. Ta se vizije planira ostvariti izgradnjom 15.000 novih vezova u postojećim lukama i devastiranim prostorima s potrebnom infrastrukturom, izgradnjom marina za megaplovila te dodatne luke za brodove za krstarenje. Kao ključan kriterij prihvatljivosti projekata tih investicija bit će primjena suvremenih tehnologija kojima će se ukloniti rizici obalne devastacije i onečišćenja okoliša.

Strategija Vladinih programa prepoznaje prostor i očuvani okoliš kao najvrednije turističke potencijale. Prioritetne razvojne mjere usmjerene su na korištenje već zauzetog prostora i postojećih turističkih kapaciteta, odnosno njihovu obnovu, modernizaciju i podizanje kvalitete.

Tablica 8. Ciljevi i mjere za korištenje EU fondova za razvoj turizma do 2020. godine u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija

Prioritetna os	Strateški cilj	Specifični cilj	Financijska alokacija za realizaciju specifičnog cilja (u eurima)
4 – Promicanje energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije	4.2. Podupiranje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije u poduzećima	4.2.2. Promicanje učinkovitog korištenja energetske izvora i smanjenje korištenja energije u privatnom uslužnom sektoru (turizam, uredski prostor i trgovina)	40,000.000
5 - Zaštita okoliša, prilagodba klimatskim promjenama i održivost resursa	6.3. Očuvanje, zaštita, promicanje i razvoj prirodne i kulturne baštine	6.3.1. Poboljšanje zaštite i korištenja kulturne baštine u svrhu razvoja turističke ponude i usluga	115,000.000
		6.3.2. Poboljšanje djelotvornog upravljanja zaštićenim područjima kroz razvoj posjetiteljske infrastrukture	224,669.123
	6.4. Zaštita i obnova biološke raznolikosti i tla te promicanje eko usluga, uključujući putem mreže NATURA 2000 i "zelene" infrastrukture	6.4.1. Zaštita i obnove bioraznolikosti i usluga eko sustava s ciljem osiguravanja održivog upravljanja prirodom	125,000.000
	6.5. Aktivnosti kojima se poboljšava urbani okoliš, revitalizacija gradova, obnova i dekontaminacija nekadašnjeg industrijskog zemljišta (uključujući prenamijenjena područja), smanjenje zagađenja zraka i promicanje mjera za smanjenje buke	6.5.2. Obnova brownfield lokacija (bivša vojna i industrijska područja) unutar ITI	60,000.000
7 – Povezanost i mobilnost	7.3. Razvoj i unapređenje prometnih sustava prihvatljivih za okoliš, uključujući s niskom razinom buke, i s niskim emisijama CO ₂ , uključujući unutarnje plovne putove i pomorski prijevoz, luke, multimodalne veze i aerodromsku infrastrukturu, radi promicanja održive regionalne i lokalne mobilnosti	7.3.1. Poboljšanje teritorijalne kohezije i povezanosti te dostupnosti fizički izoliranih područja	210,000.000

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2014).

Za Republiku Hrvatsku je u razdoblju do 2020. godine osnovna odrednica korištenja fondova Europske unije održivo korištenje i promocija kulturne i prirodne baštine u funkciji rasta i razvoja.

Opći ciljevi nacrtu operativnog programa Konkurentnost i kohezija, koji predstavlja podlogu za korištenje europskih strukturnih i investicijskih fondova, su jačanje ulaganja u infrastrukturne projekte i poticanje razvoja poduzetništva i istraživačkih djelatnosti. Projekti od značaja za održivi dugoročni turistički razvoj moći će se financirati u okviru mjera i ciljeva kojima se izravno potiče unapređenje javne i poslovne turističke infrastrukture (npr. revitalizacija smještajnih kapaciteta, "zelena infrastruktura"). Osim toga, postoji mogućnost jačanja razvoja turizma i kroz mjere definirane za razvoj drugih sektora koji su usko vezani za ukupni turistički razvoj (npr. obrazovanje, zaštita okoliša, promet).

Povezanost prostornog uređenja i razvoja turizma

Prostor Republike Hrvatske je njezin strateški resurs i jedan od ključnih elemenata turističke ponude, zbog čega je nužno racionalno i održivo upravljanje prostorom. Atraktivnost i vrijednost turističkog zemljišta često uzrokuje sukob interesa (ekonomskih i zaštite prostora). Posljedica zanemarivanja društvenih interesa je narušavanje tradicijske gradnje i lokalnog ambijenta i devastacija dijelova obalnog područja hrvatskog Jadrana.

Prostorni planovi omogućuju usuglašavanje suprotstavljenih interesa. Prema Strategiji razvoja turizma prilikom izgradnje novih smještajnih kapaciteta prioritet ima izgradnja hotela više i visoke kategorije, podizanje kvalitete privatnog smještaja i transformacija obiteljskog smještaja u male hotele, pansionere i difuzne hotele, izgradnja novih objekata zdravstvenog turizma, golf-igrališta, kampova, kongresnih centara i uređenje popratnih sadržaja (plaže, šetnice, biciklističke staze i dr.).

Prostorni planovi županija utvrđuju više od 550 turističkih zona izvan naselja, od kojih je 72% neizgrađeno, što otvara pitanje razloga nerealiziranja neizgrađenih turističkih razvojnih zona i dovodi u pitanje opravdanost planiranog broja.

Osnovni naglasak za zahvate u prostoru je preferiranje devastiranih područja koja raspolažu odgovarajućom infrastrukturom te analiza prihvatnog kapaciteta i načina upravljanja s ciljem zaštite prirodnog izgleda prostora. Izgradnja će se poticati u već urbaniziranim prostorima te postojećim turističkim zonama kako bi se smanjio trošak infrastrukturnog opremanja i dugoročno očuvao ukupno raspoloživ razvojni prostor od prekomjerne izgradnje. Stoga je potrebno utvrditi građevinska područja za izgradnju zgrada te uključiti prenamjenu neiskorištenih vojnih objekata u prostorne planove jedinica lokalne i područne samouprave.

Izgradnja marina za megaplovila u svrhu unapređenja uvjeta za razvoj nautičkog i yachting turizma poticat će se samo na najatraktivnijim destinacijama s cjelogodišnjom ponudom.

Za realizaciju investicijskih aktivnosti Strategija predviđa uklanjanje niza ograničenja tadašnjeg Zakona o prostornom uređenju i gradnji. Donošenjem Zakona o prostornom uređenju u prosincu 2013. godine su ta ograničenja ukinuta. Radi se o promjenama klasifikacije turističkih zona te utvrđivanje načina raspolaganja njihovim etažiranim dijelovima, kako bi se spriječila apartmanizacija i nenamjenska gradnja. Strategija razvoja turizma prepoznala je potrebu zakonskog uređivanja i reguliranja gradnje golf-igrališta na šumskom zemljištu, što je provedeno Izmjenama i dopunama Zakona o šumama 2014. godine.

Obalni prostor je i dalje najugroženiji dio cjelokupnog prostora Republike Hrvatske. Stupanj iskorištenosti građevinskog zemljišta u naseljima Jadranske Hrvatske je od 2008. do 2013. godine porastao za 20%. Stupanj urbaniziranosti morske obale trenutno iznosi 16,5% njezine ukupne duljine i treba ga sustavno regulirati učinkovitijom kontrolom te provođenjem mjera za očuvanje od neprimjerene gradnje.

Blizina europskih prometnih pravaca bitno je odredila razvoj i fizionomiju pojedinih turističkih dijelova Republike Hrvatske, osobito onih na obali. Republika Hrvatska ima izrazite geoprometne prednosti u odnosu na ostala mediteranska turistička odredišta, što je strateška prednost. U europskom prostoru geostrateški značaj Republike Hrvatske se odnosi na njezinu ulogu u prometnom povezivanju Zapadne i Srednje Europe s Jugoistočnom Europom i Bliskim istokom. Povoljan prometno-geografski položaj očituje se u dodiru s europskom prostornom cjelinom Mediterana prema kojem su gospodarski i prometno usmjerene zemlje Srednje Europe.

Na prostoru jadranske Hrvatske osobito se važnom ističe uloga gospodarsko-prometnih čvorišta i lučkih gradova (Zadar, Pula, Šibenik, Split, Rijeka). Razvoj prometne infrastrukture izravno utječe na rast turističkog prometa i ponude. Za potpun turistički razvoj važna je revitalizacija te gospodarsko uključivanje i komplementarno vezivanje Gorskog kotara, Like i Dalmatinske zagore uz turizam jadranske Hrvatske. Prometni sustav, posebice u dijelu jadranskih luka i povezivanju kopna s otocima, nije zadovoljavajuće usklađen sa suvremenim zahtjevima i potrebama. Cestovna mreža je nedovoljno razvijena, osobito na otocima, a plovni putovi nedovoljno iskorišteni. Postojeće cestovne prometnice ne povezuju obalna područja otoka s naseljima u unutrašnjosti, te je u planiranju daljnjeg razvoja prometne infrastrukture na otocima i pristupa cestovnih vozila i nautičkih plovila potrebno u obzir uzeti krajobraznu i biološku raznolikosti pojedinih otočnih područja. Također je potrebno raditi na planiranju većeg korištenja zračnog prometa otočnih područja, tj. izgradnji zračnih pristaništa Hvar, Korčula, Vis, Mljet, Lastovo, Rab, Pag i Dugi otok (Strategija prometnog razvitka Republike Hrvatske, 1999.).

Zaključci i preporuke

Turizam se temelji na atraktivnosti prostora i značajno pridonosi gospodarstvu Republike Hrvatske. Nužno je određivanje i provođenje kriterija za korištenje područja pojačanog ulagačkog interesa (obala, lovna i rekreativna područja, marine, urbane jezgre) radi osiguranja održivosti.

Prioritet je prilagođavanje turizma uvjetima i osobitostima prostora što podrazumijeva uvažavanje nosivog kapaciteta prostora, fleksibilnost, integritet u strukture naselja i krajobraza te uvažavanje energetske ograničenosti, zaštite okoliša i stvaranja prihoda iz lokalnih resursa.

Prometno povezivanje je preduvjet razvoja turizma i povećanje kvalitete života lokalnog stanovništva. Za otoke je nužna redovitost brodskih linija te dostupnost zračnog prometa. Mreža sekundarnih i tercijarnih zračnih luka na području jadranske Hrvatske obuhvaća zračne luke u Puli, Rijeci-Krku, Splitu, Dubrovniku, Lošinj i Braču. Potrebno je ispitati potrebu za novim zračnim lukama na većim otocima poput Raba, Paga, Hvara i Korčule.

Jačanje iskoristivosti prostora Republike Hrvatske za puno iskorištavanje turističkih potencijala ograničavaju problemi vezani za upravljanje prostorom. Od oko 500 planiranih turističkih zona, 150

se koristi, što otvara pitanja opravdanosti njihova broja, vrste i održivosti te upućuje na potrebu valorizacije njihova razvojnog potencijala i preispitivanje usklađenosti prostornih planova jedinica lokalne i regionalne samouprave s investicijskim potrebama u turizmu.

Potrebno je jačati koordinaciju različitih tijela za upravljanje turističkim prostorom, razvijati alate za planiranje razvoja turističkih aktivnosti na načelima održivosti i ekološke prihvatljivosti, te analizirati i unapređivati razinu usklađenosti dokumenata iz područja turizma i prostornih planova.

4. INDUSTRIJA

Uvod

Ne postoji jedinstvena definicija industrije. U Strategiji prostornog uređenja iz 1997. godine industrija podrazumijeva prerađivačku industriju. Podaci za industriju Državnog zavoda za statistiku obuhvaćaju rudarstvo i vađenje, prerađivačku industriju i opskrbu električnom energijom, plinom, parom i klimatizaciju (područja B, C i D prema nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti – NKD 2007). Nacrt Industrijske strategije Republike Hrvatske (Ministarstvo gospodarstva, 2014.) pod industrijom, osim prerađivačke industrije, podrazumijeva i građevinarstvo i informacije i komunikacije (područja C, F, i J prema nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti iz 2007. – NKD 2007.). Hrvatska gospodarska komora pod industrijom smatra prerađivačku industriju (sektor C, osim odjeljaka 10, 11, 12, 16 i 31), opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom (D 35), i informacije i komunikacije (sektore J 58 i J 59 prema NKD 2007.).

U dokumentima Europske unije industrija se odnosi na proizvodnju (odjeljak C i pododjeljke 10 do 33 klasifikacije NACE revizija 2) i širi skup aktivnosti, uključujući rudarstvo i vađenje kamena te energetske aktivnosti.⁷²

Položaj hrvatske industrije u globalnome vrijednosnom lancu prevladava u proizvodnim aktivnostima niske razine dodane vrijednosti. Razlozi su: niska razina opremljenosti rada kapitalom, niska razina udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju zaposlenih te izrazito niska razina ulaganja u inovacije i razvoj novih proizvoda i usluga. Europska unija je usmjerena na razine vrijednosnoga lanca gdje se ostvaruje visoka razina dodane vrijednosti. Usklađivanje s politikama i ciljevima Europske unije podrazumijeva i usmjeravanje razvoja industrije prema područjima gdje realno postoji mogućnost za strateško pozicioniranje na višim razinama dodane vrijednosti. Pretpostavke za takvo pozicioniranje su prirodni i ljudski resursi.

Pregled razvoja

U Strategiji prostornog uređenja iz 1997. godine industrija podrazumijeva prerađivačku industriju, koja je tada imala 30% udjela u BDP-u, 21% u zaposlenosti i 91% u izvozu. Uglavnom je bila koncentrirana u gradovima te je počela gubiti konkurentnost na svjetskom tržištu. Kao glavne razvojne mjere Strategija je identificirala nabavu moderne tehnologije, uvođenje učinkovite organizacije, dobrog rukovođenje i osvajanje novih tržišta, privatizaciju te privlačenje stranih investitora. Osim toga je predviđeno restrukturiranje tj. smanjenje značaja bazične teške industrije koja traži puno električne energije i nekvalificirane radne snage, zagađuje okoliš i nema dovoljno veliko tržište, a razvoj onih industrija koje koriste položaj, prirodne resurse, kapital, tradiciju i znanje.

⁷² Npr. COM (2014.) 14.

Među prioritetima Programa prostornog uređenja iz 1998. godine je bila predviđena transformacija načina na koji industrija koristi prostor, tj. racionalnije korištenje prostora, unapređenje komunalne infrastrukture, prilagođavanje gospodarske strukture gradova prostornim uvjetima (napuštanje velikih industrijskih kompleksa), izmještanje pogona iz užih urbanih jezgri i s vrijednih obalnih prostora, uz potrebne prenamjene za primjerenije sadržaje i razvoj manjih jedinica koje bi mogle biti integrirane u naselja i unapređenje stanja okoliša.

Institucije i pravni okvir

Ministarstvo gospodarstva je središnje tijelo zaduženo za kreiranje i provođenje industrijske politike. Prema podacima na internetskim stranicama tog ministarstva, reindustrijalizacija Republike Hrvatske je nužna i među prioritetima je Vlade i Ministarstva gospodarstva.⁷³

Interese industrije zastupa Hrvatska gospodarska komora – sektor industrije. Sektor industrije, kroz strukovna, udruženja prati stanje i posebno brine o interesima članica. Njegova djelatnost obuhvaća slijedeće aktivnosti:

- zastupanje interesa gospodarstva,
- izrada analiza stanja i gospodarskih kretanja,
- izrada baza podataka o članicama strukovnih udruženja i zajednica,
- povezivanje članica sa inozemnim partnerima,
- unapređenje i praćenje inventivnog rada, zaštite prava intelektualnog vlasništva, tehnološkog razvitka i transfera tehnologija, te osnivanja i rada središta tehnološke izvrsnosti,
- organizacija i sudjelovanje na stručnim skupovima, kongresima i konferencijama u zemlji i inozemstvu,
- sustavno praćenje stanja i razvoja malog i srednjeg poduzetništva, te analiza i iniciranje programa za olakšavanje i pospješivanje poslovanja poduzetnika te
- sukladno javnim ovlastima u Sektoru se izdaju potvrde.

Zbog intenziviranja aktivnosti po pitanju indirektnog offseta, Hrvatska gospodarska komora osnovala je Centar za offset s ciljem povezivanja potencijalnih inozemnih dobavljača naoružanja i vojne opreme s odgovarajućim hrvatskim tvrtkama, odnosno realizacije offset programa u Republici Hrvatskoj.

Centar za offset u Sektoru za industriju Hrvatske gospodarske komore koji je zadužen za:

- povezivanje hrvatskih tvrtki s potencijalnim inozemnim partnerima u cilju uspostave međusobne suradnje,
- izradu prijedloga prioritetnih oblika industrijske suradnje, odnosno predmeta indirektnog offseta (koje će razmatrati Povjerenstvo za offset program) te

⁷³ www.mingo.hr/page/kategorija/industrija

- edukaciju članica o mogućnostima koje pruža indirektni offset.⁷⁴

Za provedbu industrijske politike ne postoji jedinstveni zakon. Zakonodavni okvir čine opći i provedbeni propisi, te specijalizirani koji ovise o sektoru. Za njihovo donošenje i provedbu su zadužena različita tijela državne uprave.⁷⁵

Vanjsko okruženje

U posljednjih desetak godina je globalno okruženje doživjelo značajne promjene: rast stanovništva, nove tehnologije, povećanje brige o okolišu, rast potražnje za energijom i korištenja energija iz obnovljivih izvora, razvoj "pametnih" gradova i infrastrukture, nastavak urbanizacije. Prepoznaje se trend decentraliziranju poslovnih aktivnosti.

S druge pak strane, kriza je smanjila potražnju u Europskoj uniji te na trećim tržištima. Industrija Europske unije pokazala se otpornom u suočavanju s ekonomskom krizom. U trgovini proizvedenim dobrima Europska unija ima suficit od 365 mlrd. eura, a većina se odnosi na proizvode nekoliko sektora visoke i srednje tehnologije (automobilska industrija, proizvodnja strojeva i opreme, farmaceutska, kemijska, aeronautička i svemirska industrija, kreativne industrije te visokokvalitetna dobra u brojnim drugim sektorima, uključujući prehrambeni).

Ipak, od 2008. godine je izgubljeno 3,5 mil. radnih mjesta u proizvodnji, udio proizvodnje u BDP-u je pao s 15,4% na 15,1% 2013. godine, a produktivnost Europske unije u usporedbi s konkurentima se i dalje pogoršava.

Europska unija se oslanja na investicije u tehnologiju i inovacije u šest prioritetnih područja:

- KET (eng. *key enabling technologies*) – uključuje mikro i nanoelektroniku, napredne materijale, industrijsku biotehnologiju, fotoniku, nanotehnologiju i napredne proizvođačke sustave. Procjenjuje se kako će globalno tržište za navedene tehnologije porasti za više od 50% samo do 2015. godine ili na preko bilijun eura.
- Napredne proizvodne tehnologije – omogućuju čistu proizvodnju i predstavljaju ključan element nove industrijske revolucije. Jedan od primjera je *3-D printing* koji omogućuje učinkovitu i unosnu proizvodnju u malim serijama, prilagođenu posebnim potrebama kupaca. Radi se o tehnologijama koje predstavljaju veliku poslovnu prigodu, a procjenjuje se kako će se globalno tržište do 2020. udvostručiti, s vrijednošću od oko 750 mlrd. eura.
- Tržište bio-proizvoda (eng. *Bio-based product markets*) – industrije koje koriste obnovljive izvore ili primjenjuju *bio-based* proizvodne procese. Procjenjuje se da će tržište *bio-based* kemijskih proizvoda (bio-plastika, bio-maziva, bio-otapala, bio-tenzida i kemijskih sirovina) doseći razinu od 40 mlrd. eura do 2020. godine.
- Čisti transport – vozila s alternativnim motorima te ona koja koriste alternativna goriva predstavljaju ključan korak prema održivoj mobilnosti. Očekuje se kako će električna vozila i hibridi do 2020. godine imati tržišni udio od 7%. Motori s unutarnjim izgaranjem

⁷⁴ www.hgk.hr/djelatnost/gosp_industrija/offset-program

⁷⁵ Ilustrativni popis zakona dostupan je na <www.mingo.hr/page/kategorija/propisi-1>.

također će se u velikoj mjeri elektrificirati. Pored stimuliranja rasta i novih radnih mjesta, prednosti ulaganja u čistiji transport ogledaju se u poboljšanoj kvaliteti zraka i smanjenom negativnom utjecaju na zdravlje.

- Pametne mreže – prikladna infrastruktura nužna je u integraciji obnovljive energije u elektro-sustav, doprinosu učinkovitosti i olakšavanju novih zahtjeva, primjerice za električnim vozilima. Do 2020. u najmanje 80% kućanstava moraju biti postavljeni inteligentni sustavi mjerenja potrošnje električne energije. Procjenjuje se da Europska unija do 2020. godine treba uložiti 60 mlrd. eura u ove mreže, dok se ulaganja do 2035. procjenjuju na oko 480 mlrd. eura.
- Održiva industrijska politika, politika izgradnje i sirovina – smanjenje troškova, povećanje energetske i resursne učinkovitosti te smanjenje otpada potaknut će konkurentnost građevinskog sektora. Energija koja se koristi u stambenim, komercijalnim i javnim objektima sudjeluje s 40% u krajnjoj potrošnji energije u Europskoj uniji te pridonosi emisiji CO₂ i zagađenju zraka. Nove investicije u energetske učinkovitost stambenih i javnih objekata te infrastrukture imaju velik potencijal rasta i očekuje se kako će njihova vrijednost biti do 2020. godine između 25 i 35 mlrd. eura godišnje. Štoviše, predloženo je da se značajan dio strukturnih i kohezijskih fondova usmjeri prema stvaranju gospodarstva s niskim udjelom ugljika.

Za Republiku Hrvatsku je izvoz, tj. konkurentnost poduzeća na izvoznim tržištima glavna odrednica budućeg industrijskoga rasta. Iako je domaće tržište važno, u idućem razdoblju se ne očekuje značajniji oporavak potrošnje kućanstva jer je ona prije svega određena kreditnom aktivnošću poslovnih banaka.

Kao glavne prigode vanjskog okruženja dostupne proizvođačima iz Republike Hrvatske, prema podacima s internetske stranice Ministarstva gospodarstva, su offset programi i poslovi za NATO. Ciljevi offset programa su ostvarivanja najveće koristi od nabave naoružanja i vojne opreme za hrvatsko gospodarstvo u cjelini.

Offset sporazum se sklapa za ugovore o nabavi naoružanja i vojne opreme čija vrijednost prelazi 2 mil. eura, a definira obveze inozemnog isporučitelja naoružanja i vojne opreme koje se izvršavaju direktnim i indirektnim offsetom. Direktni offset se realizira sudjelovanjem hrvatskih tvrtki u proizvodnji predmeta nabave (lokalizacija proizvodnje, izrada komponenti), a indirektni offset pokriva sve oblike poslovne suradnje realiziranih uz pomoć isporučitelja (strane investicije na području Republike Hrvatske, otvaranje novih tržišta za izvoz roba i usluga, transfer tehnologije i organizacije rada, pokretanje istraživačkih i razvojnih projekata i sl.)

Važnost industrije za gospodarstvo

U Europskoj uniji je kriza istaknula važnost realnog gospodarstva i snažne industrije. Zbog odnosa s drugim sektorima, gospodarska važnost industrije mnogo je veća negoli to pokazuje udio proizvodnje u BDP-u. Industrija je zaslužna za više od 80% europskog izvoza i 80% privatnih istraživanja i inovacija. Gotovo se četvrtina poslova u privatnom sektoru odnosi na industriju. To su često poslovi koji zahtijevaju visoku stručnu spremu, dok svako dodatno radno mjesto u

proizvodnji stvara 0,5-2 radna mjesta u drugim sektorima (COM (2014) 14). Komisija smatra kako su jaki industrijski temelji ključni za gospodarski oporavak i konkurentnost Europske unije.

U Republici Hrvatskoj je u tranziciji i tijekom krize (1990.-2012.) došlo do značajnog pada zaposlenosti (s 567.000 u 1990. godini na 207.000 u 2012. godini) i udjela u BDP-u (s 38% na 15%) u prerađivačkoj industriji (Izješće o stanju u prostoru 2008.-2012.).

Od početka krize (2008.-2014.) se smanjuje obujam industrijske proizvodnje i broja zaposlenih, dok produktivnost rada, zbog većeg smanjenja broja zaposlenih u odnosu na obujam proizvodnje, raste (Statističke informacije, Državni zavod za statistiku, 2014.).

Prema ostvarenim prihodima, najznačajnije industrijsko područje je proizvodnja prehrambenih proizvoda, koja ostvaruje oko 19% ukupnog prihoda prerađivačke industrije, a slijedi proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (17%), proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme (7%) (podaci za 2010. godinu).

Tablica 9: Podsektori s najvećim prihodima u prerađivačkoj industriji (u mil. kuna)

Sektor	2008.	2009.	2010.
proizvodnja prehrambenih proizvoda	30.824	30.243	29.568
proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	27.945	20.644	25.376
proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	12.673	10.459	10.064
proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	11.256	9.168	8.090
proizvodnja električne opreme	9.229	8.265	9.580
proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	9.115	7.785	8.022

Izvor: EFZG, 2012.; obrada autora

Strategija i projekcije razvoja

Vlada Republike Hrvatske je u rujnu 2014. usvojila Industrijsku strategiju za razdoblje 2014.-2020.⁷⁶ kao jedinstveni nacionalni strateški okvir za industrijski razvoj. Strategija analizira stanje industrijskih djelatnosti i poddjelatnosti u sektorima prerađivačke industrije, građevinarstva te informacija i komunikacija⁷⁷, utvrđuje perspektivu rasta, razvoja i jačanja konkurentnosti, definira strateške ciljeve, smjer djelovanja i alokaciju resursa potrebnih za njihovo ostvarenje te modele za provedbu Strategije i njezino praćenje.

Od 40 analiziranih industrijskih djelatnosti, Strategija kao strateški ključne identificira one koje imaju najveću sposobnost rasta, razvoja i zapošljavanja:

- proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i pripravaka,
- proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda,

⁷⁶ Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske (2014.) Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020.

⁷⁷ Određene poddjelatnosti nisu bile uključene u analizu radi svoje posebnosti (duhan, nafta, telekomunikacije) ili zbog toga što su pod posebnim mjerama i programima države (brodogradnja, remont brodova i proizvodnja čelika).

- proizvodnja gotovih metalnih proizvoda,
- računalno programiranje, savjetovanje i povezane djelatnosti,
- proizvodnja električne opreme te
- proizvodnja strojeva i uređaja.

Te su djelatnosti identificirane na temelju tri kriterija (profitabilnost, izvozna usmjerenost i veličina). Uz navedene industrijske djelatnosti, Strategija naglašava važnost proizvodnje prehrambenih proizvoda i namještaja, koje se temelje na iskorištavanju prirodnih resursa i zapošljavaju značajan dio ukupne radne snage u industriji. Industrijska strategija je jedan od strateških dokumenata koji bi trebao omogućiti kreiranje gospodarske strategije. Utvrđivanje povezanosti i ovisnosti je nužno za provedbu.

Za razvoj industrije su važna kretanja u većem broju sektora, npr. energetika, turizam, promet, pravila vezana uz zaštitu okoliša, upravljanje otpadom i sl. Donesene strategije u Republici Hrvatskoj, čija provedba utječe na razvoj industrije su:

- Energetska strategija Republike Hrvatske,
- Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske (2008.),
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine,
- Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011.-2020.,
- Inovacijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020. (prijedlog),
- Strategija poticanja investicija za razdoblje 2014.-2020. (prijedlog),
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (prijedlog),
- Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020. te
- Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020.

Uzimajući u obzir ciljeve dostupnih strategije, Industrijska strategija definira četiri prioritetna područja djelovanja:

- stvaranje stabilnog investicijskog okruženja,
- poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava,
- restrukturiranje javne uprave i administracije te
- razvoj tržišta kapitala (alternativnih izvora financiranja).

Za svako od prioritetnih područja su Strategijom definirane i operativne mjere koje se sastoje od horizontalnih (mjere koje se odnose na industriju u cijelosti) i vertikalnih (koje se odnose na identificirane strateške djelatnosti). Strategija definira ukupno 33 operativne mjere koje su uglavnom usmjerene na razvoj administrativnih i financijskih pretpostavki kojima bi se stvorilo poticajno okruženje za industrijski razvoj, a dijelom infrastrukture.

Slična je situacija i sa Strategijom Vladinih programa za razdoblje 2014.-2016. koja, kao jednu od mjera razvoja, predviđa razvoj poslovne i investicijske klime, poticanje industrijskog razvoja i

jačanje konkurentnosti gospodarskih subjekata, ne navodeći, međutim, nijednu mjeru usmjerenu na razvoj industrije koja bi imala utjecaj na stanje u prostoru.

Strateški ciljevi industrije za razdoblje 2014.-2020.

Ciljevi do 2020. godine su jasni – rast industrijske proizvodnje po prosječnoj godišnjoj stopi od 3%, rast broja novozaposlenih, od čega je vrlo značajna promjena strukture zaposlenih prema minimalno 30% visokoobrazovanih u ukupnom broju, rast produktivnosti radne snage za gotovo 70% te promjena strukture u korist izvoza proizvoda visoke dodane vrijednosti i povećanje izvoza za 30%. Ministarstvo gospodarstva i Vlada Republike Hrvatske intenzivno rade na tome da hrvatsko gospodarstvo i industrija budu što konkurentniji, dinamično prilagodljivi potrebama i globalnim trendovima, utemeljeni na znanju, uz osiguranje jednakih uvjeta poslovanja u svim dijelovima Republike Hrvatske.

Pored osnovnoga, definirani su i drugi ciljevi hrvatske industrije, a to su:

- rast obujma industrijske proizvodnje po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,85%,
- rast broja novozaposlenih za 85.619 do kraja 2020. godine, od čega minimalno 30% visokoobrazovanih,
- rast produktivnosti radne snage za 68,9% u razdoblju 2014.-2020. te
- povećanje izvoza u razdoblju 2014.-2020. za 30% te promjena strukture izvoza u korist izvoza proizvoda visoke dodane vrijednosti.

Projekcije razvoja industrije za razdoblje 2014.-2020. donose projekcije kretanja pokazatelja po godinama za svaki od definiranih ciljeva za razdoblje od 2014. do 2020. godine.

Tablica 10. Usporedni prikaz odabranih pokazatelja u 2012. i 2020. godini

	C	F	J	C	F	J
	Prerađivačka industrija	Građevinarstvo	Informacije i komunikacije	Prerađivačka industrija	Građevinarstvo	Informacije i komunikacije
	2012.			2020.		
Indeks fizičkog obujma ⁷⁸ (bazna godina 2008.)	82,72	88,90	-	100,68	88,90	
BDV (HRK)	45.755,161.993	9.435,312.455	11.220,989.131	109.593,585.703	14.480,068.611	17.482,090.957
Broj zaposlenih	224.441	79.926	31.388	297.178	85.674	38.522
Produktivnost rada (HRK)	203.863	118.051	357.493	368.781	169.014	453.821
Izvoz (HRK)	57.170,125.386	1.414,581.699	2.609,884.414	64.158,062.359	1.966,795.178	3.295,242.579
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u ⁷⁹ (%)	0,75			1,4		
Broj visoko-obrazovane radne snage u ukupnom broju zaposlenih ⁸⁰	18.976	5.238	11.621	40.797	6.962	13.761

⁷⁸ Za C prerađivačka industrija dan je indeks fizičkog obujma industrijske proizvodnje, dok je za F građevinarstvo prikazan indeks fizičkog obujma građevinskih radova.

⁷⁹ Podaci za 2011. godinu.

⁸⁰ Analiza prema stupnju obrazovanja rađena je na podacima DZS koji nisu u potpunosti usklađeni s brojem zaposlenih evidentiranom na agregiranim financijskim izvještajima koji su korišteni u ostatku analize.

Scenariji razvoja industrije za razdoblje 2014.-2020.

Prijedlog industrijske strategije sadrži tri scenarija razvoja hrvatske industrije u razdoblju 2012.-2020. Unutar svakoga se, u skladu sa zacrtanim ciljevima do 2020. godine, projicira godišnje kretanje ključnih pokazatelja.

Prvi scenarij predstavlja projekciju nastavka sadašnjih trendova do 2020. Drugi scenarij podrazumijeva postizanje, do 2020. godine, razine fizičkog obujma industrijske proizvodnje i razine zaposlenosti kakve su bile 2008. godine. Ta je godina uzeta iz razloga što je tada postignut najveći stupanj razvoja gospodarstva Republike Hrvatske. Treći scenarij podrazumijeva visoke stope rasta svih šest odabranih pokazatelja.

Tablica 11. Scenarij 1 – Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020., referentna godina 2008.

Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Indeks obujma industrijske proizvodnje (C Prerađivačka industrija)	82,5	80,9	80,7	79,0	78,9	78,1	78,0
Kretanje indeksa obujma građevinskih radova (F Građevinarstvo)	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90
Bruto dodana vrijednosti (u mil. kn)	66.278	64.953	64.758	63.463	63.336	62.703	62.640
Broj novozaposlenih	-119	-1.193	-183	-1.221	-125	-624	-63
Produktivnost rada (HRK)	-	-	-	-	-	-	-
Investicije u fiksni kapital (HRK)	-	-	-	-	-	-	-
Rast izvoza (HRK)	-	-	-	-	-	-	-
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u (%)	0,8	0,85	0,9	1	1,1	1,3	1,4
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju novozaposlenih industrije ⁸¹	-	-	-	-	-	-	-

Tablica 12. Scenarij 2 – Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020., referentna godina 2008.

Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Indeks obujma industrijske proizvodnje (C Prerađivačka industrija)	83,5	84,4	86,1	88,7	92,2	95,9	100,7
Kretanje indeksa obujma građevinskih radova (F Građevinarstvo)	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90
Bruto dodana vrijednosti (u mil. kn)	-	-	-	-	-	-	-
Broj novozaposlenih	68.763	71.481	76.983	86.476	100.600	118.090	141.556
Produktivnost rada (HRK)	2.209	2.992	6.098	10.604	16.005	20.132	27.579
Investicije u fiksni kapital (HRK)	203	210	222	242	269	300	336
Rast izvoza (HRK)	557	967	1.965	3.639	5.661	7.599	10.418
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u (%)	335	396	741	1.193	1.617	1.742	2.200
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju novozaposlenih industrije	0,8	0,85	0,9	1	1,1	1,3	1,4

Tablica 13. Scenarij 3– Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020., referentna godina 2008.

Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Indeks obujma industrijske proizvodnje (C Prerađivačka industrija)	83,7	84,7	86,7	89,9	94,2	98,7	104,6
Kretanje indeksa obujma građevinskih radova (F Građevinarstvo)	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90
Bruto dodana vrijednosti (u mlrd. kn)	82.515	85.776	92.379	103.771	120.720	141.707	169.866
Broj novozaposlenih	2.650	3.591	7.318	12.725	19.206	24.158	33.094
Produktivnost rada (tis. kn)	244	251	266	290	323	359	403
Investicije u fiksni kapital (mil. kn)	669	1.160	2.358	4.367	6.794	9.119	12.502
Rast izvoza (mil. kn)	401	475	889	1.431	1.940	2.091	2.640
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u (%)	0,8	0,85	0,9	1	1,1	1,3	1,4
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju novozaposlenih industrije	795	1.077	2.195	3.818	5.762	7.247	9.928

Izvor (tablice 11, 12 i 13): Nacrt industrijske strategije

⁸¹ Broj visokoobrazovanih u ukupnom broju novozaposlenih u pesimističnom scenariju nije relevantan budući u pesimističnom scenariju nema novih zapošljavanja.

Strateški ciljevi razvoja industrije usmjereni su na četiri osnovna područja: (1) obujam industrijske proizvodnje, (2) zaposlenost, (3) produktivnost i (4) izvoz.

Za ostvarivanje ciljeva horizontalne mjere su usmjerene na uređivanje institucijskog okvira koji bi trebao osigurati poticajno i sigurno okruženje za obavljanje poslovnih aktivnosti na svim razinama i za sve djelatnosti industrije. Međutim, zbog složene i heterogene strukture industrije potrebno je definirati i sektorske (vertikalne) mjere koje će uvažiti složenost i specifičnost određenih djelatnosti industrije.

Pri definiranju operativnih industrijskih mjera težilo se:

- dominantnoj orijentaciji na strateške prioritete razvoja,
- usmjerenju na definiranje dugoročnih mjera,
- usmjerenosti mjera na razvoj novih kompetencija i vještina te
- razvoju postojećih konkurentnih prednosti.

Temeljna načela korištena u procesu definiranja operativnih mjera industrijske strategije su:

- usmjerenost na stvaranje novih izvora konkurentnih prednosti – poticaji od strane države prema privatnom sektoru bit će usmjereni na aktivnosti koje pridonose uvođenju novih proizvoda na tržište i/ili novih tehnologija za proizvodnju već postojećih proizvoda te
- ključna usmjerenost operativnih mjera prema poticanju aktivnosti koje će imati utjecaj na veći broj industrijskih djelatnosti umjesto izolirane podrške određenoj djelatnosti.

Sukladno strateškim razvojnim ciljevima, definirana su četiri ključna prioritetna područja industrijske strategije:

- stvaranje stabilnog investicijskog okruženja,
- poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava,
- restrukturiranje javne uprave i administracije te
- razvoj tržišta kapitala (alternativnih izvora financiranja).

Za investicije su ključni prostorni uvjeti (potrebna infrastruktura, dozvole, porezi, ljudski resursi)– horizontalna mjera.

Europska unija nema zajedničku strategiju razvoja industrije, ali postoji koordinacija industrijskih politika koje provode države članice te strateški dokumenti Europske unije koji daju smjernice za definiranje javnih politika usmjerenih na gospodarski rast i zaposlenost⁸², koje bi na horizontalnoj

⁸² Strateške smjernice za razvoj dane su u Lisabonskoj strategiji (2000.), koju je zamijenila strategija Europa 2020 (2010.). Temeljni ciljevi Strategije Europa 2020 su povećanje stope zaposlenosti; povećanje udjela BDP-a u istraživanju i razvoju; smanjenje emisije stakleničkih plinova, povećanje udjela obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji i povećanje energetske učinkovitosti; smanjenje udjela stanovništva koja ranije napušta obrazovanje i povećanje udjela stanovništva sa savršenih visokoškolskim obrazovanjem te smanjenje postotka stanovništva EU koje živi ispod linije siromaštva.

razini trebale pridonositi razvoju kvalitetnih uvjeta za poduzetničku klimu, što uključuje i industrijski razvoj.

Kao doprinos raspravi Europskog vijeća o industrijskoj politici, Komisija je 2014. godine utvrdila ključne prioritete za industrijsku politiku. Oni se odnose na:

- integrirano i jedinstveno europsko tržište – stvaranje privlačnog mjesta za poduzeća i proizvodnju,
- modernizaciju industrije: ulaganja u inovacije, nove tehnologije, proizvodne *inpute* i vještine,
- mala i srednja poduzeća te poduzetništvo te
- internacionalizaciju tvrtki Europske unije.

Integrirano i jedinstveno europsko tržište – stvaranje privlačnog mjesta za poduzeća i proizvodnju podrazumijeva dovršenje integracije mreža: informacijskih mreža, energetike i prometa, uspostavu otvorenoga i integriranoga unutarnjeg tržišta proizvoda i usluga te primjenu mjera koje se tiču poslovnog okruženja, zakonodavnog okvira i javne uprava u Europskoj uniji.

Modernizacija industrije: ulaganja u inovacije, nove tehnologije, proizvodne inpute i vještine – potrebna je jer se uz oskudne prirodne i energetske resurse i ambiciozne socijalne i ekološke ciljeve tvrtke Europske unije ne mogu natjecati s proizvodima niske cijene i niske kvalitete. Moraju se okrenuti inovaciji, produktivnosti, učinkovitoj upotrebi resursa i visokoj dodanoj vrijednosti kako bi se natjecale na globalnom tržištu. Komparativna prednost Europske unije u svjetskoj ekonomiji će se i dalje nalaziti u visokoj dodanoj vrijednosti dobara i usluga, učinkovitom upravljanju lancima vrijednosti i pristupu tržištima diljem svijeta. Budući da su inovacije i tehnološki napredak glavni izvor konkurentnosti industrije Europske unije, potrebno je poticati ulaganja u istraživanja i razvoj, kako bi se ostvario cilj plana Europa 2020. da se na istraživanje i razvoj potroši 3% BDP-a. Prioriteti Komisije su u šest već spomenutih područja:

- *Napredna proizvodnja.*
- *Ključne razvojne tehnologije (KET).*
- *Proizvodi na biološkoj osnovi:* osiguranje pristupa održivim sirovinama po cijenama svjetskog tržišta za proizvodnju proizvoda na biološkoj osnovi. Za to će biti potrebna primjena kaskadnog načela u korištenju biomase i uklanjanja svih mogućih nepravilnosti u raspodjeli biomase za alternativne upotrebe koje bi mogle proizići iz potpora ili drugih mehanizama koji potiču korištenje biomase za druge namjene (npr. energiju).⁸³

⁸³ Za opis i tumačenje kaskadnog načela vidjeti Radni dokument osoblja Komisije koji je prateći dokument Komunikacije Komisije o strategiji bioekonomije –str. 25-26, odlomak 2. odjeljak 1.3.3.1.

<http://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/201202_commission_staff_working.pdf> i Mišljenje Europe o Komunikaciji Komisije o strategiji bioekonomije –čl. 28., str. 6-7.

<www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2013-0201+0+DOC+PDF+V0//EN>

- *Čista vozila i plovila*: usvajanje i puna implementacija prijedloga Komisije o infrastrukturi za alternativna goriva, implementacija inicijative za zelena vozila i drugih inicijativa u okviru programa Obzor 2020. kojima se promiče čist i energetske učinkovit promet, rad na globalnim normama za električne automobile i implementacija prioriteta utvrđenih u okviru CARS 2020.
- *Održiva gradnja i sirovine*: uspostavljanje kreditnog kapaciteta Europske investicijske banke od 25 mlrd. eura za energetske učinkovitost stambenih zgrada i poboljšanje recikliranja i upravljanja održivim otpadom u gradnji.
- *Pametne mreže i digitalne infrastrukture*: utvrđivanje daljnjih ciljeva za razvoj sastavnih dijelova pametnih mreža, revizija i proširivanje standardizacijskih mandata te razvoj i smjernice za indikatore uspješnosti. Infrastruktura i programska podrška za povezivost za industrijski internet prioritetno je područje s obzirom na njegovu rastuću važnost i trebalo bi pomoći u integraciji procesa visokih performansi, uključujući računalstvo u oblaku.

Uz navedeno, modernizacija podrazumijeva povećavanje proizvodne učinkovitosti i učinkovitosti resursa te olakšavanje pristupa dostupnim proizvodnim inputima, prije svega energiji i sirovinama.

Mjere za mala i srednja poduzeća i poduzetništvo odnose se na novi Zakon o malim tvrtkama (Small Business Act), kojim bi se osigurala mogućnost pokretanja poduzeća u bilo kojoj državi članici uz maksimalne troškove od 100 eura i u roku od tri dana.

Internacionalizacija tvrtki Europske unije. Radi promicanja pristupa tržištima Komisija će u pregovorima o ugovorima o slobodnoj trgovini s ključnim bilateralnim trgovinskim partnerima (npr. SAD-om, Kanadom, Japanom i Indijom) nastojati poboljšati pristup tržištu za europsku industriju i nastaviti primjenjivati sporazume o potvrđivanju i prihvaćanju industrijskih proizvoda između Europske unije i zemalja južnog Mediterana i zemalja Istočnog partnerstva. Osim toga će, u sklopu WTO-a, nastaviti provoditi aktivnosti za uklanjanje tehničkih prepreka trgovini, jačati usluge mreže Enterprise Europe radi promicanja internacionalizacije malih i srednjih tvrtki. Standardizacija, regulatorna suradnja i prava intelektualnog vlasništva trebala bi olakšati zaštitu industrijskih interesa Europske unije.

Konačno, cilj revitalizacije gospodarstva Europske unije zahtijeva, u skladu s težnjama Komisije, podizanjem udjela industrije u ukupnom BDP-u na 20% do 2020. godine.

Industrija i prostor

Izbor lokacije za industriju ovisi o brojnim faktorima. Važnost obilježja prostora ovisi o tome što će se proizvoditi, dostupnim i planiranim tehnologijama, ciljanom tržištu, konkurenciji, planiranom obujmu proizvodnje i sl. (usp. Lončar, 2008.). Razvijenost područja, uključujući infrastrukturu, obično je bitan činitelj koji utječe na smještaj industrije.

Na dio činitelja, tj. na one koji se tiču fizičkih obilježja prostora (udaljenost od mora, klima, dostupnost rudnih sirovina i sl.) često se ne može (ili ne želi) utjecati politikama. Prometna povezanost i dostupnost srodnih proizvoda/blizina ili odsutnost konkurencije su obilježja prostora na koju se može utjecati politikama (subvencije, porezna i trgovinska politika), a mogu biti odlučujući za izbor lokacije (Baldwin, 2005.).

Prostorni planovi (postojeći i budući) mogu biti odlučujući za izbor lokacija industrije. Industrijske/poslovne zone svojom opremljenošću (blizina luke, željeznice, dostupnost plina, električne energije, vode, kanalizacije) i specifičnim zahtjevima vezanim uz zaštitu okoliša mogu privući/isključiti neke djelatnosti. Stoga je za planiranje gospodarskog razvoja i zaštite okoliša prostorno planiranje značajno.

U svim županijama Republike Hrvatske (izuzetak je Grad Zagreb) djeluju poduzetničke zone. Različite su veličine (od 3-550 ha), opremljenosti (s ili bez komunalne infrastrukture, električne energije, plina), popunjenosti i dostupnosti (cesta, autocesta, željeznica, zračna luka, morska luka) i namjene (zone malog gospodarstva, industrijski park, proizvodna zona, zona zanatstva).⁸⁴

Strategija prostornog uređenja iz 1997. godine prepoznaje međusobnu ovisnost industrije i grada. Prepoznaje potrebu za učinkovitim korištenjem prostora. Industrija u gradovima potiče razvoj uslužnog sektora. S druge strane, jači uslužni sektor potiče razvoj novih industrija i usluga u tom području. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997.) razlikuje dva tipa industrije u gradovima. Prva je gradska industrija, usmjerena na lokalno tržište i postoji u gotovo svakom gradu. Druga je vrsta industrije usmjerena na šire tržište i ne nalazi se u svakom gradu. Gradske industrije stimuliraju vlastiti razvoj, povećavaju dohodak i lokalni razvoj. Stoga gradovi i općine moraju dobro planirati mjesta i zone za takve industrije kako bi mogli povećati njihove konkurentnosti, a pritom što više sačuvati izgled grada ili općine.

Proizvodnja prehrambenih proizvoda je najveća industrijska djelatnost u Republici Hrvatskoj. i pretežno je usmjerena na domaće tržište. Proizvodnja ekološke i zdrave hrane prepoznata je kao prigoda za ovaj sektor, zbog mogućnosti korištenja prirodnih resursa. Sektor turizma (koji se također u velikoj mjeri temelji na prirodnim resursima) prepoznat je kao tržište tog sektora.

Slično kao i prehrambena industrija, proizvodnja namještaja svoj položaj važne industrijske djelatnosti temelji na dostatnoj raspoloživosti i visokoj kvaliteti prirodnih resursa. Djelatnost proizvodnje namještaja još uvijek nije dovoljno iskoristila specifičnu konkurentsku prednost kvalitetne sirovinske baze te joj predstoji repozicioniranje u globalnom vrijednosnom lancu s mjesta proizvođača poluproizvoda i proizvoda niske dodane vrijednosti u isporučitelja vrhunski dizajniranog krajnjeg proizvoda visoke dodane vrijednosti.

Zaključci i preporuke

Strategija prostornog razvitka iz 1997. godine je prepoznala potrebu izmještanja industrije iz gradova i njezino restrukturiranje, uključujući privatizaciju.

Za smještaj industrije i drugih proizvodnih aktivnosti predviđena su područja u industrijskim i poslovnim zonama. Njihova je opremljenost i popunjenost nejednolika.

Pitanja vezana uz dozvole značajno ograničuju investicije koje se smatraju ključem pokretanja razvoja. Mjere za stvaranje investicijske klime odnose se i na zahtjeve vezane uz korištenje prostora. Prostorno uređenje može biti odlučujuće pri izbor lokacije industrije.

⁸⁴ Ministarstvo gospodarstva (2014.) O poduzetničkim zonama općenito.

<<http://zone.mingorp.hr/pzopcenito.htm>>

Industrijske/poslovne zone svojom opremljenošću (blizina luke, željeznice, dostupnost plina, električne energije, vode, kanalizacije) i specifičnim zahtjevima vezanim uz zaštitu okoliša mogu privući/isključiti neke djelatnosti.

Industrija u Republici Hrvatskoj bilježi negativne trendove. Njihov bi nastavak do 2020. godine doveo do daljnjih gubitka radnih mjesta. Za postizanje obujma proizvodnje većeg negoli onog 2008. godine je potrebna aktivna provedba mjera i usklađivanje politika brojnih sektora.

Sektori koji su prijedlogom industrijske strategije prepoznati kao pokretači mogu imati negativne učinke na okoliš (farmaceutska industrija) ili imaju posebne zahtjeve vezane uz zbrinjavanje otpada (proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda). Uz njih, prepoznate su prehrambena i drvena industrija kao one s potencijalom za rast, prvenstveno zbog prostornih resursa i mogućnosti plasmana u turizmu. To ukazuje na međusobnu ovisnost razvoja u svim područjima, pa povećava zahtjeve za koordinacijom.

5. POLJOPRIVREDA

Uvod

Poljoprivreda je jedna od gospodarskih djelatnosti od nacionalnog značaja s velikim potencijalom razvoja. Prema prostornim obilježjima, područje Republike Hrvatske se može podijeliti na tri poljodjelske regije: panonsku, gorsku i primorsko-mediteransku regiju. Velike su razlike u kvaliteti tla između tih regija, a najplodnija su ona u Istočnoj Slavoniji (crnica, smeđe tlo i lesivirana tla). Prema pedološkim značajkama, Republika Hrvatska se ubraja u zemlje sa znatnim, ali ne osobito kvalitetnim fondom obradivog zemljišta. U usporedbi s ostalim europskim državama, Republika Hrvatska ima znatne površine nezagađenog tla i velike površine travnjaka i pašnjaka koje su preduvjet za razvoj stočarstva.

Pregled razvoja

Strategija razvoja poljoprivrede i ribarstva⁸⁵ donesena je 2002. godine. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske iz 1997. godine, kao temeljni cilj poljodjelske politike, definira poticanje razvoja suvremenog, djelotvornog i konkurentnog poljodjelstva, te učinkovitije proizvodnje poljodjelskih proizvoda, na način koji štiti prirodne potencijale.

Program prostornog uređenja Republike Hrvatske iz 1999. godine pobliže razrađuje ciljeve, mjere i aktivnosti. Ciljevi Programa vezani uz poljoprivredu su dosljedna i održiva zaštita tla i upravljanje tлом uz uspostavljanje ravnoteže između različitih interesnih skupina i poticanje korištenja poljoprivrednog zemljišta u skladu s okolišnim, gospodarskim i demografskim potrebama. Prioriteti su djelotvornija zaštita poljodjelskog zemljišta te smanjenje i ograničavanje korištenja kvalitetnoga plodnog zemljišta za nepoljodjelske svrhe. Mjere se odnose na smanjenje rizika od erozije, saniranje klizišta, zaustavljanje degradacije malih seoskih gospodarstava i depopulacije ruralnih područja, smanjenje površina nekorištenih i zapuštenih poljodjelskih zemljišta i selektivno usmjeravanje razvoja poljoprivrede prema određenim područjima.

Program prepoznaje kako je za ostvarenje postavljenih dugoročnih ciljeva i prioriteta presudna primjena suvremenih agrotehničkih postupaka u postojećoj i planiranoj poljoprivrednoj djelatnosti te uspostava kvalitetne i koordinirane suradnje između poljoprivrede i povezanih sektora (npr. vodno gospodarstvo, energetika, šumarstvo).

Izvješće o stanju u prostoru Republike Hrvatske za razdoblje od 2008. do 2012. godine ocjenjuje učinkovitost dotadašnje provedbe politike prostornog uređenja u Republici Hrvatskoj, prikazuje ključne probleme u prostoru i predlaže moguća rješenja. Ističe sljedeće ograničavajuće činitelje korištenja punih potencijala poljoprivrednog sektora u Republici Hrvatskoj:

- nedovoljna kontrola prenamjene poljoprivrednog zemljišta,
- neočišćene poljoprivredne površine pod minama,

⁸⁵ Strategija poljoprivrede i ribarstva, Narodne novine, 89/02.

- utjecaj klimatskih promjena (poplave, suše) na usjeve te
- rascjepkanost poljoprivrednih posjeda.

Izvješćem se ističe potreba jačanja napora u rješavanju problema kako bi se poboljšala kvalitete života u ruralnim područjima te iskoristio puni potencijal prirodnih uvjeta Republike Hrvatske za razvoj poljoprivrede. Velik broj tih problema identificiran je još Strategijom prostornog uređenja iz 1997., ali isti problemi i dalje sprečavaju održivo upravljanje poljoprivrednim sektorom.

Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa nad poljoprivrednim zemljištem prvi je korak prema uspostavi održivog sustava upravljanja poljoprivredom. Nepostojanje evidencije o oblicima i korištenju poljoprivrednog zemljišta i informatička nepovezanost svih aktera u sustavu onemogućuje rješavanje ovog problema.

Privatizacija poljoprivrednog zemljišta u državnom vlasništvu prepoznata je kao mjera za okrupnjavanje i optimizaciju poljoprivredne proizvodnje.

Mogućnost sufinanciranja projektne dokumentacije i izgradnje potporne infrastrukture (npr. sustavi navodnjavanja, uvođenje suvremenih tehnoloških rješenja u poljoprivrednu proizvodnju, izgradnja kanalske i putne mreže itd.) iz fondova Europske unije je također prepoznata kao mjera koja bi mogla pomoći u ostvarivanju ciljeva

Obradivo poljoprivredno zemljište gubi se prenamjenom u građevinsko, što je trend opažen na razini županijskih prostornih planova. Potrebno je učinkovitije štititi poljodjelsko zemljište te smanjiti odnosno onemogućiti korištenje plodnog zemljišta u nepoljodjelske svrhe.

Temeljni oblik organizacije poljodjelske proizvodnje su mala seljačka poljodjelska gospodarstva. Raspoložu usitnjenim poljodjelskim parcelama. Nedostaje im specijalizacija i mehanizacija u poljoprivrednoj proizvodnji. U 2010. godini je u Republici Hrvatskoj djelovalo 233 tisuće poljoprivrednih gospodarstava, a svako je prosječno koristilo 5,6 ha poljoprivrednog zemljišta po gospodarstvu. Iste je godine prosječna veličina poljoprivrednog zemljišta u EU iznosila 14,3 ha (a djelovalo je 12,01 milijuna poljoprivrednih gospodarstava).

Cilj, koji je postavljen Strategijom prostornog uređenja Republike Hrvatske iz 1997. – da do 2010. godine prosječna veličina poljoprivrednog posjeda po gospodarstvu bude 6,5 ha – nije ostvaren. U Republici Hrvatskoj samo 4% poljoprivrednih gospodarstava ima posjed zemljišta veći od 20 ha, no istodobno ova kategorija gospodarstava u posjedu drži 50% ukupne površine.

Cestovni pravci su najznačajniji za prometnu povezanost poljoprivredno najznačajnijih područja Republike Hrvatske s ostalim dijelovima zemlje i to posavski i podravski koridor na pravcu zapad-istok te poprečni prometni koridori. Posavski prometni koridor povezuje zapadnu i srednju Europu s Jugoistočnom Europom i Bliskim istokom, te ima najveći stupanj izgrađenosti i opremljenosti (80%). Podravski prometni koridor je sjeverna paralelna poveznica koja osigurava povezivanje srednje i istočne Hrvatske te povezivanje Hrvatske sa susjednim zemljama. Prema Izvješću o stanju u prostoru iz 2008. godine, ostvarena su znatna poboljšanja cestovne infrastrukture čime je postignut visok stupanj izgrađenosti autocesta i brzih cesta (85%) te uspješna uključenost Republike Hrvatske u europsku cestovnu mrežu. Strategijom prometnog

razvitka iz 1999. godine se do 2020. godine predviđa izgradnja dodatnih 1820 km autocesta i 1350 km brzih cesta.

U smislu poljoprivrednog razvoja istočne Hrvatske, kao ključnog područja za razvoj poljoprivredne proizvodnje u Republici Hrvatskoj, osobitu važnost ima riječni promet. Strategijom prometnog razvitka iz 1999. godine se procjenjuje kako unapređenjem kvalitete i jačanjem infrastrukture riječnog prometa, promet na rijeci Savi može do 2020. godine doseći 3-5 mil. tona te do 2030. godine 4-8 mil. tona. Ovim je strateškim dokumentom predviđena i izgradnja višenamjenskog kanala Dunav-Sava. Taj projekt je označen strateškim u smislu daljnjeg razvoja riječnog prometa Republike Hrvatske i jačanja ukupnog gospodarskog razvoja istočne Hrvatske. Nakon izrade nekoliko idejnih rješenja, ovaj projekt još nije realiziran.

Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske iz 1997. godine u dijelu riječnog prometa upućuje na glavni problem funkcionalnosti prometnog sustava na unutarnjim vodnim putovima, a to je dezintegriranost mreže. U tom smislu postavlja se dugoročan cilj integriranja mreže u sklopu kombiniranoga prometnog koridora Podunavlje-Jadran. Osnovno polazište jačanja riječnog prometa istočne Hrvatske, u funkciji jačanja poljoprivrednoga i ukupnoga gospodarskog razvoja je povećanje brodovlja te jačanje izgrađenosti i opremljenosti riječnih pristaništa u ključnim riječnim lukama – Vukovaru na Dunavu, Osijeku na Dravi i Slavonskom Brodu na Savi.

Važnost vodnih putova i riječnih luka za poticanje razvoja istočne Hrvatske, Slavonije i Posavine naglašava i Strategija razvitka riječnog prometa u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2008.-2018. godine.

Prema Strategiji prostornog uređenja iz 1997. godine, prioritet energetskog sektora na području cijele Republike Hrvatske je modernizacija elektroenergetskog sustava. Ostvarenje ovog prioriteta potrebno je poticati rekonstrukcijom i proširenjem postojećih objekata, smanjenjem gubitaka u sustavu racionalizacijom korištenja energenata i uspostavom adekvatnih fiskalnih mjera. Na području istočne Hrvatske nužno je ispitati gospodarsku opravdanost, kao i mogućnosti izgradnje novih energetskih postrojenja sa svrhom jačanja gospodarske strukture, razvoja podunavskih gradova i povećanja životnog standarda.

Izvješćem o stanju u prostoru iz 2008. godine se naglašavaju novi izazovi koji proizlaze iz opredijeljenosti zemlje za pristupanje punopravnom članstvu Europske unije. To se odnosi na liberalizaciju energetskog sektora te razdvajanje javnih usluga od tržišnih djelatnosti. Definiranjem proizvodnje električne energije tržišnom djelatnošću omogućuju se privatne inicijative i donošenje investicijskih odluka na, prije svega, komercijalnim kriterijima. U odnosu na poljoprivredu, to može potaknuti uzgoj novih kultura (pogodnih za proizvodnju energije).

Stanje vodoopskrbe je od 1997. godine poboljšano uz, i dalje prisutne, znatne razlike u pokrivenosti ruralnih i urbanih područja vodoopskrbnom mrežom, te zastarjelosti vodoopskrbnih sustava što izaziva gubitke u distribuciji vode. Stanje vodoopskrbe u kontinentalnom dijelu zemlje nešto je povoljnije u odnosu na jadransko područje. Potrebe za pitkom vodom na području istočne Hrvatske se zahvaćaju iz slivova rijeke Save, koja s pritocima drenira najveći dio kopnenog područja Republike Hrvatske te slivova Drave i Dunava s glavnim vodotocima Dunavom, Dravom i Murom. Strategija upravljanja vodama iz 2009. godine je temeljni dokument kojim se utvrđuju

vizija, misija, ciljevi i zadaće državne politike upravljanja vodama. Ovaj dokument ujedno pruža i okvir izrade planova i razvojnih dokumenata sektora koji ovise o vodama ili utječu na njih, a u njih se ubraja i sektor poljoprivrede. U smislu razvoja poljoprivrede je ovom Strategijom istaknuto kako vodno gospodarstvo mora osigurati odgovarajuću razinu potpore u proizvodnji hrane, a da realizacija projekata kojima se trebaju zadovoljiti rastuće potrebe za navodnjavanjem mora nužno biti praćena mjerama zaštite okoliša i praćenja kakvoće voda.

Institucije

Ministarstvo poljoprivrede odgovorno je za provođenje poljoprivredne politike. Osim Ministarstva, za provedbu specifičnih aktivnosti vezanih uz poljoprivredu zaduženi su:

- Hrvatska agencija za hranu,
- Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju,
- Hrvatski centar za poljoprivredu, hranu i selo,
- Agencija za poljoprivredno zemljište,
- Hrvatska poljoprivredna agencija te
- Savjetodavna služba.

Hrvatska agencija za hranu je zadužena za sigurnost hrane i hrane za životinje te za procjenu rizika unutar tog područja.

Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju osnovana je kao uvjet za članstvo u Europskoj uniji. To je jedina institucija čije je osnivanje, odnosno postojanje, izrijekom navedeno u Ugovoru o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji kao uvjet za punopravno članstvo. Agencija vodi Integrirani administrativni i kontrolni sustav (IAKS) koji služi za zaprimanje, obradu i kontrolu izravnih plaćanja poljoprivrednicima, Upisnik poljoprivrednih gospodarstva, ARKOD– sustav digitalne identifikacije zemljišnih parcela, te prateće registre (vinogradarski registar, registar primarnih proizvođača hrane, registar subjekata u ekološkoj proizvodnji), ISAP – centraliziranu elektronsku bazu podataka i AGRONET – zaštićenu internetsku aplikaciju putem koje poljoprivrednici pregledavaju podatke o svom gospodarstvu te u kojoj elektronski popunjavaju godišnje zahtjeve za potpore. Agencija omogućuje provedbu mjera Zajedničke organizacije tržišta Europske unije, pristup Europskom fondu za jamstva u poljoprivredi i priprema sustav za provedbu mjera Europskog fonda za ruralni razvoj.

Hrvatski centar za poljoprivredu, hranu i selo započeo je s radom 2009. godine te je objedinio ranije samostalne pravne osobe: Zavod za voćarstvo, Zavod za tlo, Zavod za zaštitu bilja u poljoprivredi i šumarstvu Republike Hrvatske, Hrvatski zavod za vinogradarstvo i vinarstvo, Stanicu za južne kulture Dubrovnik i Zavod za sjemenarstvo i rasadničarstvo. Zavod za tlo je 2013. godine izdvojen i pripojen Agenciji za poljoprivredno zemljište.

Agencija za poljoprivredno zemljište je zadužena za raspolaganje poljoprivrednim zemljištem, stjecanje poljoprivrednog zemljišta, gospodarenje zemljišnim fondom, posredovanje u prometu poljoprivrednim zemljištem, pružanje pomoći vlasnicima i posjednicima poljoprivrednog zemljišta u rješavanju imovinsko-pravnih odnosa na poljoprivrednom zemljištu, praćenje i ocjenjivanje učinaka

raznih mjera poljoprivredne politike i mjera drugih politika na okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta, povezivanje i koordinaciju rada državnih tijela, ustanova, jedinica područne (regionalne) samouprave i jedinica lokalne samouprave po pitanju mjera zemljišne politike i drugih politika koje imaju utjecaj na okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta i sudjelovanje u postupcima uređenja poljoprivrednog zemljišta u skladu s posebnim propisima.

Hrvatska poljoprivredna agencija je osnovana 1994. godine radi unapređenja stočarskog sektora u Republici Hrvatskoj. Njezine su glavne djelatnosti provedba uzgojnih programa, upravljanje registrima stoke, kontrola kvalitete stočarskih proizvoda, promocija stočarskih proizvoda proizvedenih na hrvatskim farmama, pružanje pomoći poljoprivrednim proizvođačima pri podnošenju zahtjeva za novčanim potporama, te sudjelovanje u terenskim kontrolama izravnih plaćanja.

Savjetodavna služba je osnovana 2012. godine⁸⁶ kao javna ustanova za poljoprivredno-savjetodavnu djelatnost u poljoprivredi, ruralnom razvoju i ribarstvu. To uključuje sljedeće poslove i zadatke: (1) tehnološko-tehničko unapređenje poljoprivrednih gospodarstava i pružanje stručne pomoći poljoprivrednicima s ciljem povećanja dobiti od poljoprivredne djelatnosti i dopunskih djelatnosti na gospodarstvu, (2) davanje stručnih savjeta, instrukcija i praktičnih predočenja iz područja poljoprivrede i ribarstva radi prikaza novih tehnologija i tehnika te načina gospodarenja i prijenosa svih znanja i vještina potrebnih razvitku i očuvanju vrijednosti seoskog prostora i održivog razvoja poljoprivrede i ribarstva, (3) sudjelovanje i izrada razvojnih planova za poljoprivredna gospodarstva (investicijski programi, poslovni planovi, programi razvoja seoskog prostora i dr.), (4) sudjelovanje u oblikovanju i provođenju mjera poljoprivredne i ribarstvene politike u skladu s propisima i aktima Vlade Republike Hrvatske, (5) sudjelovanje u provođenju programa razvoja poljoprivrede, ribarstva i seoskog prostora te otoka, (6) sudjelovanje u provedbi IPARD programa i mjera ruralnog razvoja, (7) promicanje znanja u poljoprivredi i ribarstvu radi očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti u interesu sela i seoskog prostora te otoka, (8) poticanje i pomoć u osnivanju i radu različitih oblika udruživanja poljoprivrednika i subjekata u ribarstvu, (9) pružanje usluga savjetovanja korisnicima potpora u ribarstvu glede provedbe mjera strukturne politike, mjera uređenja tržišta i posebnih potpora, (10) provođenje sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka putem godišnjih istraživanja (FADN sustav), (11) informiranje i izdavačka djelatnost za potrebe razvoja poljoprivrede, ribarstva i sela te otoka, (12) obavljanje osnovnih laboratorijskih ispitivanja, (13) provođenje stručnog nadzora u integriranoj proizvodnji, (14) organiziranje i praćenje te prikupljanje podataka o pojavi štetnih organizama u biljnoj proizvodnji, (15) organiziranje, provođenje i sudjelovanje u međunarodnim i domaćim znanstvenim i stručnim projektima, (16) planiranje i usklađivanje savjetodavnog rada sa stručnim službama u poljoprivredi i ribarstvu, (17) organiziranje i izvođenje obrazovanja i osposobljavanja iz područja poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, (18) suradnja i povezivanje stručnih institucija u zemlji i inozemstvu, (19) suradnja s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, (20) organiziranje, sudjelovanje i izvođenje stručnih skupova, manifestacija i konferencija i izložbi, (21) obavljanje i drugih poslova po ovlaštenju institucija nadležnih za obavljanje djelatnosti u

⁸⁶ Zakon o poljoprivrednoj savjetodavnoj službi, Narodne novine, 50/12.

poljoprivredi i ribarstvu i (22) obavljanje i drugih poslova u okviru poljoprivredno-savjetodavne djelatnosti u skladu s posebnim zakonima, Statutom i općim aktima Službe (čl. 2 Zakona).

Pravni okvir

Temeljni pravni dokument kojim se regulira područje poljoprivrede je Zakon o poljoprivredi⁸⁷. Zakon, među ostalim, utvrđuje kako je poljoprivreda strateška djelatnost koja svojom gospodarskom, ekološkom i socijalnom ulogom pridonosi održivom razvoju Republike Hrvatske.

Strategijom koju donosi Hrvatski sabor na prijedlog Vlade Republike Hrvatske se donose dugoročni ciljevi u području poljoprivrede i ruralnog razvoja, mjere za njihovo ostvarivanje i određuju subjekti odgovorni za provedu.

Poljoprivredna politika se provodi prema Nacionalnom programu za poljoprivredu i ruralni razvoj, koji sadrži kratkoročne i srednjoročne ciljeve, mjere, vremenski slijed i rokove ostvarenja ciljeva, očekivane učinke te iznose i izvore novčanih sredstava za provođenje mjera poljoprivredne politike. Nacionalni program izrađuje ministarstvo nadležno za poljoprivredu i ruralni razvoj, a donosi Vlada za razdoblje od pet godina. Konačno, Zakon definira i mjere poljoprivredne politike kao državne ekonomske mjere kojima se ostvaruju ciljevi poljoprivredne politike, a provode se u skladu s međunarodno prihvaćenim obvezama Republike Hrvatske. S obzirom na područje djelovanja, mjere poljoprivredne politike uključuju mjere tržišno-cjenovne politike, mjere politike ruralnog razvoja i mjere zemljišne politike, a te mjere moraju biti međusobno sukladne i provoditi se sukladno načelima neutralnosti i ravnopravnosti.

Mjere zemljišne politike su skup mjera kojima se utječe na racionalno gospodarenje poljoprivrednim zemljištem kao dobrom od interesa za Republiku Hrvatsku sukladno važećim propisima, uz sustavnu i učinkovitu zaštitu okoliša. Mjere zemljišne politike uključuju dodjelu prava korištenja i prodaju poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države, unapređivanje gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i zaštitu poljoprivrednog zemljišta od onečišćenja.

Održavanje, zaštita, korištenje i promjena namjene poljoprivrednog zemljišta, te raspolaganje poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu Republike Hrvatske propisuje Zakon o poljoprivrednom zemljištu donesen u ožujku 2013. godine⁸⁸, koji uvodi novine u odnosu na dotadašnju praksu. Umjesto jedinica lokalne samouprave koje su donosile programe raspolaganja poljoprivrednim zemljištem i raspisivale natječaje za zakup i prodaju, poslove raspolaganja poljoprivrednim zemljištem preuzela je Agencija za poljoprivredno zemljište. Novim zakonom su pooštreni i uvjeti prenamjene poljoprivrednog zemljišta, tako da se promjenom namjene smatra i eksploatacija pijeska, šljunka, kamena, ciglarske i lončarske gline, površinski kopovi te stvaranje odlagališta krutog i tekućeg otpada te drugih mineralnih sirovina, izgradnja sportskih terena i objekata, kao i ostale odobrene nepoljoprivredne namjene u smislu posebnog zakona. Promjena namjene poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe provodi se u skladu s dokumentima prostornog uređenja i drugim propisima.

⁸⁷ Zakon o poljoprivredi, Narodne novine, 149/09. i 120/12.

⁸⁸ Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Narodne novine, 39/13.

Prije donošenja prostornog plana županije, odnosno Grada Zagreba, prostornih planova područja posebnih obilježja, nositelj izrade je dužan pribaviti mišljenje Ministarstva poljoprivrede, a suglasnost ministarstva na nacrt konačnog prijedloga prostornog plana velikoga grada, grada, odnosno općine. U postupku davanja mišljenja i suglasnosti Ministarstvo poljoprivrede je dužno zatražiti prethodno mišljenje Agencije za poljoprivredno zemljište.

Vanjsko okruženje

Pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) 2000. godine i Europskoj uniji 2013. godine najznačajnije su utjecali na poljoprivredu Republike Hrvatske. Sporazum o poljoprivredi u okviru WTO-a regulira pitanja pristupa tržištu, podrške domaćim proizvođačima te izvozne subvencije.⁸⁹

Tijekom 2013. godine je završena provedba do sada najsvēobuhvatnije reforme Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije (Common Agricultural Policy – CAP). Definirane su nove smjernice oblikovanja mjera nacionalnih poljoprivrednih politika do 2020. godine. Uz zadržavanje postojećih, poput jačanja tržišnih mehanizama u poljoprivrednom sektoru, potpornih i zaštitnih mehanizama za proizvođače poljoprivrednih proizvoda i uvođenja mjera zaštite okoliša u poljoprivredni sektor, usvojene su nove mjere i postavljeni novi ciljevi. S obzirom na pojavu novih okolišnih (klimatske promjene, suše, bioraznolikost), gospodarskih (rast troškova inputa, volatilnost cijena, pad produktivnosti) i prostornih izazova (depopulacija ruralnih sredina), Europska komisija je reformom postavila tri cilja razvoja poljoprivredne politike u Europskoj uniji do 2020. godine:

- održiva proizvodnja hrane,
- održivo upravljanje prirodnim resursima i borba protiv klimatskih promjena te
- ravnomjeran prostorni razvoj.

Mjere koje su oblikovane za doprinos ostvarenju ovim ciljevima obuhvaćaju promjenu mehanizma u subvencioniranju poljoprivrednih proizvođača. Naglasak je na subvencioniranju proizvođača, a ne dosadašnju praksu subvencioniranja određenih poljoprivrednih proizvoda. Obveze koje se ovom reformom postavljaju pred zemlje članice, pa tako i Republiku Hrvatsku, su izrada i usvajanje novog Programa ruralnog razvoja usklađenog s mjerama i ciljevima koje je postavila Europska komisija te priprema liste poljoprivrednih projekata prioriteta za financiranje od 2015. godine. Ispunjenjem ovih obveza ostvaruju se pretpostavke za korištenje 362.787 mlrd. eura⁹⁰, koliko zemljama članicama stoji na raspolaganju u okviru Zajedničke poljoprivredne politike do 2020. godine.

Ulaskom u Europsku uniju se Republici Hrvatskoj otvaraju mogućnosti korištenja strukturnih fondova Europske unije, uključujući i Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD). EAFRD ima tri prioriteta cilja:

- jačanje konkurentnosti sektora poljoprivrede i šumarstva,

⁸⁹ The WTO (2003.) The WTO Agreements Series – 3- Agriculture.

<www.wto.org/english/res_e/booksp_e/agrmntseries3_ag_2008_e.pdf>

⁹⁰ Prema cijenama iz 2011. godine.

- poboljšanje okoliša i krajolika te
- poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i postizanje raznolikosti ruralnoga gospodarstva.

Za razdoblje od 2014. do 2020. godine predviđeni proračun EAFRD-a iznosi približno 85 mlrd. eura. Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2020. godine je temeljni programski dokument koji predstavlja temelj za korištenje sredstava EAFRD. Programom su razrađene mjere poljoprivrednog i ruralnog razvoja kojima se pridonosi ostvarenju triju ključnih ciljeva Zajedničke poljoprivredne politike u programskom razdoblju od 2014. do 2020. godine:

- konkurentnost poljoprivrede,
- održivo gospodarenje resursima te
- uravnotežen razvoj ruralnih područja.

Uključivanjem u svjetske trendove (kroz pristupanje u WTO i EU), promijenjene su i mogućnosti plasmana poljoprivrednih proizvoda iz Republike Hrvatske na tržištima trećih država. Tako je, nakon pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji, Bosna i Hercegovina zabranila uvoz mesa i mesnih prerađevina, konditorskih proizvoda i riba koje ne zadovoljavaju standarde Europske unije.⁹¹ S druge je strane olakšan pristup zahtjevnijem tržištu Europske unije te su ukinute kvote, što stvara uvjete za izvoz skupljih proizvoda, kao što su npr. ekološki poljoprivredni proizvodi.

Važnost poljoprivrede za gospodarstvo

Bruto dodana vrijednost poljoprivrede (uključujući šumarstvo i ribarstvo) je u 2010. godini iznosila 13,6 mlrd. kn, tj. 4,2% BDP-a.

Poljoprivredno gospodarstvo čine sve proizvodne jedinice na kojima se obavlja poljoprivredna djelatnost i kojima upravlja jedna fizička ili pravna osoba, nalazi se na teritoriju Republike Hrvatske, a organizirano je kao:

⁹¹ Pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji su prestale vrijediti garancije koje su potvrđivale da je objekt iz kojeg potječe proizvod uredno registriran i odobren za izvoz, te da ispunjava propisane veterinarsko-zdravstvene uvjete u skladu s važećim propisima zemlje izvoznice (tj. Republike Hrvatske). Bila su dva razloga za prestanak vrijednosti garancija. Prvo, garancije vrijede za države s kojima BiH ima sporazum o veterinarskoj suradnji. Pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji je taj sporazum prestao vrijediti. Drugo, važeći propisi zemlje izvoznice, prema tumačenju BiH, za Hrvatsku su postali propisi Europske unije. To podrazumijeva kako je dokaz o ispunjavanju veterinarsko-zdravstvenih uvjeta EU-broj. Budući je tijekom pristupanja Republike Hrvatske dogovoreno dvogodišnje prijelazno razdoblje (do kraja 2015. godine) tijekom kojeg proizvođači moraju ispuniti sve uvjete za njegovo izdavanje, Republika Hrvatska i Europska komisija su osporavale taj argument tvrdeći kako se tijekom prijelaznog razdoblja ti se proizvodi smiju prodavati na hrvatskom tržištu i tržištima trećih zemalja, ali ne i u ostalim državama članicama Europske unije. Veličinu problema ilustrira podatak kako od ukupno 915 poslovnih objekata za proizvodnju i prodaju proizvoda životinjskog podrijetla u Republici Hrvatskoj u vrijeme pristupanja Europskoj uniji (srpanj 2013) 90 nije imalo EU-broj. Dio od njih 90 je bio pogođen zabranom, a vrijednost godišnjeg izvoza iz tih objekata u BiH je 10-20 mil. eura.

- obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG), tj. gospodarstvo na kojem punoljetni članovi istog kućanstva obavljaju poljoprivrednu djelatnost koristeći vlastite i unajmljene resurse,
- obrt registriran za obavljanje poljoprivredne djelatnosti,
- trgovačko društvo ili zadruga registrirana za obavljanje poljoprivredne djelatnosti te
- druga pravna osoba.

Prema organizacijskom obliku, 2010. godine od ukupnog broja poljoprivrednih gospodarstava 99% ili 231.070 gospodarstava djeluje kao obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, a samo 1% ili 2.210 gospodarstava djeluje kao pravna osoba⁹². Dodatan problem su i dosadašnje zakonske odredbe u Republici Hrvatskoj koje nisu bile dovoljno poticajne kako bi se ostvarila odgovarajuća i uspješna zemljišna politika. To se prije svega očituje nedjelotvornim mjerama kojima se ne potiče okrupnjivanje, već usitnjavanje poljoprivrednog zemljišta. Pored toga je nedovoljno sredstava i napora uloženo u pružanju podrške obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. S obzirom na to, nije ostvaren jedan od ključnih ciljeva Strategije, a to je: pozicioniranje obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava kao nositelja ruralnog razvoja i ključnog organizacijskog oblika poljoprivredne proizvodnje.

Negativni gospodarski trendovi koji su od 2008. godine zahvatili hrvatsko gospodarstvo odrazili su se i na poljoprivrednu proizvodnju. Realan dohodak u poljoprivredi je kontinuirano padao te je 2013. godine smanjen za 34,1% u odnosu na 2008. godinu (Državni zavod za statistiku). U 2013. godini vrijednost ukupne poljoprivredne proizvodnje u Republici Hrvatskoj je iznosila oko 21 mlrd. kuna što je za 5,23% manje u odnosu prema 2008. godini. Udio Republike Hrvatske u bruto dodanoj vrijednosti poljoprivrede Europske unije je 0,86% što je proporcionalno udjelu stanovništva Republike Hrvatske stanovništvu Europske unije (0,85%). U istom je razdoblju iskorištenost poljoprivrednih površina Republike Hrvatske u svim kategorijama porasla za 3,2%.

Iako je i u nekim drugim članicama Europske unije smanjen dohodak u poljoprivredi, pad je bio znatno blaži (Mađarska – 1,1%, Slovenija – 3,52%, tablica 14). S druge pak strane je u Češkoj ostvaren rast dohotka u poljoprivredi.

Tablica 14. Bruto dodana vrijednost ostvarene poljoprivredne proizvodnje u izabranim zemljama Europske unije u razdoblju 2008. do 2014. godine (proizvođačke cijene u mil. eura⁹³)

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Mađarska	2.687,20	1.678,86	1.979,42	2.898,77	2.592,73	2.714,59
Slovenija	403,16	394,80	409,50	477,54	386,95	389,78
Češka	1.237,42	723,74	966,45	1.441,05	1.357,95	1.333,18
Bugarska	1.885,72	1.296,07	1.355,65	1.609,36	1.662,15	1.461,35
Hrvatska	1.521,10	1.439,16	1.369,77	1.297,40	1.172,42	1.049,08
EU-28	154.766,39	133.550,38	147.803,80	157.348,93	161.100,31	161.233,49

Izvor: Eurostat

⁹² Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, broj registriranih poljoprivrednika u Hrvatskoj je 192.681. <www.apprrr.hr/o-nama-25.aspx> [objavljeno: 4. veljače 2014.] [pristupljeno: 20. kolovoza 2014.]

⁹³ Proizvođačke cijene obuhvaćaju vrijednost poljoprivredne proizvodnje umanjenu za sve poreze te uz uračunate subvencije.

U Republici Hrvatskoj stočarstvo čini 30% bruto prihoda poljoprivrede, što je 10 postotnih poena manje nego u državama Europske unije. Zbog lakše usporedbe, sve vrste domaćih životinja preračunavaju se u "uvjetna grla" (1 UG = 500 kg). Pokrivenost obradivog zemljišta uvjetnim grlima stoke je pokazatelj ekološki prihvatljivog prometa organske tvari u poljoprivrednom zemljištu. Gubitak uvjetnih grla stoke po hektaru obradive površine rezultira gubitkom organske tvari u tlu, što za posljedicu ima smanjenje biološke raznolikosti. Optimalnim brojem pokrivenosti obradivog zemljišta uvjetnim grlima stoke smatra se 1 UG/ha. Riječ je o kritičnoj razini za ekološki prihvatljiv "promet" organske tvari u poljoprivrednom tlu. U Republici Hrvatskoj je ta razina znatno niža (oko 0,3 UG/ha, podaci za 2008. godinu). Povećanje broja grla hrvatskih autohtonih pasmina (npr. primorski dinarski magarac, lička ovaca, crna slavonska svinja) donekle ublažava taj trend. Zaštitu i očuvanje izvornih pasmina omogućuje i povećanje površina pod ekološkom poljoprivredom, za koju se mogu koristiti razminirana područja i zaštićena područja.

Program Vlade za razdoblje 2011.-2015. predviđa, među ostalim, podupiranje razvoja stočarstva kao temelja za veću proizvodnju i preradu mesa i mlijeka. Osim toga, otpad iz stočarstva može se koristiti za proizvodnju energije iz biomase. Trenutačno se u Republici Hrvatskoj u primarnoj proizvodnji energije iz biomase se dobiva 10,2% energije. Sukladno Direktivi o biogorivima, propisano je kako svaka članica Europske unije ima obvezu koristiti 5,75% biogoriva kao gorivo u prometu u 2010. godini, 20% u 2020. i 25% u 2030. godini. Preračunato, Republika Hrvatska će 2010. godine trebati osigurati 104.000 t biogoriva, 2020. godine 361.800 t i 2030. godine 452.250 t. Udio biogoriva u ukupnom udjelu goriva za 2008. godinu iznosio je 0,08%, odnosno 1,48% od nacionalnog indikativnog cilja koji iznosi 5,75% za 2010. godinu. Iz navedenog možemo zaključiti kako se u Republici Hrvatskoj mora povećati proizvodnja biogoriva kako bismo postigli nacionalni indikativni cilj. Procjenjuje se kako se na površini od 300.000 ha poljoprivrednog zemljišta može proizvesti oko 300.000 t biogoriva prve generacije (biodizela u slučaju uzgajanja uljarica). Usto, iz 30% postojeće biomase, koju dobivamo rezidbom voćarskih kultura i vinove loze te ostataka biljnog materijala u ratarstvu i povrtlarstvu (tehnologijama druge generacije), može se dobiti dodatnih 428.000 t biogoriva. Tim iznosima treba dodati 244.000 t koji se mogu dobiti iz 25% raspoloživih (od količine negoriva iz poljoprivrednog i šumskog otpada, a uključuje goriva: biovodik, biometanol, HTU dizel, (FT) dizel, bio-DME (dimetil-eter), i dr.).

Strategija energetskega razvitka Republike Hrvatske naglašava važnost poticanja korištenja bioplina te biomase i otpada koji nastaju poljoprivrednom proizvodnjom kao obnovljivih izvora energije. Prosječni prinosi najvažnijih poljoprivrednih kultura za proizvodnju biogoriva u Republici Hrvatskoj su niski (npr. uljana repica, suncokret, kukuruz, pšenica, soja, ječam itd.) pa je potrebno jačati i poticati proizvodnju tih kultura. Europska unija nalaže da zemlje članice izrade nacionalne akcijske planove za poticanje obnovljivih izvora energije. Kao jedna od mjera se navodi poticanje proizvodnje sirovine za proizvodnju biogoriva. Poticanje proizvodnje i dobivanja energije iz biomase osobito je potrebno jačati u panonskim predjelima Hrvatske u kojima se odvija najintenzivnija poljoprivredna proizvodnja

Strategija i projekcije razvoja

Ciljevi vezani uz poljoprivredu bili su definirani Strategijom prostornog uređenja iz 1997. godine. Kasnije (2002.) je donesena cjelovita Strategija poljoprivrede i ribarstva⁹⁴.

Nacionalnim projektom navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u Republici Hrvatskoj, kojeg je 2005. godine pokrenula Vlada Republike Hrvatske, postavljena je osnova za planiranje i izgradnju sustava navodnjavanja te izradu županijskih planova navodnjavanja. Većina hrvatskih županija je izradila ili izrađuje planove navodnjavanja kojima su definirane smjernice, kriteriji i ograničenja za planski razvoj navodnjavanja na području hrvatskih županija u skladu sa sadašnjim i budućim uvjetima poljoprivredne proizvodnje i raspoloživih vodnih resursa. Međutim, provedba je sporija od planirane dinamika.

Ciljevi za poljoprivredu uključeni su i Strategijom održivog razvoja Republike Hrvatske iz 2009. godine. Prema toj je strategiji temeljni dugoročni cilj razvoja poljoprivredne proizvodnje primjena održive poljoprivredne proizvodnje, odnosno korištenje poljoprivrednog zemljišta u skladu s načelima održivoga gospodarenja tlima.

Strategija ruralnog razvoja 2008.-2013. (svibanj 2008.) je odredila strateške ciljeve ruralnog razvoja Republike Hrvatske u pretpristupnom razdoblju do 2013. godine:

- poboljšanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora,
- očuvanje, zaštitu i održivu uporabu okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa,
- poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i proširenje gospodarskog programa ruralnog gospodarstva te
- poboljšanje učinkovitosti institucijskog okruženja.

Na nacionalnoj razini su određeni ciljevi do 2020. i to Strategijom Vladinih programa 2014.-2016. te Strateškim planom Ministarstva poljoprivrede 2015.-2017.⁹⁵, a način provedbe mjera koje se mogu sufinancirati iz EU fondova uređuje Program ruralnog razvoja 2014.-2020.⁹⁶

Jedan od ciljeva Strategije Vladinih programa jest stvaranje konkurentnog poljoprivrednog-prehrambenog i ribarskog sektora koji će iskoristiti komparativne prednosti Republike Hrvatske što zahtjeva dosljednu provedbu sveobuhvatnih mjera na cijelom nizu područja: učinkovite mjere zemljišne politike, odgovorno i održivo upravljanje ribolovnim resursima mora i kopnenih voda, provedbu financiranja sukladno pravilima Europske unije, restrukturiranje i ribarske proizvodnje u

⁹⁴ Strategija poljoprivrede i ribarstva, Narodne novine, 89/02.

⁹⁵ Ministarstvo poljoprivrede svake godine donosi trogodišnji strateški plan., 2012.-2014., 2013.-2015., 2014.-2016. Ove je godine pripremljen i objavljen strateški plan za razdoblje 2015.-2017.
<www.mps.hr/UserDocsImages/strategije/Za%20objavu%20STRATE%C5%A0KI%20PLAN%202015.%20-%202017..pdf>

⁹⁶ Program ruralnog razvoja 2014.-2020.

<www.mps.hr/ipard/UserDocsImages/Postpristupno%20razdoblje%20%20EAFRD/PRR%202014-2020%20finalna%20ina%C4%8Dica%20EN/Programme_Acknowledgement_2014HR06RDNP001_1_0_hr.pdf>

smjeru visoko dohodovnih proizvoda deficitarnih na tržištu te učinkovito tržište koje pruža odgovarajuće okruženje za tehničke i poduzetničke sposobnosti hrvatskih poljoprivrednika.

Strateški plan Ministarstva poljoprivrede za razdoblje 2015.-2017. postavlja pet općih ciljeva:

- podizanje razine konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog i ribarskog sektora kako bi se smanjile razlike u negativnim pokazateljima proizvodnje u sektoru u odnosu prema Europskoj uniji,
- zaštita zdravlja ljudi, životinja i bilja te zaštita interesa potrošača,
- poboljšanje uvjeta života na ruralnom prostoru,
- održivi razvoj šumarstva, lovstva i drvne industrije te
- održivi razvoj vodnog gospodarstva.

Podizanje razine konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog i ribarskog sektora kako bi se smanjile razlike u negativnim pokazateljima proizvodnje u sektoru u odnosu prema Europskoj uniji će se nastojati postići:

- okrupnjavanjem posjeda i uređenjem poljoprivrednog zemljišta,
- provedbom financiranja poljoprivrednog i ribarskog sektora sukladno Zajedničkoj poljoprivrednoj politici,
- održivim upravljanjem živim bogatstvima u ribarstvu,
- modernizacijom proizvodnih sustava poljoprivredne proizvodnje i ribarstva, standardima EU vezanim za higijenu, javno zdravstvo, dobrobit životinja, sigurnost na radu, uvjete zaštite okoliša te restrukturiranje proizvodnje,
- poboljšanjem tržišnih mehanizama za prodaju poljoprivredno-prehrambenih i ribarskih proizvoda te
- jačanjem sustava zaštite poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Za zaštitu zdravlja ljudi, životinja i bilja te zaštita interesa potrošača provodit će se:

- unapređenje sustava sigurnosti i kakvoće hrane i hrane za životinje,
- Učinkovita organizacija službenih kontrola u području sigurnosti i kvalitete hrane i hrane za životinje, zdravlja i zaštite životinja,
- djelotvorna zaštita zdravlja ljudi i životinja, dobrobiti životinja, veterinarska zaštita okoliša te
- unapređenje sustava i programa u području fitosanitarne politike.

Podciljevi vezani uz *poboljšanje uvjeta života na ruralnom prostoru* su gospodarski razvoj ruralnih područja i jačanje lokalnog partnerstva.

Održivi razvoj šumarstva, lovstva i drvne industrije podrazumijeva održivo gospodarenje šumskim resursima, razvoj gospodarenja lovištima i divljači te razvoj drvne industrije.

Konačno, za *održivi razvoj vodnog gospodarstva* neophodno je postizanje i očuvanje dobrog stanja voda i razvoj sustava navodnjavanja i zaštite od štetnog djelovanja voda.

Ulaskom u Europsku uniju je Republika Hrvatska ušla u sustav Zajedničke poljoprivredne politike, koji se temelji na dva stupa:

- tržišnoj politici (potpora za povećanje prihoda), čiju provedbu pomaže Europski fond za jamstva u poljoprivredi te
- politici ruralnog razvoja (javna dobra), čija se provedba pomaže sredstvima Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD).

Kako bi Republika Hrvatska mogla sudjelovati u provedbi te politike, morala je reorganizirati ustroj ustanova poljoprivrednog sektora (prije svega uspostavom Agencije za plaćanja). Za financiranje poljoprivrednog i ribarskog sektora, sukladno Zajedničkoj poljoprivrednoj politici, svaka zemlja članica mora izraditi Nacionalni plan ruralnog razvoja u skladu sa Strateškim smjernicama za ruralni razvoj. Nacionalni plan definira raspodjelu namijenjenih sredstava iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD), a mora ga prihvatiti Komisija.

Prema Programu ruralnog razvoja Republike Hrvatske do 2020. godine su prioriteti ulaganja u fizičku imovinu, razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja, temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima, ekološki uzgoj, poljoprivreda, zaštita okoliša i klimatski uvjeti.

Prema Nacionalnom programu protuminskog djelovanja, planirano je do 2019. godine u potpunosti očistiti prostor Republike Hrvatske od minskog onečišćenja. Ovim je programom nemogućnost korištenja poljoprivrednog zemljišta zbog minske kontaminacije istaknuta kao najveći gospodarski problem u Hrvatskoj. Stoga se do kraja 2014. godine planira uklanjanje minske opasnosti sa svih oranica.

Sustavno i kontinuirano razminiranje će omogućiti korištenje poljoprivrednog zemljišta s potencijalima za ekološku poljoprivrednu proizvodnju. Naime, minirano i minski sumnjivo zemljište godinama nije kemijski tretirano. Globalni trendovi ukazuju na rastuću potražnju za ekološkim poljoprivrednim proizvodima. Akcijskim planom razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2016. godine je ekološka poljoprivreda identificirana kao strateška odrednica razvoja hrvatskog ruralnog prostora i održive poljoprivredne proizvodnje. Osnovni je cilj postavljen tim dokumentom povećanje udjela površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom u ukupnim poljoprivrednim površinama u Republici Hrvatskoj na 8% do 2016. godine. Iako je prisutan rastući trend površina ekološke poljoprivredne proizvodnje (s 6.009 ha u 2006. na 14.193 ha u 2009. godini), Republika Hrvatska spada među europske zemlje u kojima je udio površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom i dalje nizak u odnosu na prirodne potencijale.

Ključni ograničavajući činitelji razvoja ekološke poljoprivrede su sporost rješavanja imovinsko-pravnih odnosa u vlasništvu nad poljoprivrednim zemljištem, usitnjenost i raštrkanost poljoprivrednih parcela, depopulacija ruralnih područja, neodgovarajuća obrazovna struktura seoskog stanovništva, manjak kvalitetne radne snage u poljoprivredi, nedostatak financijske podrške poljoprivrednim proizvođačima te nedovoljna organiziranost poljoprivrednih proizvođača u zadruge, udruge i klastere.

Osim poljoprivredne politike, Republika Hrvatska se pristupanjem u punopravno članstvo Europske unije obvezala do 2020. godine ispuniti ciljeve europske razvojne strategije Europa 2020. Poljoprivredni sektor može znatno pridonijeti ispunjenju preuzetih klimatsko-energetskih ciljeva (npr. doseganje cilja proizvodnje energije iz obnovljivih izvora).

U dokumentu Biofuels in the European Union – A vision for 2030 and beyond, kojega je Europska komisija objavila 2006. godine, ističe se kako zemlje članice trebaju poticati uzgajanje usjeva koji omogućuju proizvodnju ekološki prihvatljivih goriva, u skladu s načelima održive poljoprivredne proizvodnje. Krajnji je cilj koji je ovim dokumentom postavljen uvođenje biogoriva na području Europske unije koji će potpuno zamijeniti fosilna goriva kao pogonsko gorivo u prometnom sektoru. Procjenjuje se kako je za ostvarenje tog cilja potrebno 4-18% ukupnoga poljoprivrednog zemljišta na području Europske unije na kojem će se uzgajati poljoprivredne kulture za proizvodnju biogoriva. Republika Hrvatska, kao punopravna članica, mora oblikovati i usvojiti mjere kojima će pridonijeti ostvarenju ciljeva energetske politike Europske unije, zbog čega je nužno ubrzati proces oblikovanja strateškog okvira za maksimizaciju korištenja obnovljivih izvora energije.

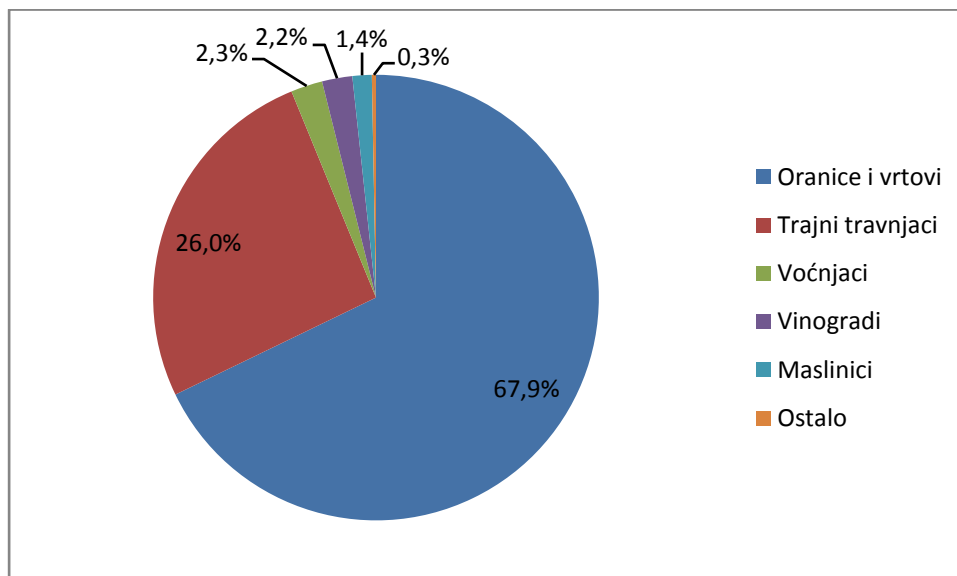
Povezanost prostornog uređenja i razvoja poljoprivrede

Vizija Agencije za poljoprivredno zemljište, kao jedne od institucija za provođenje poljoprivredne politike, "upravljanje poljoprivrednim zemljištem kao vrijednim nacionalnim resursom na načelima održivog razvoja te njegovo korištenje u poljoprivrednoj proizvodnji s ciljem osiguranja gospodarskog boljitka zajednice"⁹⁷ pokazuje povezanost prostornog uređenja i poljoprivrede.

Osim Agencije za poljoprivredno zemljište, nadležnosti i zadaće Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju i Savjetodavne službe su izravno povezane s prostorom. Agencija za plaćanje u poljoprivredi vodi sustav za digitalnu identifikaciju zemljišnih parcela i prateće registre (ARKORD) koji omogućuje plaćanja vezana uz zemljišta, njihovu namjenu i veličinu. Savjetodavna služba pomaže u prijenosu znanja i vještina potrebnih u razvoju i očuvanju vrijednosti seoskog prostora i održivog razvoja poljoprivrede i ribarstva te sudjeluje u izradi razvojnih planova za poljoprivredna gospodarstva (uključujući programe razvoja seoskog prostora).

Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj je 2,695.037 ha (otprilike 50% površine), od čega je 33% u vlasništvu Republike Hrvatske. U 2012. godini je u Republici Hrvatskoj korišteno 1,330.973 ha poljoprivrednog zemljišta. U odnosu na 2011. godinu su hrvatski poljoprivrednici koristili 4.890 ha poljoprivrednog zemljišta više (0,4%). Prema načinu korištenja poljoprivrednog zemljišta, najzastupljenije su oranice i vrtovi s 904.000 ha (67,9% korištenoga poljoprivrednog zemljišta), slijede livade i pašnjaci s 346.000 ha (26% korištenoga poljoprivrednog zemljišta) te voćnjaci, vinogradi i maslinici sa 78.000 ha (5,8% korištenoga poljoprivrednog zemljišta).

⁹⁷ Agencija za poljoprivredno zemljište. <www.zemljist.lin38.host25.com/o-agenciji/misija-i-vizija.html>

Graf 6. Struktura korištenoga poljoprivrednog zemljišta u 2012. godini

Izvor: DZS, Ministarstvo poljoprivrede

Dominacija poljoprivrednih gospodarstava manjih od 20 ha ukazuje na problem njihove gospodarske održivosti. Udruživanje poljoprivrednika bi moglo pomoći u ublažavanju tog problema.

Prema podacima za 2008. godinu, oko 16% (nešto više od 230.000) poljoprivrednih gospodarstava nema poljoprivrednog zemljišta. Radi se o poljoprivrednim gospodarstvima u stočarstvu i pčelarstvu koji za ispašu životinja koriste zemljišta unutar parkova prirode ili šume.

Poljoprivredne površine čine oko 10% zaštićenih područja, a njihovim zapuštanjem prepuštaju se sukcesiji prirodne vegetacije, površine osvaja grmolika i šumska vegetacija. Osim toga, napasanje stoke pridonosi održavanju livada i pašnjaka, te osigurava zadržavanje biološke raznolikosti. ⁹⁸

Zakon o stočarstvu⁹⁹ eksplicitno navodi kako se kod donošenja prostornih planova moraju osigurati odgovarajući prostorni uvjeti za stočarsku proizvodnju, uvažavajući specifičnosti područja na kojemu će se odvijati. Prostorni plan uređenja grada odnosno općine propisuje uvjete svih zahvata u prostoru, izvan i u dijelu građevinskog područja naselja. Za područja izvan građevinskog naselja to može biti npr. minimalna veličina farme 15 uvjetnih grla, minimalan broj komada peradi, minimalna veličina parcele na kojoj se gradi, maksimalna izgrađenost parcele, minimalan udio zelenih površina, minimalna udaljenost od građevinskog područja, minimalna udaljenost od cesta. Uvjeti u građevinskom području uključuju npr. maksimalnu tlocrtnu veličina farme, maksimalnu izgrađenost parcele, minimalnu udaljenost farme od zone stambene izgradnje, minimalnu udaljenost od susjednih međa, maksimalnu veličinu farme prema broju uvjetnih grla stoke, itd.

Zbog izraženog trenda deruralizacije i deagrarizacije, znatne površine poljoprivrednog zemljišta ostaju zapuštene i neobrađene. Tako korišteno poljoprivredno zemljište po stanovniku u Republici Hrvatskoj iznosi 0,30 ha što je ispod prosjeka Europske unije koji je 0,35 ha. Osim depopulacije i deruralizacije, neiskorištenost poljoprivrednog zemljišta je posljedica morskog onečišćenja. U

⁹⁸ Ministarstvo zaštite okoliša, Izvješće o stanju okoliša u Republici Hrvatskoj 2005-2008, str. 99

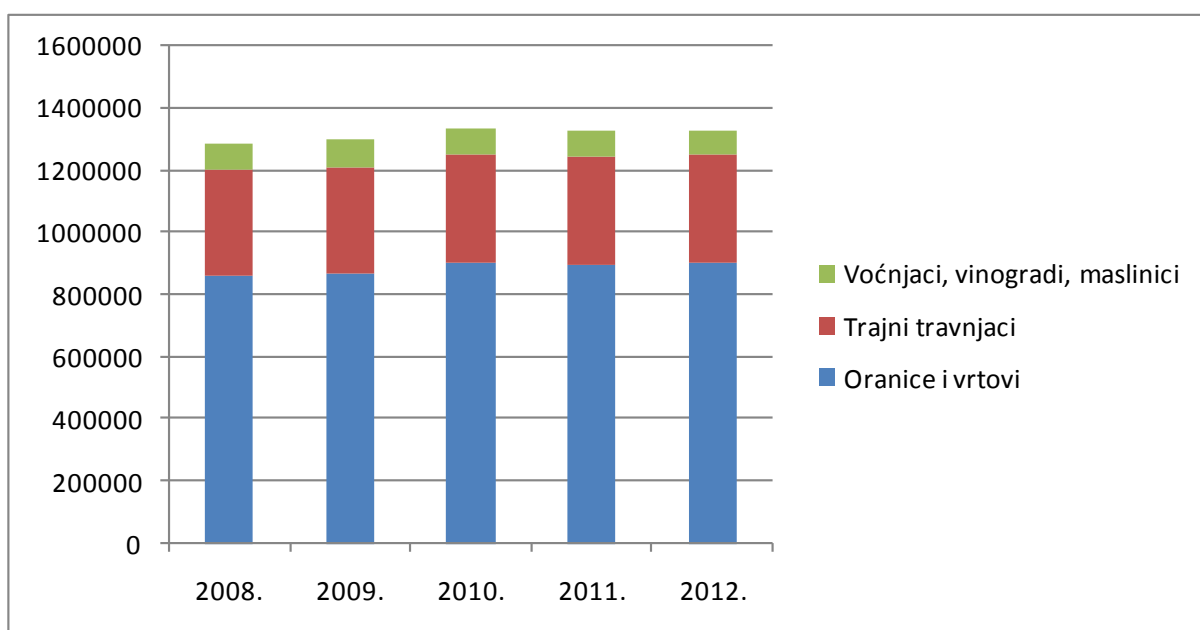
⁹⁹ Zakon o stočarstvu, Narodne novine, 36/98., 153/03., 132/06., 70/07. i 14/14.

Hrvatskoj je u 2013. godini ukupno razminirano 32,343.124 m² minske sumnjive površine, od čega se većina odnosila na površine poljoprivrednog zemljišta (56,2% ukupno razminirane površine). Preostale površine pod minama u Republici Hrvatskoj obuhvaćaju 613 km² (1. siječnja 2014.).

Plan za 2014. godinu je razminirati dodatnih 10% površina pod minama (Hrvatski centar za razminiranje, 2014.).

Klimatske promjene uzrokuju suše koje su sve češće, ali pritom nije uspostavljen sustavan pristup u suočavanju s njihovim posljedicama. S udjelom od svega 1,35% navodnjavanih poljoprivrednih površina, Republika Hrvatska zauzima dno ljestvice europskih zemalja. Neadekvatan sustav navodnjavanja uzrokuje pad prinosa pojedinih poljoprivrednih kultura i do 80%, te ovisnost o uvozu poljoprivrednih kultura za čiji uzgoj postoje prirodni uvjeti.

Graf 7. Površina korištenog poljoprivrednog zemljišta po kategorijama od 2008. do 2012. godine

Izvor: autori

Zaključci i preporuke

Problem usitnjenosti poljoprivrednog zemljišta, koji je prepoznat u strategijama donesenim pred više od deset godina (poljoprivrednoj i prostornog uređenja) i dalje je među ključnim problemima koji ugrožavaju gospodarsku održivost poljoprivrednih gospodarstava, a usko je povezan s načinom korištenja prostora. Povezivanje i udruživanje poljoprivrednika (uz mjere otkupa i zamjene zemljišta) moglo bi pomoći u rješavanju ovog problema, te pomoći razvoju tržišta, smanjenju troškova i jačanju produktivnosti.

Uočeno je smanjivanje poljoprivrednih površina zbog izgradnje prometnica, naselja i gospodarskih objekata (Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske, 2009.). Osim toga, dio poljoprivrednih površina se ne koristi zbog depopulacije i/ili miniranosti. Povećana je površina koja se koristi za ekološku proizvodnju, no taj je porast sporiji nego u državama Europske unije.

Prosječni prinosi najvažnijih poljoprivrednih kultura za proizvodnju biogoriva u Hrvatskoj su niski (npr. uljana repica, suncokret, kukuruz, pšenica, soja, ječam, itd.). U idućem se razdoblju predviđa poticanje proizvodnje sirovine za proizvodnju biogoriva. Poticanje proizvodnje i dobivanja energije iz biomase osobito je potrebno jačati u panonskim predjelima Hrvatske u kojima se odvija najintenzivnija poljoprivredna proizvodnja.

6. ŠUMARSTVO

Uvod

Prema Zakonu o šumama, šumom se smatra zemljište obraslo šumskim drvećem na površini većoj od 0,1 ha. Šumsko zemljište je površina s odgovarajućim prirodnim obilježjima i uvjetima gospodarenja na kojoj se uzgajaju šume. Prema namjeni, šume se dijele na gospodarske, zaštitne i šume s posebnom namjenom.

Gospodarske šume se koriste za proizvodnju šumskih proizvoda. Uloga zaštitnih šuma je u zaštiti zemljišta, voda, naselja i objekata. Šume posebne namjene obuhvaćaju šume i dijelove šuma za proizvodnju šumskog sjemena, šume unutar zaštićenih prirodnih područja i šume namijenjene znanstvenim istraživanjima, obrani i drugim potrebama utvrđenim posebnim propisima.

Šume imaju gospodarske i općekorisne funkcije. Općekorisne funkcije šuma su važne za stabilnost i opstanak šumskih ekosustava, a obuhvaćaju ekološke i socijalne funkcije. Ekološke funkcije obuhvaćaju hidrološku, vodozaštitnu, protuerozijsku, klimatsku i protuemisijsku ulogu šuma. Socijalne funkcije šuma obuhvaćaju utjecaj šuma na oblikovanje ruralnih i urbanih područja (estetski, zdravstveni, rekreacijski i turistički utjecaji). Kombinacija ekološke i socijalne funkcije šuma odnosi se na ulogu šuma u očuvanju prirode i geofonda, biološku raznolikost te vezivanje ugljika i stvaranje kisika.

Pregled razvoja

Prema podacima iz Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, obraslo šumsko zemljište je obuhvaćalo 2,061.509 ha ili 36% površine Republike Hrvatske, dok je neobraslo šumsko zemljište zauzimalo 396.139 ha površine. S obzirom na vlasničku strukturu, 81% šuma je u državnom vlasništvu, a 19% u privatnom. Bjelogorične šume prevladavaju (84% šumskog područja), a ostalo su crnogorične šume (16% šumskog područja).

Strategija identificira potrebu povećanja površine šuma i očuvanja višestrukih funkcija šuma. Postavlja cilj povećanja površine šuma za 7% na mogućim šumskim zemljištima i područjima degradiranih šuma. Kao preduvjet očuvanja višestrukih funkcija šuma i šumskih površina prepoznaje jačanje kapaciteta i kontinuiranu suradnja nacionalnih institucija čiji je rad izravno ili neizravno vezan uz pitanja zaštite i očuvanja šuma. Kako bi se uspostavio sustav održivog gospodarenja šumama, Strategija predviđa provedbu mjera i aktivnosti zaštite šuma koje uključuju ozelenjivanje golih površina, pošumljavanje novih i već pošumljvanih površina, unapređenje načina vrednovanja dobara i funkcija vezanih uz šume, sustavno planiranje, utvrđivanje i praćenje stanja šuma i druge rehabilitacijske mjere.

Programom prostornog uređenja Republike Hrvatske iz 1999. godine se potvrđuje važnost šumarske politike i šumarskog planiranja kao dijela ukupnog planiranja održivog razvoja Republike Hrvatske uz kontrolirano i učinkovito korištenje svih funkcija šuma. U kontekstu održivog gospodarenja šumama osobit značaj ima ekološka komponenta šuma za čije je očuvanje nužno

pošumljavanje novih šumskih površina, praćenje stanja i kartiranje šuma, poticanje razvoja urbanog šumarstva i primjena protupožarnih mjera, osobito u krškim područjima Primorske Hrvatske. Ekološka vrijednost šuma dodatno dobiva na važnosti ako se uzme u obzir da skoro 50% biljnih vrsta u Republici Hrvatskoj nalazi stanište u različitim šumskim vegetacijskim zajednicama.

U odnosu na 1997. godinu uočava se tendencija rasta šuma i šumskog zemljišta, što je vidljivo iz Izvješća o stanju u prostoru Republike Hrvatske 2008.-2012. godine, kao i iz drugih dokumenata. Podaci iz različitih izvora su neusklađeni, ali upućuju na zaključak kako je od 1997. godine zabilježen rast šuma za oko 8%, čime je ispunjen cilj povećanja šumskih površina postavljen Strategijom prostornog uređenja iz 1997. godine (tablica 15).

Tablica 15. Površina šuma i šumskog zemljišta, usporedba različitih podataka

Izvor podataka	Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta (ha) – obraslog i neobraslog
Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske 1997.	2,457.648
Šumskogospodarska osnova područja Republike Hrvatske 1996.-2005.	2,485.610
Izvješće o stanju u prostoru 2008.-2012.	2,659.918
Šumskogospodarska osnova područja Republike Hrvatske 2006.-2015.	2,688.687

Izvor: autori

Povećanje šumskih površina i zemljišta u odnosu na 1997. godinu znači kako je danas oko 47% teritorija Hrvatske pod šumama. Najznačajnije povećanje površina šuma i šumskog zemljišta u odnosu na 1997. godinu je zabilježeno u kategoriji privatnih šuma (za 120.634 ha, odnosno 25%)¹⁰⁰. Prema tome, došlo je i do porasta udjela privatnog, a smanjenja državnog vlasništva nad šumama i šumskim zemljištem.

Privatnim šumskim posjedima na prostoru Republike Hrvatske su zajednička obilježja rascjepkanost i usitnjenost – prosječna im je veličina 0,43 ha, a prosječna veličina čestice 0,15 ha. Za učinkovito korištenja šuma potrebno je okrupniti privatne šumoposjednike.

Privatne šume manje su otvorene od državnih¹⁰¹. U privatnim šumama prosječna otvorenost procjenjuje se na 6,5 km/1000ha, dok je u državnim šumama iznosi 10,13 km/1000ha što još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini koja iznosi 15-25 km/1000ha (Pentek i dr., 2014.). Uz nedovoljnu otvorenost šuma nemoguće je u potpunosti gospodariti šumama na održiv način.

¹⁰⁰ U tijeku je provedba procesa povrata imovine privatnim šumoposjednicima, pa će stvarno stanje šuma u Republici Hrvatskoj biti poznato tek po njegovom završetku.

¹⁰¹ Otvorenost je ukupna dužina šumskih cesta u km na 1.000 ha šuma i šumskog zemljišta.

Tablica 16. Šume u Republici Hrvatskoj prema vlasništvu i namjeni

	Šume u vlasništvu RH			Šumoposjedničke šume	Ukupno	
	HŠ d.o.o	druge pravne osobe	Ukupno			
	ha				%	
gospodarske	1.838.783	492	1.839.275	576.832	2.416.107	89,86
zaštitne	145.634	4.883	150.517	4.022	154.539	5,75
šume posebne namjene	34.570	82.555	117.125	917	118.042	4,39
Ukupno	2.018.987	87.930	2.106.917	581.771	2.688.688	100,00
%	75,09	3,27	78,36	21,64	100,00	

Izvor: ŠGOP RH 2006.-2015.

Površine neobraslog proizvodnoga i neproizvodnoga šumskog zemljišta su se u odnosu na 1997. godinu smanjile za gotovo 40%, te zauzimaju 241.419 ha¹⁰². Visok udio šuma i šumskog zemljišta u odnosu na ukupnu površinu svrstava Hrvatsku u sam vrh europskih zemalja po šumovitosti.

Tablica 17. Površine šuma po vlasništvu i namjeni

Vlasništvo	Namjena šume i šumskoga zemljišta	Površina šuma i šumskoga zemljišta, ha				
		Obraslo	Neobraslo		Neplodno	Ukupno
			Proizvodno	Neproizvodno		
Šume u vlasništvu Republike Hrvatske kojima gospodare HŠ d.o.o.	Gospodarske	1 597 781	175 951	26 586	38 464	1 838 783
	Zaštitne	123 432	17 200	1 489	3 513	145 634
	Šume posebne namjene	26 672	2 727	3 899	1 272	34 570
	Ukupno	1 747 885	195 878	31 974	43 249	2 018 987
Šume u vlasništvu Republike Hrvatske kojima se koriste druge pravne osobe	Gospodarske	475	7	1	9	492
	Zaštitne	3 177	1 581	15	111	4 883
	Šume posebne namjene	75 775	5 215	511	1 054	82 555
	Ukupno	79 426	6 803	527	1 174	87 930
Šumoposjedničke šume	Gospodarske	570 618	5 701	450	64	576 832
	Zaštitne	4 022				4 022
	Šume posebne namjene	832	85			917
	Ukupno	575 471	5 786	450	64	581 770
Hrvatska – ukupno	Gospodarske	2 168 874	181 659	27 038	38 537	2 416 107
	Zaštitne	130 630	18 781	1 504	3 624	154 539
	Šume posebne namjene	103 278	8 027	4 410	2 326	118 041
	Ukupno	2 402 782	208 467	32 952	44 487	2 688 687

Izvor: Šumskogospodarska osnova područja Republike Hrvatske 2006.-2015. godine

¹⁰² Hrvatske šume (2006.) Šumskogospodarska osnova područja Republike Hrvatske 2006.-2015. godine. Zagreb: Hrvatske šume.

Institucije

Ministarstvo poljoprivrede je središnje tijelo državne uprave odgovorno za održivo i skladno korištenje funkcija šuma i voda i trajno poboljšavanje njihova stanja te prilagođavanja njihovog korištenja potrebama ukupnog gospodarskog razvitka Republike Hrvatske.

U upravljanju šumama značajna je uloga javnog poduzeća za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima – Hrvatske šume d.o.o. Osnivač Hrvatskih šuma i njezinih šesnaest uprava šuma-podružnica i 171 šumarije je Republika Hrvatska. Također, treba istaknuti kako je posljednjim izmjenama Zakona o šumama ponovno uspostavljena savjetodavna služba koja je zadužena za upravljanje šumama u privatnom vlasništvu. Naime, Poljoprivredna savjetodavna služba, koja je obavljala te poslove, je 2010. godine, u okviru mjera racionalizacije, bila ukinuta i pripojena Hrvatskim šumama, da bi u studenome 2013. godine bila pripojena Poljoprivrednoj savjetodavnoj službi.¹⁰³

Od 2004. godine se počinju osnivati prve udruge privatnih šumoposjednika. Od 2008. godine udruge su okupljene u Hrvatski savez udruge privatnih šumoposjednika koji zastupa i štiti interese privatnih šumoposjednika na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Utjecaj privatnih šumoposjednika je time osnažen, pa su privatne šume postale najdinamičnijim područjem šumarstva.

Pravni okvir

Temeljni pravni akt kojim se uređuje uzgoj, zaštita, korištenje i raspolaganje šumom i šumskim zemljištima s ciljem održavanja biološke raznolikosti te osiguranja gospodarenja na načelima gospodarske održivosti, socijalne odgovornosti i ekološke prihvatljivosti je Zakon o šumama¹⁰⁴. S ciljem implementacije sveeuropskih kriterija za održivo upravljanje šumama, Zakon propisuje obvezu svih vlasnika i posjednika šuma da gospodare šumama u skladu sa šumskogospodarskim planovima i omoguće obavljanje nadzora nad gospodarenjem šumama.

Šumskogospodarski planovi su temelj za upravljanje šumama, a njima se utvrđuju uvjeti za skladno korištenje šuma i šumskoga zemljišta i zahvate u tom prostoru, potreban opseg uzgoja i zaštite šuma, mogući stupanj iskorištenja te uvjeti za gospodarenje životinjskim svijetom.

Osnovni nacionalni plan je šumskogospodarska osnova područja Republike Hrvatske (Osnova područja), koja se donosi za razdoblje od deset godina (trenutno važeća Osnova područja donesena je 2006. a važi do 2015. godine). S njome moraju biti usklađeni:

- planovi gospodarskih jedinica u sastavu Osnove područja,
- programi za gospodarenje gospodarskim jedinicama na kršu,
- programi za gospodarenje šumama šumoposjednika,
- programi za gospodarenje šumama posebne namjene,

¹⁰³ Zakonom o izmjenama Zakona o poljoprivrednoj savjetodavnoj službi (Narodne novine, 148/13.) naziv zakona se mijenja i glasi Zakon o savjetodavnoj službi.

¹⁰⁴ Zakon o šumama, Narodne novine, 140/05., 82/06., 129/08., 80/10., 124/10., 145/11., 25/12., 68/12., 148/13. i 94/14.

- godišnji planovi gospodarenja šumama te
- operativni godišnji planovi.

Planovi upravljanja za državne šume se redovno pripremaju i ažuriraju, ali za 60% privatnih šuma (oko 345 tis. ha) šumsko-gospodarski planovi nisu izrađeni.

Vanjsko okruženje za razvoj šumarstva

Republika Hrvatska potpisala je i ratificirala većinu međunarodnih sporazuma i konvencija koji, bilo izravno bilo neizravno, utječu na gospodarenje šumama¹⁰⁵. Nacionalno zakonodavstvo u području šumarstva usklađeno je s pravnom stečevinom i smjernicama Europske unije¹⁰⁶.

Članstvo u Europskoj uniji zahtijeva od šumarskog sektora stalnu prilagodbu. Potrebna je edukacija i razvoj kapaciteta za korištenje Europskih strukturnih i investicijskih fondova, prvenstveno onih koji potiču ruralni i regionalni razvoj, ali i ispunjavanje preuzetih obaveza. Te se obaveze odnose, primjerice, na ispunjenje klimatsko-energetskih ciljeva strategije Europa 2020, promjene korištenja zemljišta i šumarstvo (LULUCF – Land Use, Land Use Change and Forestry), ekološku mrežu Natura 2000.

Ciljevi strategije Europa 2020 obuhvaćaju, među ostalim, smanjivanje emisija stakleničkih plinova za 20% i proizvodnju 20% energije iz obnovljivih izvora. Šume su ponori CO₂, a šumska i drvena biomasa značajan izvor za proizvodnju obnovljivih izvora energije. Zbog toga šume imaju važnu ulogu u ostvarivanju tih ciljeva.

Europska unija i države članice su preuzele i obveze u vezi s LULUCF-om koje se moraju ispuniti do 2020. godine, tijekom drugog obvezujućeg razdoblja prema Protokolu iz Kyota.

Europska unija je 2013. godine donijela pravila obračuna, praćenja i izvješćivanja u vezi s LULUCF-om (odluka br. 529/2013/EU) prema kojima će države članice, primjerice, davati informacije o svojim planovima za pojačavanje odnosa i smanjenjem emisija povezanih s šumama. Ranije je svaka zemlja mogla odabrati parametre za definiciju šume. U Hrvatskoj je ta definicija uključivala minimalnu pokrovnost krošanja u zrelosti 10%, minimalnu veličinu područja 0,1 ha i minimalnu visinu stabla u zrelosti 2 m.

Ekološka mreža Natura 2000 predviđa obuhvat od 36,9% kopnenog teritorija Republike Hrvatske s najvećim udjelom upravo šumskih ekosustava (44,2%). Izrada planova upravljanja na Natura 2000 područjima je na samom početku. Uspostava upravljačkog okvira za Naturu 2000 očekuje se 2018.

¹⁰⁵ Popis glavnih sporazuma i konvencija uključuje Konvenciju o biološkoj raznolikosti, Konvenciju o dalekosežnom prekograničnom onečišćenju zraka, Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore, Konvenciju o močvarama koje su od međunarodnog značaja naročito kao staništa ptica močvarica, Međunarodnu konvenciju o zaštiti bilja, Kyoto protokol, Rezolucije i deklaracije ministarskih konferencija o zaštiti šuma u Europi, Konvenciju o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa, EEC smjernicu 79/409 o zaštiti ptica u Europi, EC smjernicu 92/43 o zaštiti staništa divljih životinjskih i biljnih vrsta u Europi s preuzimanjem obveze uspostavljanja ekološke mreže Natura 2000.

¹⁰⁶ Opće smjernice za održivo upravljanje šumama i Opće smjernice za očuvanje biološke raznolikosti šuma u Europi, Helsinki, 1993. te Pan-Europske operativne smjernice za održivo upravljanje šumama, Lisabon, 1998.

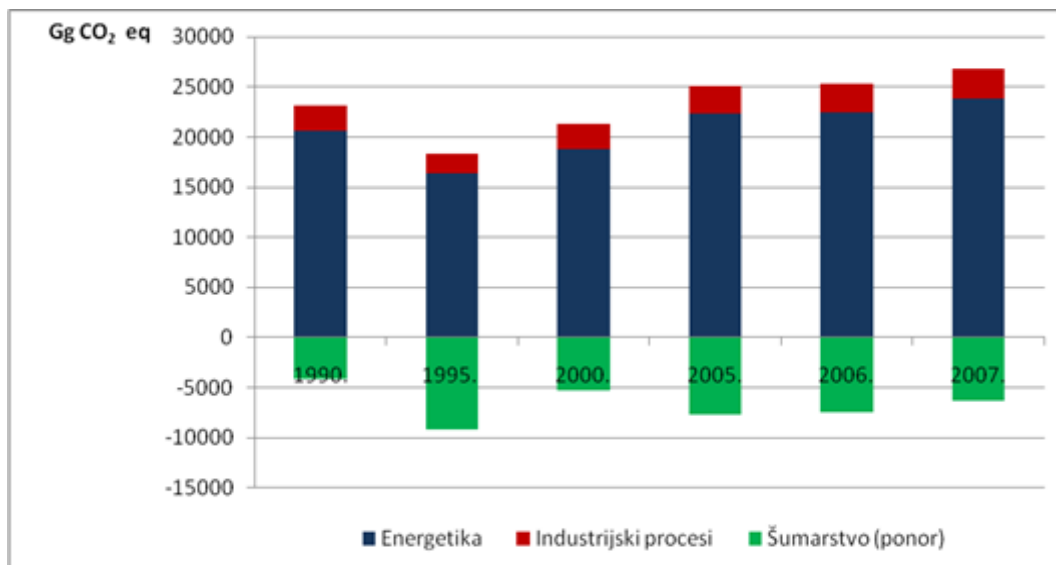
godine. Zbog toga se učinci proglašenja ekološke mreže na dosadašnji način održivog gospodarenja šumama u Republici Hrvatskoj još ne mogu procijeniti.

Osim obveza, ulaskom u Europsku uniju, kroz Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020., hrvatskom šumarskom sektoru se otvaraju nove mogućnosti financiranja ulaganja sredstvima Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD).

Međunarodni sporazumi i konvencije pokušavaju stvoriti jedinstven okvir za ublažavanje antropogenog učinka na okoliš i omogućiti održivi razvoj. Oni uključuju pravila koja se tiču upravljanja šumama, njihova iskorištavanja, ali i drugih aktivnosti koje bi mogle imati negativan učinak na šume. Usklađenost s međunarodnim ekološkim standardima i normama preduvjet je za plasman šumarskih proizvoda i proizvoda drvne industrije na međunarodnim tržištima. Postupak gospodarenja šumama na području zemalja Europske unije reguliran je ekološkim certifikatom Forest Stewardship Council (FSC). FSC je osnovan 1993. godine, nakon neuspjeha Konferencije u Rio de Janeiru, koja je za cilj imala uspostavu sporazuma za zaustavljanje deforestacija, s ciljem da se uspostavi dobrovoljni sustav upravljanja šumama koji omogućuje njihovo gospodarsko korištenje i smatrao se alternativom bojkotiranju drvenih proizvoda. Djeluje u više od 80 država, gotovo svugdje gdje su šume (Forest Stewardship Council, 2014.).

S druge strane, konvencije koje se tiču zaštite vode, tla, bioraznolikosti i sprečavanja klimatskih promjena omogućuju očuvanje šuma, pri čemu stanje šuma može služiti kao indikator uspjeha provede. Takve konvencije omogućuju vrednovanje šuma. Primjerice, ratifikacijom Protokola iz Kyota – Okvirne konvencije UN-a o promjeni klime (UNFCCC) je Hrvatska preuzela obvezu količinskog ograničenja emisije stakleničkih plinova u razdoblju od 2008. do 2012. godine na 95% količine emisije iz bazne 1990. godine.¹⁰⁷ Šume su ponor emisije stakleničkih plinova, pa pomažu u ispunjavanju preuzetih obveza (graf 8).

¹⁰⁷ Za razdoblje do 2020. godine se Hrvatska, kao članica Europske unije, obvezuje na daljnje smanjivanje emisije stakleničkih plinova. Amandmanom iz Dohe Protokola iz Kyota, Europska unija se obvezala na smanjivanje prosječne godišnje emisije plinova za 80% prema baznoj godini (uglavnom 1990.). Amandman iz Dohe još nije stupio na snagu.

Graf 8. Emisije i ponori CO₂ po sektorima, 1990.-2007.

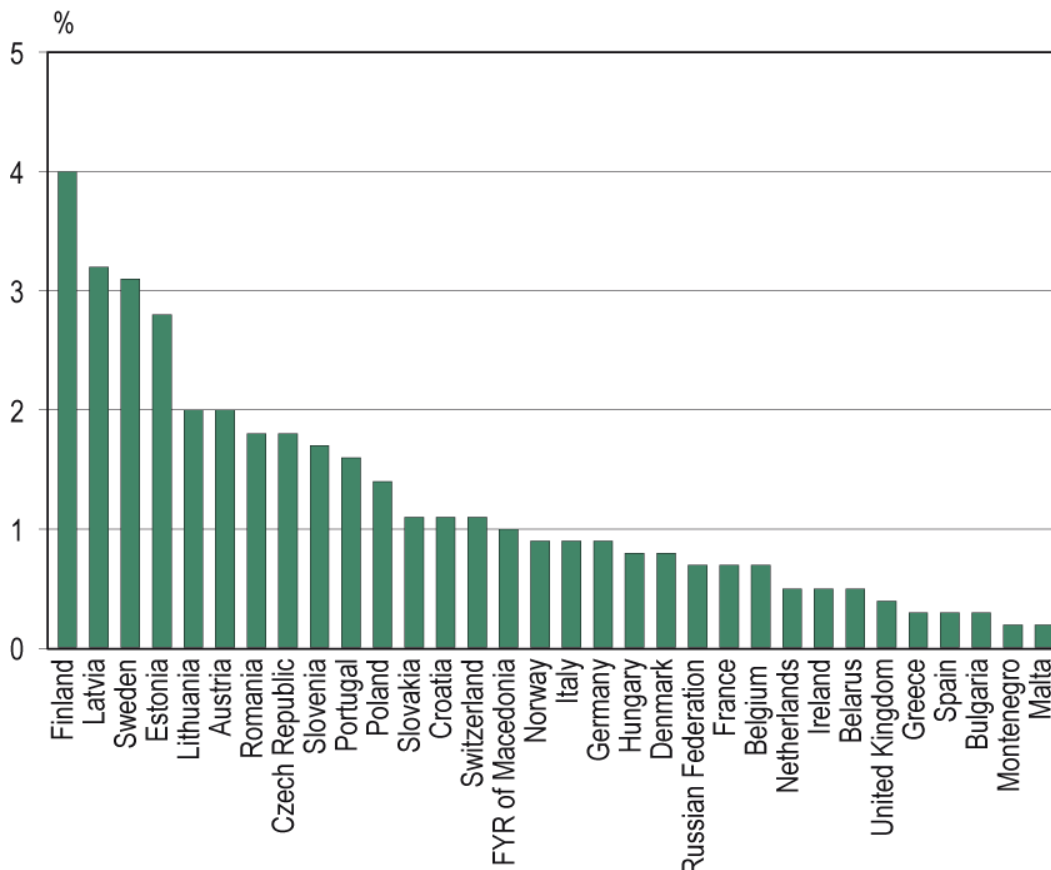
Obilježja šumarstva kao gospodarske grane

Važeca šumskogospodarska osnova područja Republike Hrvatske za razdoblje od 2006. do 2015. godine utvrđuje ekološku, gospodarsku i socijalnu podlogu biološkog poboljšanja šuma i povećanja šumske proizvodnje. Šumsko-gospodarskim planovima uređuje se korištenje šuma i šumskog zemljišta, zahvati na prostoru šumskog zemljišta, opseg uzgoja i zaštite šuma, stupanj iskorištenosti šumskog zemljišta i gospodarenje životinjskim svijetom.

U sektoru šuma učinkovito korištenje resursa znači korištenje šumskih resursa na način koji smanjuje utjecaj na okoliš i klimu na najmanju moguću mjeru te davanje prvenstva šumskoj proizvodnji koja ima veću dodanu vrijednost, otvara više radnih mjesta te pridonosi boljoj ravnoteži ugljika.

Potencijal šuma i šumskih površina u poticanju ukupnog razvoja Republike Hrvatske nije u potpunosti iskorišten. Proizvodni potencijal šuma je nedovoljno valoriziran s obzirom da šume gospodarske namjene obuhvaćaju 90% ukupne površine šuma i šumskog zemljišta. Niska zastupljenost drvnih i nedravnih šumskih proizvoda na tržištu očituje se kroz sudjelovanje šumarstva u nacionalnom BDP-u sa svega 1,1%. U usporedbi s ostalim europskim zemljama, Hrvatska se, prema zastupljenosti šumarskog sektora u BDP-u, nalazi u sredini (graf 9).

Drvena zaliha u Republici Hrvatskoj iznosi 398 mil. m³, godišnji prirast 10,5 mil. m³, a sječiva drvena masa koja se smije koristiti u gospodarske svrhe (etat) 6,6 mil. m³. U odnosu prema 1997. godini se drvena zaliha povećala za 73,7 mil. m³, od čega je najveće povećanje zabilježeno u privatnim šumama (40,3 mil. m³ ili 55%), zatim u državnim šumama kojima gospodare Hrvatske šume (24,1 mil. m³ ili 33%), a najmanje u državnim šumama kojima gospodare drugi pravni subjekti (9,3 mil. m³ ili 12%). Ravnoteža između prirodne i sječive drvene mase za korištenje u gospodarske svrhe održava se izradom desetogodišnjeg plana kojim se definiraju dozvoljene količine korištenja drvene mase u gospodarske svrhe. Desetogodišnji etat je temelj za donošenje godišnjih etata kojima se kontrolira održavanje prirasta šuma u odnosu na količinu korištene drvene mase.

Graf 9. Udio šumarskog sektora u nacionalnom BDP-u

Izvor: State of Europe's Forests, 2011.

Prema podacima iz Šumskogospodarske osnove područja Republike Hrvatske za razdoblje od 2006. do 2015. godine te trenutnoj potražnji za drvnom sirovinom, u šumama Republike Hrvatske postoji godišnji potencijal od cca. 2,75 mil. m³ šumske biomase za energiju. Potencijal biomase iz drvne industrije iznosi dodatnih cca 1,5 milijuna m³ godišnje.¹⁰⁸ Postoje i značajne površine šumskoga neobrasloga i zapuštenoga poljoprivrednog zemljišta pogodnoga za podizanje šumskih kultura kratke ophodnje (KKO, energetske nasadi) u ciklusima od dvije do pet godina. U takvim se nasadima može postići proizvodnja od oko 20 t/ha/god drvne biomase za energiju.

Kako bi se šumske biomasa mogla učinkovitije koristiti, potrebna je uspostava sabirno-logističkih centara. Radi povezivanja s biomasom iz poljoprivrede, opravdano je povezivanje takvih centara s centrima za gospodarenje otpadom gdje bi se razdvajali ostaci organskog porijekla od anorganskog otpada. Takav bi sustav mogao otvoriti nova radna mjesta i smanjiti ovisnosti o uvozu fosilnih goriva.

Najznačajniji šumski potencijali nalaze u ruralnim područjima gdje postoji duga tradicija grijanja na ogrjevno drvo. Stoga šumska biomasa kao izvor energije predstavlja potencijal za iskorak prema modernim i energetski učinkovitijim oblicima proizvodnje energije i grijanja kao što su trogeneracijska postrojenja koja, osim električne i toplinske energije, omogućuju i pripravu

¹⁰⁸ Energetske potrebe drvno-gospodarskog sektora s naglaskom na korištenje bioenergije (2005.) Zagreb: Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

rashladnog medija za klimatizaciju. Gledano u užem smislu, optimalna uporaba šumske biomase kao energenta može pridonijeti značajnom smanjenju udjela i troškova energenata koji u šumarskom sektoru velikim dijelom počivaju na fosilnim gorivima, omogućujući ujedno prodaju viškova stvorene energije na tržištu i poboljšanje energetske učinkovitosti sektora.

Na razini Europske unije se 58% iskorištene drvene biomase koristi u industriji koja se temelji na šumama. U toj se industriji ostvaruje oko 7% BDP-a prerađivačke industrije Europske unije i ona zapošljava 3,5 milijuna osoba. Preostalih 42% se koristi za proizvodnju energije, što zadovoljava približno 5% ukupne potrošnje energije. Prema nacionalnim akcijskim planovima za obnovljivu energiju, biomasa će 2020. godine i dalje biti glavni izvor obnovljive energije.

Šumska biomasa, zajedno s nedrvnim šumskim proizvodima, za kojima raste interes na tržištu, pruža prigodu za očuvanje postojećih ili otvaranje novih radnih mjesta i diversifikaciju prihoda u zelenom gospodarstvu s niskim emisijama ugljika. Usporedba s pojedinim europskim zemljama pokazuje kako veće zalihe ugljika u šumskoj biomasi po hektaru od Republike Hrvatske (132) ima samo Republika Slovenija (142).¹⁰⁹ Zalihe ugljika u šumama su vrijedan resurs za proizvodnju komposta, drvnih sortimenata, ogrjevnog drva, drva za kemijsku preradu te za dobivanje energije biološkog porijekla (biomasa).

Ekološka prihvatljivost biomase u odnosu na konvencionalna fosilna goriva očituje se u smanjenoj emisiji štetnih plinova i stvaranju manjih količina otpadnih voda. Korištenje biomase može pridonijeti boljem iskorištavanju otpada i ostataka iz šumarstva i drvene industrije, smanjenom uvozu energenata i jačanju ukupnog razvoja ruralnih područja.

Tablica 18. Zalihe ugljika u šumskoj biomasi (tona po hektaru)

Država	Zalihe ugljika (t/ha)
Hrvatska	132
BiH	54
Italija	61
Mađarska	70
Srbija	88
Slovenija	142
Austrija	101
Njemačka	127
Španjolska	23

Izvor: FRA izvješće (2010).

Šume su staništa životinjskih vrsta koje doprinose očuvanju stabilnosti šumskih ekosustava i bioraznolikosti šumskih područja. Ukupnom faunom, uključujući divljač i zaštićene životinjske vrste, upravljaju Hrvatske šume koje su najveći lovoovlaštenik u Republici Hrvatskoj i upravljaju lovištima i uzgajalištima divljači na površini od 297.605 ha. Lovstvo se, kao dio gospodarstva, u Republici Hrvatskoj razvija na području 1067 lovišta, od čega je 317 državnih i 750 zajedničkih. Unapređenje u gospodarenju lovištima očituje se u povećanju broja divljači i unapređenju lovačkih običaja, tradicije i etike. Još uvijek nije dosegnuta brojnost određenih vrsta divljači u odnosu na mogućnosti staništa, što predstavlja značajan potencijal daljnjeg kvalitetnog rasta i unapređenja gospodarenja lovištima i divljači. Promocija i uključivanje lovnog turizma u sveukupnu turističku ponudu mogla bi povećati ekonomsku funkciju šuma, pri čemu treba voditi računa o zabranama

¹⁰⁹ Prema podacima FRA izvješća iz 2010. godine.

ulaska o lovište, kontroli i kažnjavanju prekršitelja te čestoj nedovoljnoj udaljenosti lovišta i naselja. Nadalje, planskim razvojem plasmana mesa divljači na tržište i uključivanjem ovog proizvoda u gastronomsku ponudu dodatno bi se omogućio razvoj ruralnih sredina.

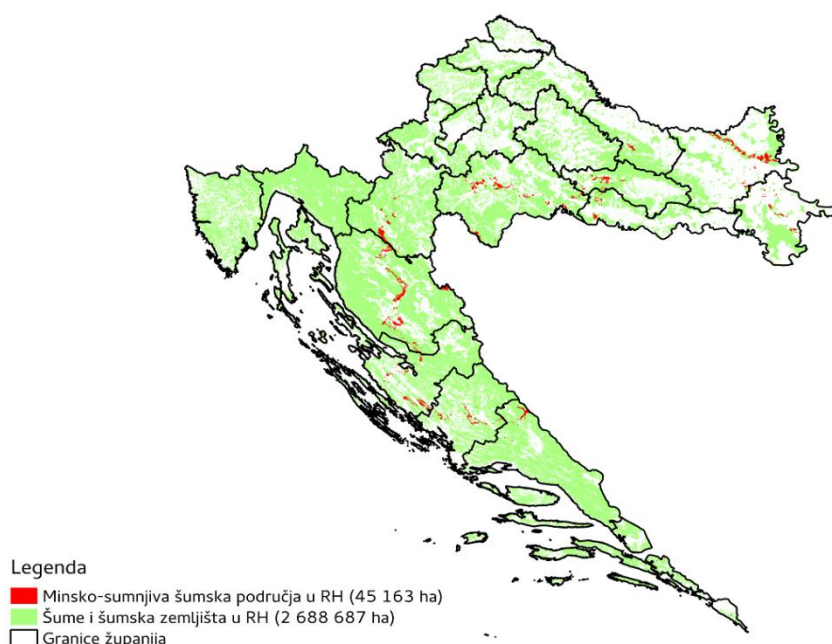
Ukupne šumske površine kojima se u Republici Hrvatskoj gospodari prema odredbama FSC-certifikata iznose otprilike 2 mil. ha što znatno nadilazi prosjek EU-27 (966.823 ha) te potvrđuje opredijeljenost Republike Hrvatske ka suvremenim ekološkim standardima u upravljanju šumskim resursima.

Način na koji se šume mogu koristiti je izmijenjen u srpnju 2014. godine izmjenama i dopunama Zakona o šumama (Narodne novine, 94/14.). Te promjene uključuju, među ostalim, pravila koja uređuju način izdvajanja šume i/ili šumskog zemljišta iz šumskogospodarskog područja i mogućnost gradnje golf-igrališta i kampova. Golf-igrališta i kampovi koji su prostornim planom predviđeni na šumi i šumskom zemljištu mogu se graditi u šumi, s time da se ista površina ne uključuje u građevinsko područje i ostaje u šumskogospodarskom području, a svrha se ostvaruje osnivanjem prava građenja. Namjera je ovoga modela osigurati zaštitu šume i šumskog zemljišta, uz mogućnost ostvarivanja svrhe predviđene prostornim planom i realizacije investicijskih projekata, što bi trebalo dovesti do privlačenja investitora s kvalitetnim investicijskim projektima, veće gospodarske aktivnosti i omogućavanje novih zapošljavanja.

Šume i šumska zemljišta koja se prostornim planom proglašavaju građevinskim područjem, izdvajaju se iz šumskogospodarskog područja Republike Hrvatske danom stupanja na snagu prostornog plana kojim su uključene u građevinsko područje. Te šume i šumska zemljišta su od trenutka izdvajanja u nadležnosti tijela državne uprave kojima je Vlada Republike Hrvatske povjerila upravljanje i raspolaganje državnom imovinom i koordinaciju upravljanja i raspolaganja istom.

Više od 45 tis. ha šuma i šumskog zemljišta je minski sumnjivo područje što značajno ograničuje mogućnosti korištenja i upravljanja šumama. Radno-nedostupna površina je više nego dvostruko veća (oko 105 tis. ha). To uključuje minski sumnjive površine kao i površine koje se nalaze u blizini miniranog područja, pa se na njima ne može raditi i površine koje su nedostupne zbog nemogućeg pristupa. Sporost procesa razminiranja minski sumnjivih šuma i šumskih zemljišta onemogućuje njihovu zaštitu, upravljanje i održivo korištenje te provedbu mjera sanacije i obnove kojima bi se spriječila njihova degradacija.

Dugotrajna miniranost šuma i šumskih zemljišta mogla bi imati negativan utjecaj na stanje šuma i njihov vitalitet, pa razminiranje šuma i šumskih zemljišta predstavlja izrazito važnu preventivnu mjeru zaštite šuma. Osim toga, na minski sumnjivim područjima je zbog njihove neuređenosti veći rizik nastajanja šumskih požara. Naime, oko 70% šumskih požara nastaje na zapuštenim poljoprivrednim površinama (Nacionalna šumarska politika i strategija, 2003.).

Slika 2. Minski sumnjiva područja u RH

Izvor: Hrvatski centar za razminiranje

Požarima su najizloženije šume i šumsko zemljište u kršu koje zauzima 1,143.251 ha ili 43% ukupne površine šuma i šumskog zemljišta u Republici Hrvatskoj. U razdoblju od 2001. do 2012. godine su na području Republike Hrvatske zabilježena 2248 šumskih požara koji su najučestaliji u ljetnim mjesecima u mediteranskom području krša i u proljetnim mjesecima u kontinentalnom dijelu. U navedenom razdoblju je ukupno opožareno 90.058 ha šuma i šumskog zemljišta ili prosječno godišnje 9.000 ha (Jedinstveni registar šumskih požara Republike Hrvatske).

Tablica 19. Šumski požari u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2002. do 2012. godine

Godina		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
A. Broj požara		176	532	204	147	181	331	284	181	131	281
B. Opožarena površina prema tipu zemljišta		4854	27091	3379	3135	4575	20207	7331	2812	1120	15554
1. Šuma i šumsko zemljište	ha	4040	23364	1825	2918	2417	19213	6975	2317	767	10015
1.1. Šuma		1532	4723	177	129	213	2248	1265	664	314	1932
(a) Crnogorica		1487	4700	146	111	187	1686	735	329	298	1740
(b) Bjelogorica		45	23	31	18	26	562	536	335	16	192
1.2. Šikara		970	13461	741	803	292	9970	2842	221	65	3969
1.3. Ostalo šumsko zemljište		1538	5180	907	1986	1912	6995	2868	1432	388	4114
2. Ostalo poljoprivredno zemljište		814	3727	1554	217	2158	994	356	495	353	5539

Izvor: Jedinstveni registar šumskih požara u Republici Hrvatskoj

Osim miniranosti, zdravstveno stanje šuma ugrožavaju biotski i abiotski činitelji. Među biotskim uzročnicima obolijevanja šuma ističu se biljne bolesti poput hrastove pepelnice i štetnici (gubar,

hrastovi defilijatori, potkornjaci, gljiva *Chalara Fraxinea*). U skupini abiotičkih činitelja prevladavaju suša, poplave i onečišćenost zraka.

Stupanj oštećenosti šumskih ekosustava zbog osutosti krošanja porastao je s 20,64% u 2002. godini na 27,66%¹¹⁰ u 2010. godini. Osutost krošanja uvjetovana je negativnim posljedicama suša. Republika Hrvatska je, u sklopu Međunarodnog programa za procjenu i motrenje utjecaja zračnog onečišćenja na šume (UNECE – ICP Forests), uspostavila sistematičan i kontinuiran sustav prikupljanja i praćenja podataka o stanju oštećenosti šumskih ekosustava.

Tablica 20. Oštećenost stabala u Republici Hrvatskoj

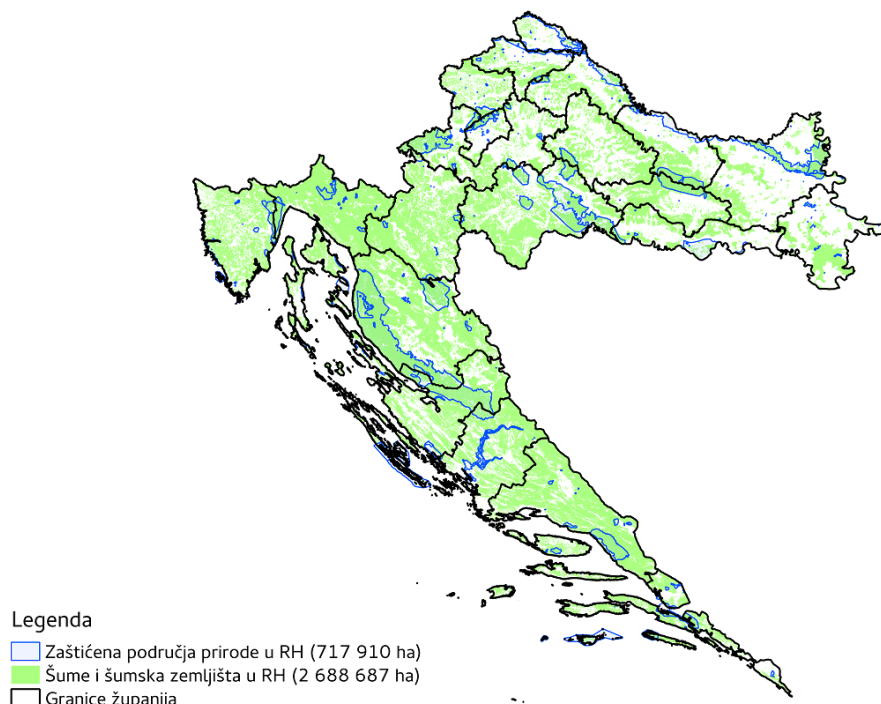
Godina	0	1	2	3 + 4	Broj stabala	Značajno osuto
	% postupnjuosutosti					
	0 - 10%	11 - 25%	26 - 60%	> 60%	N	%
2002.	44,20	36,41	17,21	2,17	12.386	19,38
2003.	36,88	40,04	20,45	2,62	11.702	23,07
2004.	33,66	39,09	24,32	2,92	12.286	27,24
2005.	33,90	36,41	26,37	3,32	11.626	29,69
2006.	34,85	35,12	26,61	3,42	12.400	30,03
2007.	31,47	39,22	25,99	3,32	11.945	29,31
2008.	30,87	39,10	26,60	3,44	12.160	30,03
2009.	29,58	39,28	27,58	3,56	11.946	31,14
2010.	29,82	38,90	26,86	4,43	10.176	31,29
2011.	31,26	37,42	26,81	4,51	10.680	31,32
Prosječno	33,649	38,099	24,88	3,371	11.731	28,25

Izvor: Hrvatski šumarski institut

Šumski sustavi na području zaštićenih prirodnih područja zahtijevaju posebnu zaštitu i skrb. Na području parkova prirode registrirano je 2960 km² šuma i šumskog zemljišta, od čega 2312 km² čine šume gospodarske namjene, 526 km² zaštitne šume i 122 km² šume posebne namjene. Zakonom o šumama je predviđena revizija šumsko-gospodarskih planova kojom će šume unutar zaštićenih prirodnih područja biti svrstane u šume posebne namjene.

¹¹⁰ Značajna osutost stabala je ona koja prelazi 25%.

Slika 3. Šume i šumska zemljišta unutar zaštićenih područja prirode

Izvor: Corine Land Cover

Strategija i projekcije razvoja

Nacionalna šumarska politika i strategija donesena je 2003. godine¹¹¹. Analiza te strategije (Vuletić i dr., 2008.) otkriva prilično odstupanje od zadanih strateških smjerova. Desetogodišnji vremenski odmak čini ovu Strategiju neprikladnom. Iako nije službeno stavljena van snage, ne navodi se kao referenca u izradi novih strateških dokumenata relevantnih za područje šumarstva. U trenutačnoj situaciji, bez novih strateških dokumenata, šumarski sektor nema temelj za strateško planiranje, suradnju s drugim sektorima, implementaciju međunarodno preuzetih obveza, niti smjernicu za praktično upravljanje sektorom u promijenjenim uvjetima nakon ulaska u Europsku uniju.

Više od 200 zakonodavnih propisa Europske unije utječu na šumarstvo, a dolaze iz drugih sektora. Stoga je, ako se želi izbjeći da budućnost šumarstva odrede poljoprivredna i energetska politika te politika zaštite prirode i okoliša potrebna međusektorska suradnja, između šumarske administracije i nabrojanih sektora. Potrebna je i žurna izrada novih strateških dokumenata za šumarski sektor u Republici Hrvatskoj kako bi se odredili prioriteti i ciljevi održivog gospodarenja šumama.

Izmjenama i dopunama Zakona o šumama usvojenim u srpnju 2014. (Narodne novine, 94/14.) je predviđeno donošenje Nacionalne strategija šumarstva i drvne industrije te dva nacionalna programa: Nacionalnog programa šumarstva i Nacionalnog programa drvne industrije.

Na razini Europske unije je Komisija 2013. godine definirala Strategiju Europske unije za šume i sektor koji se temelji na šumama (COM 2013 659). Njezin je cilj staviti šume u središte puta prema

¹¹¹ Narodne novine, 120/03.

zelenom gospodarstvu i vrednovanje koristi koje šume mogu donijeti na održiv način istodobno osiguravajući njihovu zaštitu, što podrazumijeva borbu protiv deforestacije i degradacije šuma (COM 2013 659, str. 17).

Glavni ciljevi Strategije Europske unije za šume do 2020. godine su osigurati i dokazati kako se svim šumama u Europskoj uniji gospodari u skladu s načelima održiva gospodarenja i kako je doprinos Europske unije u promicanju održiva gospodarenja šumama i smanjenju deforestacije na globalnoj razini ojačan. Ti su ciljevi razvijeni u suradnji s tijelima vlasti i dionicima država članica. Odnose se na tri dimenzije održiva gospodarenja šumama (ekološku, ekonomsku i socijalnu) na integriran način, što osigurava cjelovit pristup gospodarenju šumama i politici prema šumama.

Definirani su redosljedi prioriteta korištenja drva: proizvodnja proizvoda od drva, produljenje njihova vijeka trajanja, ponovna uporaba, recikliranje, korištenje drvne biomase i odlaganje.

Prioritetna se područja Strategija Europske unije za šume odnose na:

- podršku ruralnim i urbanim zajednicama,
- poticanje konkurentnosti i održivosti industrija koje se temelje na šumama, šumskoj i drvenoj biomasi i šireg zelenog gospodarstva Europske unije,
- šume u klimi koja se mijenja,
- zaštitu šuma i poboljšanje usluga ekosustava,
- stanje i promjene u šumama,
- novo i inovativno šumarstvo i proizvodi s dodanom vrijednošću,
- suradnja u svrhu koherentnog gospodarenja šumama i njihova boljeg razumijevanja te
- šume iz globalne perspektive.

Strategija Europske unije šume naglašava kako šumska biomasa trenutno predstavlja najvažniji obnovljivi izvor energije i sad je zaslužna za oko polovicu ukupne potrošnje energije iz obnovljivih izvora u Europskoj uniji. Prema nacionalnim akcijskim planovima za obnovljivu energiju, biomasa koja služi za grijanje, hlađenje i proizvodnju električne energije pridonijet će postizanju cilja od 20% obnovljive energije do 2020. godine s ukupnim udjelom od 42%.

Strategija ističe kako na razini Europske unije šume i šumarski sektor trenutno dobiva znatna sredstva Europske unije, ali, uzevši u obzir važnost fondova Europske unije za šume i šumarski sektor, ističe i potrebu za poboljšanjem kvalitete rasprave na razini Europske unije. Strategija naglašava i važnost Uredbe o ruralnom razvoju odnosno Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj za šumarstvo. Ističe kako su mjere sufinanciranja šumarstva u skladu s Uredbom o ruralnom razvoju glavno sredstvo financiranja šumarstva na razini Europske unije, te kako bi države članice trebale iskoristiti prigode koje nudi nova Uredba i dati prvenstvo ulaganjima u:

- modernizaciju šumarskih tehnologija,
- optimizaciju doprinosa sektora biogospodarstvu,
- poboljšanje otpornosti, ekološke vrijednosti i potencijala ublažavanja šumskih ekosustava,

- postizanje ciljeva u vezi s prirodom i bioraznolikošću,
- prilagodbu klimatskim promjenama,
- očuvanje genetskih resursa,
- zaštitu šuma i informiranja te
- stvaranje novih sustava šumskog zemljišta i agrošumarstva.

Nacrtom Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020 su značajna sredstva iz EAFRD-a namijenjena unapređenju šumske infrastrukture (izgradnja šumskih cesta i vlaka), konverziji degradiranih šumskih sastojina u sastojine visoko uzgojnog oblika autohtonih vrsta drveća, ulaganjima u šumsku mehanizaciju, ulaganjima u drvoprerađivačku industriju, prijenosu znanja i informacija te savjetodavnim uslugama u šumarstvu.

Nacrt Operativnog programa Konkurentnost i kohezija temeljem kojega će se u razdoblju od 2014. do 2020. godine koristiti sredstva Europskog fonda za regionalni razvoj i Kohezijskog fonda uključuje ulaganja u projekte zaštite i očuvanja šumskih ekosustava s naglaskom na razminiranje, obnovu i zaštitu šuma od požara (Prioritetna os 6: Zaštita okoliša i održivost resursa, Investicijski prioritet 6iii: Zaštita i obnova biološke raznolikosti i tla te promicanje eko usluga, uključujući putem mreže Natura 2000 i "zelenu" infrastrukturu, Specifični cilj 6iii3: Zaštita i obnova šuma i šumskog zemljišta u zaštićenim i Natura 2000 područjima, uključujući razminiranje, zaštitu šuma od požara i zaštitu izvorišta vode, te održavanje i poboljšanje usluga ekosustava).

Usporedivi su ciljevi definirani i Strategijom Vladinih programa, među kojima je održivi razvoj šumarstva. Taj se cilj planira ostvariti zaštitom šuma i očuvanjem šumskih genetskih resursa te povećanjem površine šume i šumskih zemljišta u vlasništvu Republike Hrvatske i šumoposjednika kojima se gospodari na temeljem odobrenih šumarsko-gospodarskih planova

Očekuje se kako će u razdoblju do 2020. godine, a vjerojatno i dulje, mjere provedbe šumarske strategije uključivati okrupnjavanje usitnjenih privatnih šumoposjeda, uređivanje imovinsko-pravnih odnosa, povećanje ulaganja u šumsko-uzgojne zahvate u privatnim šumama, otvaranje šumskih kompleksa izgradnjom šumskih cesta i vlaka, uređivanje tržište drvnih sortimenata iz privatnih šuma te nastavak edukacije privatnih šumoposjednike o općim šumarskim znanjima i vještinama, a naročito o sigurnom načinu rada u šumi.

Povezanost prostornog uređenja i razvoja šumarstva

Povezanost prostornog uređenja i razvoja šumarstva eksplicitno je navedena Zakonom o šumama. Najnovijim izmjenama je propisan način izrade prostornih planova koji se odnose na šume i/ili šumska zemljišta. U donošenju prostornih planova županija, Grada Zagreba, područja posebnih obilježja iz nadležnosti županija, odnosno Gradske skupštine, gradova, odnosno općina donosi se uz prethodno mišljenje Ministarstva poljoprivrede.

Mogućnost izgradnje u šumi i na šumskom zemljištu ograničeno je na šumsku infrastrukturu, građevine planirane prostornim planovima, građevine za potrebe obrane te spomenike kojima se obilježavaju mjesta masovnih grobnica žrtava rata.

Obnova degradiranih šumskih sastojina mogla bi povećati količine dostupne šumske biomase. Neobraslo šumsko zemljište u Hrvatskoj (208 tis. ha) može se koristiti za podizanje brzorastućih nasada. Takvi su nasadi mogući i na zapuštenome poljoprivrednom zemljištu, manje pogodnom za poljoprivrednu djelatnost. Odnos između poljoprivrednog i šumskog zemljišta, te zahtjevi za prenamjenom određeni su isplativošću. Financijske potpore (npr. za energiju iz biomase) i druge mjere mogu značajno utjecati na povećanje i/ili pritiske prema smanjenju površina šuma.

Zaključci i preporuke

Šume obuhvaćaju značajan dio površine Republike Hrvatske. Dosljedno i održivo gospodarenje šumama i šumskim zemljištem, uz kontinuirano poboljšanje stanja šuma, treba biti glavna strateška odrednica razvoja šumarskog sektora.

Kvalitetna sirovinaska osnova hrvatskih šuma i poštivanje načela održivog upravljanja (što dokazuje FSC-certifikat) stvara potencijal snažnijeg pozicioniranja drvne industrije na domaćem i međunarodnom tržištu. Ažuriranje i izrada novih strateških dokumenata za šumarstvo su preduvjet dugoročnog i kvalitetnog razvoja te promocije šumarstva, ne samo na nacionalnoj razini.

Razina upravljanja privatnim šumama manja je od one u državnim. Potrebno je podići razinu gospodarenja u privatnim šumama edukacijom i savjetovanjem šumoposjednika, te izraditi potrebne planove.

Za unapređenje gospodarskih funkcija šuma potrebno je urediti tržišta drvnih i nedrvnih šumskih proizvoda, povećati proizvodnju šumske biomase i povećati otvorenost šuma sa sadašnjih 6,5 km/1000 ha u privatnim i 10,13 km/1000 ha u državnim na 15-25 km/1000 ha.

Degradirane šume osjetljivije su od visokih, pa ih treba obnoviti kako bi se povećala njihova okolišna i gospodarska vrijednost. Šume su spremnici ugljika i nužne su za ublažavanje i ograničavanje klimatskih promjena.

Šumski požari i miniranost su najveće prijetnje šumskim ekosustavima u Republici Hrvatskoj, ali i za ljudske živote i imovinu. Zagađenosti minama i minsko-eksplozivnim sredstvima onemogućuje gospodarenje šumama. Šume na miniranim, minski sumnjivim i nedostupnim prostorima gube općekorisne i gospodarske funkcije. Stoga je potrebno razminirati preostalih 45 tis. ha šuma i šumskog zemljišta. S obzirom na velik udio šuma i šumskih zemljišta u ekološkoj mreži Natura 2000 (44,2%), razminiranje će značajno pridonijeti stvaranju preduvjeta za uspostavu upravljačkog okvira za Naturu 2000.

Zbog sve veće potražnje i velikog potencijala za povećanje proizvodnje šumske biomase (drvena sječka), potrebno je razviti i povećati primjenu tehnologija za proizvodnju i skladištenje šumske biomase te u uporabu uvesti strojeve za njezino ekonomski isplativo pridobivanje, osobito iz nedovoljno otvorenih i trenutno nepristupačnih šumskih područja. Ovime će se na održiv način povećati dostupne količine šumske biomase kao obnovljivog izvora energije uz otvaranje novih radnih mjesta u ruralnim područjima.

Povezivanje šumarstva s turizmom (lovni turizam i odgovarajuća gastronomska ponuda) stvara uvjete za ruralni razvoj. Za to je potrebno odrediti ograničavajuće činitelje koji utječu na uzgoj onih vrsta divljači koje nisu dosegle svoju brojnost u pogledu matičnih fondova sukladno kapacitetima

koje im omogućuju stanišni uvjeti te, po potrebi, unositi divljač u najkritičnija područja u svrhu osvježavanja i povećanja brojnosti, a s ciljem postizanja stabilne populacije koja posredno utječe i na stabilnost šumskih ekosustava.

Predviđeno je usvajanje novih strateških dokumenata. Zakon o šumama prepoznaje izravnu vezu šuma i prostornog planiranja. Uspostava učinkovite međusektorske suradnje preduvjet je za omogućavanje očuvanja šuma i njihova korištenja i usklađivanje interesa s drugim sektorima (energetika, poljoprivreda).

Za korištenje punoga gospodarskog potencijala šuma nužna je obnova šumskih prometnica, izgradnja novih i razminiranje. Zapuštenost šuma povećava rizike od šumskih požara. Minski sumnjiva područja onemogućuju pristup i korištenje šuma, što dovodi do njihove degradacije. Degradirane šume imaju ekološku i gospodarsku važnost te visok stupanj osjetljivosti na biotske i abiotske činitelje. Potrebno je jačati njihovu konverziju u visoke mješovite šume autohtonih vrsta drveća kako bi se maksimalno iskoristile njihove okolišne i općegospodarske funkcije.

Financijske mjere utječu na isplativost pojedine vrste korištenja šuma. One mogu povećati iskoristivost degradiranih šumskih površina u energetske svrhe, ali i utjecati na druge sektore (poljoprivreda).

7. PLANSKA USMJERENJA I PERSPEKTIVA

7.1. Zahtjevi gospodarstva prema prostornom uređenju

Ekonomске i društvene promjene mijenjaju zahtjeve vezane uz prostor. Strukturne promjene, kojima se mijenja udio pojedinih sektora u BDP-a i struktura zaposlenih, mijenjaju zahtjeve vezane uz prostor.

Smanjivanje broja zaposlenih i udjela poljoprivrede u BDP-u utjecao je na nastavak trenda deruralizacije te povećanje pritisaka vezanih uz korištenje gradskih prostora. Gašenje industrija dovelo je do zapuštanja nekih industrijskih kompleksa i potrebe za revitalizacijom istih. Povećanje značaja uslužnog sektora (npr. turizma u priobalnim područjima) potiče razvoj drugih djelatnosti, investicija i promjene konkurentnosti pojedinih područja te privlačnosti za druge namjene.

Razvoj turizma utječe na gospodarstvo, kulturni identitet i prostor. Postavljeni ciljevi za ujednačeniji razvoj turizma na cijelom teritoriju Republike Hrvatske te smanjivanje sezonalnosti pomažu rješavanju problema vezanih uz turističke gužve i potrebne infrastrukture (npr. vodovod, odvodnja, pročišćavanje otpadnih voda). Za ostvarenje postavljenih ciljeva nužan je razvoj novih atrakcija, promjena pristupa koji se temelji na suncu i moru te zahtjeva drukčije korištenje prostora. Riječ je, primjerice, o razvoju kulturnoga, lovnoga, zdravstvenoga ili drugih specijaliziranih oblika turizma koji zahtijevaju razvoj destinacije i integralno planiranje, uzimajući u obzir odnos zahtjeva turizma i ostalih sektora. Drugim riječima, strategija prostornog razvoja trebala bi pomoći pri usklađivanju postojećih zahtjeva gospodarstva (npr. za izgradnjom novih kapaciteta obiteljskog smještaja) sa strateškim opredjeljenjima (npr. transformacija obiteljskog smještaja u male hotele, pansione i difuzne hotele).

Ograničavajući činitelj razvoja turizma je i sporost rješavanja imovinsko-pravnih odnosa u vlasništvu nad zapuštenim građevinama (uključujući bivše vojne komplekse, kao i kuće unutar gradskih jezgri na otocima i drugim, tradicionalno emigracijskim područjima), što zahtijeva pronalaženje alternativnih lokacija.

Slično tome, sporost rješavanja imovinsko-pravnih odnosa u vlasništvu nad poljoprivrednim zemljištem je među ograničavajućim faktorima razvoja poljoprivrede. Ostvarivanjem postavljenih ciljeva koji se odnose na organiziranost poljoprivrednih proizvođača u zadruge, udruge i klastere mogao bi se unaprijediti način korištenja poljoprivrednih parcela.

Osim poljoprivrednog, način korištenja zaštićenih područja i šumskog zemljišta (npr. za napasanje stoke) utječe na doprinos poljoprivrede gospodarstvu, ruralni razvoj te očuvanje okoliša. Prostorni uvjeti za stočarsku proizvodnju smatrali su se ograničavajućim činiteljem razvoja, utjecali su na nelegalnu gradnju, a time onemogućili i korištenje fondova Europske unije. Istodobno, znatne površine poljoprivrednog zemljišta ostaju zapuštene i neobrađene te se prepuštaju sukcesiji prirodne vegetacije, površine osvaja grmolika i šumska vegetacija. Za razliku od poljoprivrednog zemljišta, mogućnost izgradnje u šumi i na šumskom zemljištu ograničeno je na šumsku infrastrukturu, građevine planirane prostornim planovima, građevine za potrebe obrane te spomenike kojima se obilježuju mjesta masovnih grobnica žrtava rata. Postavljeni ciljevi

energetske politike koji se odnose na povećanje korištenja obnovljivih izvora energije mogli bi dovesti do suprotstavljenih interesa vezanih uz uzgoj poljoprivrednih i energetske sirovina, sadnju brzorastućih šuma radi povećanja dostupne biomase. Zahtjevi šumarstva i poljoprivrede za korištenjem prostora određeni su isplativošću. Stoga se mjerama sektorskih politika (npr. poticajima za energiju iz biomase) izravno može utjecati na zahtjeve vezane uz korištenje prostora. Pritom treba voditi računa kako u Republici Hrvatskoj ne postoje dovoljna iskustva vezana uz takve procese, a da pri prijenosu iskustava drugih država treba uzeti u obzir specifične lokalne uvjete.

Zahtjevi industrije vezani uz prostor ovise o vrsti proizvodnje, dostupnim i planiranim tehnologijama, ciljanom tržištu, konkurenciji, planiranom obujmu proizvodnje i sl. Razvijenost područja, uključujući infrastrukturu, obično je bitan činitelj koji utječe na smještaj industrije. Zbog toga sektorske politike (npr. prometna, politika zaštite okoliša) mogu utjecati na izbor lokacija.

Kao što je već spomenuto, razvoj usluga utječe i na razvoj industrija, što se osobito odnosi na industrije usmjerene na lokalno tržište. Prehrambena i drvna industrija, koje su u Republici Hrvatskoj značajne industrijske grane, temelje se na dostupnosti resursa. Razvoj novijih industrija (npr. onih vezanih uz korištenje obnovljivih izvora energije) veže se uz glavna tržišta, a za takve je industrije potrebno repositioniranje u globalnome vrijednosnom lancu – s mjesta proizvođača poluproizvoda i proizvoda niske dodane vrijednosti (npr. sječke) u isporučitelja krajnjeg proizvoda visoke dodane vrijednosti.

7.2. Smjernice za provedbu

Necjelovita provedba dosadašnjih strategija, a u nekim slučajevima i zakona, prepoznata je kao jedan od bitnih značajki dosadašnjeg razdoblja. Djelomična provedba smanjuje pravnu sigurnost, stvara uvjete za korupciju i negativno utječe na razvoj društva.

Prvi korak za provedbu je osiguranje da strategija, planovi i propisi nisu predefrirani, da omogućuju suradnju različitih sektora te da su jasni i građanima i investitorima.

Drugo, nadzor nad provedbom i sprečavanje nelegalnih aktivnosti mora biti učinkovit i brz.

Prema smjernicama Ekonomske komisije UN-a za Europu, provedba se mora temeljiti na načelima:

- načelu demokracije,
- supsidijarnosti,
- sudjelovanja,
- integracije,
- proporcionalnosti te
- opreza.¹¹²

¹¹² UN ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE (2008.) Spatial Planning – Key Instrument for Development and Effective Governance with Special Reference to Countries in Transition. New York / Geneva: United Nations.

Načelo demokracije podrazumijeva da odluke vezane uz prostorno planiranje donose institucije čija se odgovornost temelji na demokratskom procesu, npr. gradske i županijske skupštine. Prema načelu supsidijarnosti proces donošenja odluka treba, kad god je moguće, biti potaknut lokalnim potrebama, ali ne i rigidan. Podjela ovlasti u skladu s ovim načelom zahtijeva suradnju među različitim razinama vlasti. Građani i lokalne zajednice trebaju biti uključene u proces donošenja politika i odluka u skladu s načelom sudjelovanja. Primjena načela integracije podrazumijeva suradnju različitih sektora i razina vlasti, kako bi se osigurala usklađenost politika i izbjeglo, primjerice, da poljoprivredna politika uzrokuje depopulaciju u ruralnim područjima i stvori dodatne pritiske na susjedna područja. Načelo proporcionalnosti omogućuje uravnoteženje dosljedne provedbe i fleksibilnosti. Jasni ciljevi bi trebali osigurati dosljednost te zaštitu ograničenih resursa (npr. kvalitetnoga poljoprivrednog zemljišta). S druge strane, politike prostornog planiranja moraju biti dovoljno fleksibilne kako bi se prilagodile gospodarskim, društvenim i tehnološkim trendovima. Prostorni planovi moraju podržavati nove inicijative, no u slučajevima kada se ne mogu procijeniti učinci na razvoj i mogući rizici, treba poštivati načelo opreza.

Propisi u Republici Hrvatskoj formalno podržavaju primjenu gore navedenih načela, no provedba i dalje predstavlja izazov. Potrebno je unaprijediti primjenu, osobito načela integriranja i sudjelovanja, pri čemu je potrebno pravodobno uključivanje i vođenje kroz proces velikog broja različitih dionika.

Kako bi se to omogućilo, potrebno je analizirati institucijski i pravni okvir (prenormiranost i neusklađenost propisa) i identificirati glavne prepreke za primjenu (npr. nedostatak političke volje, nedostatak ljudskih i/ili financijskih kapaciteta).

Strategija prostornog razvoja omogućuje usklađivanje aktivnosti različitih sektora. Na temelju Strategije se definiraju provedbeni dokumenti koji definiraju rokove, nositelje provedbe i određuju specifični, mjerljivi, realni i vremenski definirani ciljevi, koji u obzir uzimaju sadašnje stanje. Cjeloviti podaci za pojedina područja nisu dostupni (npr. o stanju šuma privatnih zemljoposjednika, mineralnih rezervi – zbog nelegalnog korištenja te izgrađenosti – zbog nedovršene legalizacije). Stoga je potrebno unaprijediti prikupljanje, sistematizaciju i ažuriranje podataka. To će omogućiti i identifikaciju ograničenja razvoja.¹¹³

Dosadašnja iskustva u provedbi postojećih strategija ukazuju kako glavne prepreke za provedbu proizlaze iz nedovoljnog poštivanja načela supsidijarnosti i uključenosti. Za razvoj strategije, a posebno mjera za njezinu provedbu, potrebno je osigurati sudjelovanje dionika različitih sektora (npr. poljoprivrede, šumarstva, industrije, turizma) te usklađivanje preporuka koje proizlaze iz različitih sektorskih strategija i stručnih podloga za izradu strategije. U nedostatku jedinstvenog razvojnog dokumenta Republike Hrvatske, taj proces konzultacija mogao bi biti ključan pri osmišljavanju strategije i provedbenih mjera.

¹¹³ Radi se npr. o neriješenim imovinsko-pravnim odnosima u tradicionalno emigracijskim područjima, koja ograničuju korištenje prostora.

8. ZAKLJUČCI

Strategiju prostornog uređenja iz 1997. godine odredile su brojne promjene u Republici Hrvatskoj, prije svega stjecanje samostalnosti i suverenosti te promjene društveno-političkog ustroja. Od tada su provedene brojne društvene, ekonomske i političke promjene koje će nova strategija morati uzeti u obzir.

To se prije svega odnosi na proširenje Europske unije i uključivanje Republike Hrvatske u njezino članstvo, pristupanje Republike Hrvatske brojnim međunarodnim organizacijama i sporazumima (Svjetska trgovinska organizacija, NATO savez), ali i geopolitičke i druge promjene (nastanak novih država, klimatske promjene). Promjene međunarodnih sporazuma i integracija te statusa Republike Hrvatske prema njima utječu na zahtjeve vezane uz prostor, njegovo korištenje i zaštitu, te uz infrastrukturu (npr. pitanja vezana uz pelješki most ili zaštićeni ekološko-ribolovni pojas). Ovi činitelji nemaju jednak utjecaj na prostor, pa je njihovu važnost potrebno procijeniti pri izradi Strategije.

Nova će Strategija morati biti u skladu s novim zahtjevima, a pritom i dovoljno fleksibilna da se prilagodi promjenama koje se zasada ne mogu niti predvidjeti.

Drugo, kako bi se mogli odrediti specifični, mjerljivi, realni i vremenski definirani ciljevi, nužno je poznavanje sadašnjeg stanja. Cjeloviti podaci za pojedina područja nisu dostupni (npr. o stanju šuma privatnih zemljoposjednika, mineralnih rezervi – zbog nelegalnog korištenja te izgrađenosti – zbog nedovršene legalizacije). Potrebno je unaprijediti prikupljanje, sistematizaciju i ažuriranje podataka.

Treće, napredak je na pojedinim područjima neujednačen. Među glavnim izazovima, identificiranim 1997. godine, su i nadalje negativni demografski trendovi, posljedice rata (npr. miniranost područja), pitanje bespravne gradnje, nelegalnog korištenja mineralnih sirovina, usitnjenost poljoprivrednog zemljišta, djelomična provedba propisa i nedostatak kapaciteta za usklađivanje politika i definiranje prioriteta. Usklađivanje različitih strategija i njihova provedba, usprkos mnogim poboljšanjima, još je uvijek bolna točka.

Proces donošenja strateških i provedbenih dokumenta ne prati planiranu dinamiku. Neki od planiranih strateških dokumenata su pripremljeni, a nisu usvojeni (Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske). Od nekih se odustalo (npr. strategija regionalnog razvoja), a neki su u fazi pripreme i javne rasprave (npr. strategija pametne specijalizacije). Planski i provedbeni dokumenti nisu potpuno usklađeni (po nazivu, sadržaju te dinamici donošenja). Strategija prostornog razvoja mora biti usklađena sa svim strateškim i provedbenim dokumentima. Kašnjenja u definiranju odrednica razvoja i prioriteta za financiranje (npr. kroz Partnerski sporazum s Europskom unijom) otežava i planiranje prostornog razvoja.

Necjelovita provedba propisa o prostornom uređenju (toleriranje nezakonitog vađenja mineralnih sirovina, nelegalna gradnja) stvara nejednolike uvjete za razvoj poduzetništva. Dovodi do pravne nesigurnosti, a getoiziranje pojedinih prostora može produbiti društvene razlike i ugroziti društveni

razvoj. Stoga je jačanje kapaciteta za stvaranje provedivih propisa prostornog razvoja nužno za cjelovit društveni i gospodarski razvoj.

Uključivanjem lokalnih vlasti i javnosti u razvoj i provedbu politike prostornog uređenja povećava se potreba za koordinacijom i jačanje kapaciteta uprave. Uprava svojim radom izravno utječe na prostorni razvoj, a time i mogućnosti/ograničenja za razvoj gospodarstva. Ograničeni kapaciteti za koordinaciju su u brojnim dokumentima i studijama prepoznati kao prepreka razvoju. Stoga se kapaciteti uprave mogu smatrati preduvjetom za razvoj gospodarstva.

Ekonomski i društveni razvoj često dovode različite namjene prostora (npr. stambene, industrijske, turističke) u međusoban sukob. Gospodarski razvoj treba se temeljiti na optimalnom korištenju komparativnih prednosti pojedinih područja. S tim u skladu može se očekivati veća gospodarska specijalizacija pojedinih područja (npr. turizma na Jadranu, a poljoprivrede u Panonskoj Hrvatskoj). Prostornim se uređenjem može djelovati na neka obilježja prostora (npr. prometnu povezanost) te ga tako učiniti prikladnim za obavljanje neke djelatnosti.

Gospodarstvo i društvene djelatnosti međusobno su ovisne. Industrija u gradovima potiče razvoj uslužnog sektora, a jači uslužni sektor potiče razvoj novih industrija i usluga u tom području. Svako radno mjesto u proizvodnji stvara 0,5-2 radna mjesta u drugim sektorima. To uključuje radna mjesta u društvenim djelatnostima, a može potaknuti i pozitivne demografske trendove jer je značajan dio migracija ekonomski potaknut. Razlozi ostanka/migracije stanovništva povezani su s dostupnošću zdravstvene zaštite, obrazovnih institucija, administracije te prometne povezanosti, a to su ključni elementi razvoja određenog prostora.

Odlučivanje o opravdanosti pojedinih zahvata u prostoru bilo bi transparentnije kad bi osmišljene dokumente prostornog uređenja pratila odgovarajuća financijska i ekonomska analiza. Takav bi pristup olakšao odlučivanje o alternativnim namjenama pojedinih, osobito zapuštenih lokacija.

Turizam se temelji na atraktivnosti prostora i značajno pridonosi gospodarstvu Republike Hrvatske. Nužno je određivanje i provođenje kriterija za korištenje područja pojačanoga ulagačkog interesa (obala, lovna i rekreativna područja, marine, urbane jezgre) radi osiguranja održivosti.

Prioritet je prilagođavanje turizma uvjetima i osobitostima prostora što podrazumijeva uvažavanje nosivog kapaciteta prostora, fleksibilnost, integriranost u strukture naselja i krajobraza. Definiranje ograničenja (npr. uvažavanje infrastrukturnih ograničenja za razvoj turizma ili prilagodbe infrastrukture zahtjevima visoke turističke sezone) utječe na mogućnost financiranja infrastrukturnih zahtjeva i/ili isplativost ulaganja u turizam.

Pri definiranju takvih ograničenja nužno je razmotriti razvojne potrebe lokalnog stanovništva i utjecaj infrastrukture na gospodarstvo. Primjerice, prometno povezivanje je preduvjet razvoja turizma i povećanje kvalitete života lokalnog stanovništva. Za otoke je nužna redovitost brodskih linija, a njihova atraktivnost ovisi o dostupnosti zračnog prometa. Potrebno je ispitati potrebu za novim zračnim lukama na većim otocima poput Raba, Paga, Hvara i Korčule na temelju ekonomskih i financijskih kriterija.

Puno iskorištavanje turističkih potencijala Republike Hrvatske ograničuju problemi vezani uz upravljanje prostorom, a koji uključuju neiskorištenost imovine na najatraktivnijim turističkim

prostorima, neutvrđenost granica pomorskog dobra i neusklađenost prostornih planova jedinica lokalne i regionalne samouprave s investicijskim potrebama u turizmu.

Turizam i investicije važni su za gospodarski oporavak Republike Hrvatske. Inozemna ulaganja u turističku infrastrukturu bi mogla dovesti do gubitka konkurentnosti postojeće (domaće) turističke industrije. U slučaju kršenja građevinskih propisa, pretjerana izgrađenost obalnog pojasa mogla bi negativno djelovati na gospodarski i prostorni razvoj.

Industrija. Strategija prostornog razvitka iz 1997. godine je prepoznala potrebu izmještanja industrije iz gradova i njezino restrukturiranje, uključujući privatizaciju. Privatizacija nije dovršena, brojna postrojenja su ugašena, a na njihovim prostorima nisu pokrenute nove djelatnosti, što dovodi do zapuštenosti prostora.

Mjere za stvaranje investicijskog ozračja se odnose i na zahtjeve vezane uz korištenje prostora. Prostorno uređenje može biti odlučujuće pri izboru lokacije industrije. Industrijske/poslovne zone svojom opremljenošću (blizina luke, željeznice, dostupnost plina, električne energije, vode, kanalizacije) i specifičnim zahtjevima vezanim uz zaštitu okoliša mogu privući/isključiti neke djelatnosti.

Industrija u Republici Hrvatskoj bilježi negativne trendove. Njihov bi nastavak do 2020. godine doveo do daljnjih gubitaka radnih mjesta. Za postizanje obujma proizvodnje većeg negoli onog 2008. godine potrebna je aktivna provedba mjera i usklađivanje politika brojnih sektora.

Stvaranje uvjeta za oporavak industrije zahtijeva ulaganja, internacionalizaciju poslovanja te bolji pristup kapitalu. Sektori koji su prijedlogom industrijske strategije prepoznati kao pokretači mogu imati negativne učinke na okoliš (farmaceutska industrija) ili imaju posebne zahtjeve vezane uz zbrinjavanje otpada (proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda). Uz njih su prepoznate prehrambena i drvna industrija kao one s potencijalom za rast, prije svega zbog prostornih resursa i mogućnosti plasmana u turizmu. Potrebno je definirati odnos između kratkoročnih mjera koje olakšavaju opstanak postojećih industrija te poželjnog budućeg stanja, kako bi se mogli planirati potrebni razvojni kapaciteti (uključujući smještaj obrazovnih institucija, prometnu povezanost, potrebe za električnom energijom, plinom, vodom i sl.).

Poljoprivreda. Problem usitnjenosti poljoprivrednog zemljišta, koji je prepoznat u strategijama donesenima pred više od deset godina (poljoprivrednoj i prostornog uređenja) i dalje je među ključnim problemima. Usitnjenost poljoprivrednog zemljišta ugrožava gospodarsku održivost poljoprivrednih gospodarstava, a usko je povezana s načinom korištenja prostora. Povezivanje i udruživanje poljoprivrednika (uz mjere otkupa i zamjene zemljišta) moglo bi pomoći u rješavanju ovog problema, te pomoći razvoju tržišta, smanjenju troškova te jačanju produktivnosti.

Uočeno je smanjivanje poljoprivrednih površina zbog izgradnje prometnica, naselja i gospodarskih objekata. Osim toga, dio poljoprivrednih zemljišta se ne koristi zbog depopulacije i/ili miniranosti. Povećana je površina koja se koristi za ekološku proizvodnju, no taj je porast sporiji negoli u državama Europske unije. U idućem razdoblju predviđa se poticanje proizvodnje sirovine za proizvodnju biogoriva. Njihovi prosječni prinosi su niski. Poticanje proizvodnje i dobivanja energije iz biomase potrebno je osobito jačati u panonskim predjelima Republike Hrvatske u kojima se odvija najintenzivnija poljoprivredna proizvodnja.

Šume obuhvaćaju značajan dio površine Republike Hrvatske. Dosljedno i održivo gospodarenje šumama i šumskim zemljištem, uz kontinuirano poboljšanje stanja šuma, treba biti strateška odrednica razvoja šumarskog sektora. Gospodarski potencijal korištenja šuma nije dovoljno iskorišten. To se prije svega odnosi na kvalitetnu sirovinsku osnovu hrvatskih šuma i poštivanje načela održivog upravljanja (što dokazuje FSC-certifikat) te proizvodnju šumske biomase.

Povezivanje šumarstva s turizmom (lovni turizam i odgovarajuća gastronomska ponuda), poljoprivrede s turizmom i prehrambenom industrijom stvara uvjete za gospodarski rast, ali i ruralni i urbani razvoj.

Uspostava učinkovite međusektorske suradnje preduvjet je za omogućavanje očuvanja prostora i usklađivanje interesa s drugim sektorima (energetika, poljoprivreda).

Financijske i administrativne mjere (poticaji, potrebne posebne dozvole) utječu na mogućnosti i isplativost korištenja prostora (šumskog ili poljoprivrednog zemljišta). Pri njihovom oblikovanju, uz prvenstvenu namjenu zbog koje se donose, treba uzeti u obzir i druge učinke, a koji se odnose na korištenje prostora, ekonomski i/ili društveni razvoj.

DODACI

DODATAK 1. Ustavne promjene vezane uz prostorno uređenje

U vrijeme donošenja Strategija prostornog uređenja (1997.) odredbe Ustava o korištenju i zaštiti prostora bile su sadržane su u čl. 2., 3., 52. i 69. Ti su članci definirali:

- da Sabor Republike Hrvatske ili narod neposredno, samostalno, u skladu s Ustavom i Zakonom, odlučuje, između ostaloga o očuvanju prirodnog i kulturnog bogatstva i korištenju njime (čl. 2.),
- da je očuvanje prirode i čovjekova okoliša među najvišim vrednotama ustavnog poretka Republike Hrvatske (čl. 3.),
- da more, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitoga kulturnoga, povijesnoga, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku, imaju njezinu osobitu zaštitu (čl. 52.) te
- da svatko ima pravo na zdrav život. Republika osigurava pravo građana na zdrav okoliš. Građani, državna, javna i gospodarska tijela i udruge, dužni su, u sklopu svojih ovlasti i djelatnosti, osobitu skrb posvećivati zaštiti zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša (čl. 69.).

Ustavne promjene obuhvatile su članke 52. i 69. Najprije je 1997. godine riječ Republika u člancima 52. i 69. zamijenjena s Država. Promjene iz 2001. su ponovno obuhvatile članak 69. (sada članak 70.) i drukčije definirane obveze ulogu države (umjesto da osigurava pravo građana na zdrav okoliš, država osigurava *uvjete* za zdrav okoliš). Proširena je obveza skrbi za zaštitu zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša s građana, državnih, javnih i gospodarskih tijela i udruga na sve.

Članak 70. sada glasi: "Svatko ima pravo na zdrav život. Država osigurava uvjete za zdrav okoliš. Svatko je dužan, u sklopu svojih ovlasti i djelatnosti, osobitu skrb posvećivati zaštiti zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša."

DODATAK 2. Prostorni planovi

Prostorni planovi nacionalnih parkova i parkova prirode

Prostorni planovi nacionalnih parkova

Prostorni plan Nacionalnog parka Plitvička jezera

Odluka o donošenju Prostornog plana područja posebnih obilježja Nacionalnog parka Plitvička jezera, Narodne novine, 49/14. [18. travnja 2014.] [Hrvatski sabor, 4. travnja 2014.]

Prostorni plan Nacionalnog parka Sjeverni Velebit

Odluka o donošenju Prostornog plana Nacionalnog parka Sjeverni Velebit, Narodne novine, 35/12. [23. ožujka 2012.] [Hrvatski sabor, 16. ožujka 2012.]

Prostorni plan Nacionalnog parka Brijuni

Odluka o donošenju Prostornog plana Nacionalnog parka Brijuni Narodne novine, 45/01. [18. svibnja 2001.] [Hrvatski sabor, 4. svibnja 2001.]

Prostorni plan Nacionalnog parka Kornati

Odluka o donošenju prostornog plana Nacionalnog parka Kornati, Narodne novine, 118/03. [24. srpnja 2003.] [Hrvatski sabor, 14. srpnja 2003.]

Prostorni plan Nacionalnog parka Paklenica

Odluka o donošenju Prostornog plana Nacionalnog parka Paklenica, Narodne novine, 23/01. [23. ožujka 2001.] [Hrvatski sabor, 8. ožujka 2001.]

Prostorni plan Nacionalnog parka Mljet

Odluka o donošenju Prostornog plana Nacionalnog parka Mljet, Narodne novine, 23/01. [23. ožujka 2001.] [Hrvatski sabor, 8. ožujka 2001.]

Prostorni plan Nacionalnog parka Risnjak

Odluka o donošenju Prostornog plana Nacionalnog parka Risnjak, Narodne novine, 23/01. [23. ožujka 2001.] [Hrvatski sabor, 8. ožujka 2001.]

Prostorni planovi parkova prirode

Prostorni plan Parka prirode Medvednica

Odluka o donošenju Prostornog plana Parka prirode Medvednica, Narodne novine, 89/14. [24. srpnja 2014.] [Hrvatski sabor, 15. srpnja 2014.]

Prostorni plan Parka prirode Telašćica

Odluka o donošenju Prostornog plana područja posebnih obilježja Parka prirode Telašćica, Narodne novine, 22/14. [19. veljače 2014.] [Hrvatski sabor, 14. veljače 2014.]

Prostorni plan Parka prirode Vransko jezero

Odluka o donošenju prostornog plana Parka prirode Vransko jezero, Narodne novine, 58/12. [25. svibnja 2012.] [Hrvatski sabor, 18. svibnja 2012.]

Prostorni plan Parka prirode Kopački rit

Odluka o donošenju Prostornog plana Parka prirode Kopački rit, Narodne novine, 24/06. [1. ožujka 2006.] [Hrvatski sabor, 17. veljače 2006.]

Prostorni plan Parka prirode Lonjsko polje

Odluka o donošenju Prostornog plana Parka prirode Lonjsko polje, Narodne novine/10., 37. [26. ožujka 2010.] [Hrvatski sabor, 19. ožujka 2010.]

Prostorni plan Parka prirode Učka

Odluka o donošenju Prostornog plana Parka prirode Učka, Narodne novine, 24/06. [1. ožujka 2006.] [Hrvatski sabor, 17. veljače 2006.]

Prostorni planovi nacionalnih parkova i parkova prirode u fazi donošenja

Prostorni plan Parka prirode Biokovo [nacrt prijedloga]

Zakon o proglašenju planine Biokovo parkom prirode, Narodne novine, 24/82. [16. lipnja 1982.] [Sabor SRH, 29. svibnja 1981.]

Prostorni plan Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje [prijedlog]

Uredba o osnivanju Javne ustanove Park prirode Žumberak - Samoborsko gorje, Narodne novine, 96/99. [22. rujna 1999.] [Hrvatski sabor, 16. rujna 1999.]

Prostorni planovi područja posebnih obilježja određenih Strategijom i Programom prostornog uređenja RH

Prostorni plan područja posebnih obilježja višenamjenskog kanala Dunav-Sava

Odluka o donošenju Prostornog plana područja posebnih obilježja višenamjenskog kanala Dunav – Sava, Narodne novine, 121/11. [28. listopada 2011.] [Hrvatski sabor, 21. listopada 2011.]

Prostorni planovi županija

Bjelovarsko-bilogorska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Bjelovarsko-bilogorske županije, Županijski glasnik Bjelovarsko-bilogorske županije, 2/01. [Bjelovarsko-bilogorska županija, 3. travnja 2001.]

Izmjene i dopune Prostornog plana Bjelovarsko-bilogorske županije, Županijski glasnik Bjelovarsko-bilogorske županije, 13/04. [Bjelovarsko-bilogorska županija, 14. prosinca 2004.]

Izmjene i dopune Prostornog plana Bjelovarsko-bilogorske županije, Županijski glasnik Bjelovarsko-bilogorske županije, bb/04. [Bjelovarsko-bilogorska županija, 14. prosinca 2004.]

Izmjene i dopune Prostornog plana Bjelovarsko-bilogorske županije, Županijski glasnik Bjelovarsko-bilogorske županije, 7/09. [Bjelovarsko-bilogorska županija, 3. travnja 2009.]

Brodsko-posavska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Brodsko-posavske županije, Službeni vjesnik Brodsko-posavske županije, 4/01. [Brodsko-posavska županija, 12. travnja 2001.]

Odluka o izmjenama i dopunama Prostornog plana Brodsko-posavske županije, Službeni vjesnik Brodsko-posavske županije, 6/05. [11. travnja 2005.] [Brodsko-posavska županija, 5. travnja 2005.]

Odluka o izmjenama i dopunama Prostornog plana Brodsko-posavske županije, Službeni vjesnik Brodsko-posavske županije, 11/08. [16. srpnja 2008.] [Brodsko-posavska županija, 11. srpnja 2008.]

Odluka o izmjenama i dopunama Prostornog plana Brodsko-posavske županije, Službeni vjesnik Brodsko-posavske županije, 5/10. [7. travnja 2010.] [Brodsko-posavska županija, 31. ožujka 2010.]

Odluka o izmjenama i dopunama Prostornog plana Brodsko-posavske županije, Službeni vjesnik Brodsko-posavske županije, 9/12. [13. srpnja 2012.] [Brodsko-posavska županija, 12. srpnja 2012.]

Dubrovačko-neretvanska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana općine Dubrovnik, Službeni glasnik općine Dubrovnik, 12/86. [13. listopada 1986.] [Skupština općine Dubrovnik, 9. srpnja 1986.]

Odluka o donošenju Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 6/03. [30. prosinca 2003.] [Dubrovačko-neretvanska županija, 30. listopada 2003.]

Odluka o o izmjeni i dopuni Prostornog plana (bivše) Općine Dubrovnik za područje Općine Dubrovačko primorje, Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 3/05. [2. travnja 2005.] [Dubrovačko-neretvanska županija, 1. travnja 2005.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 3/06. [10. svibnja 2006.] [Dubrovačko-neretvanska županija, 8. svibnja 2006.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 7/10. [28. lipnja 2010.] [Dubrovačko-neretvanska županija, 17. lipnja 2010.]

Zaključak o ispravci greške u Odluci o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 4/12. [26. ožujka 2012.] [Dubrovačko-neretvanska županija, 13. ožujka 2012.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 9/13. [29. srpnja 2013.] [Dubrovačko-neretvanska županija, 19. srpnja 2013.]

Istarska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Istarske županije, Službene novine Istarske županije, 2/02. [Istarska županija, 18. veljače 2002.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Istarske županije, Službene novine Istarske županije, 4/05. [Istarska županija, 6. travnja 2005.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Istarske županije, Službene novine Istarske županije, 10/08. [Istarska županija, 21. srpnja 2008.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Istarske županije, Službene novine Istarske županije, 7/10. [Istarska županija, 28. lipnja 2010.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Istarske županije, Službene novine Istarske županije, 13/12. [Istarska županija, 26. studenoga 2012.]

Karlovačka županija

Prostorni plan Zajednice općina Karlovac (1988.) Zagreb: Urbanistički institut SRH.

Prostorni plan općine Karlovac, izmjene i dopune (1989.) Zagreb: Urbanistički institut SRH.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Karlovačke županije, Glasnik karlovačke županije, 36/08. [30. listopada 2008.] [Karlovačka županija, 14. listopada 2008.]

Koprivničko-križevačka županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Koprivničko-križevačke županije, Službeni glasnik Koprivničko-križevačke županije, 8/01. [23. srpnja 2001.] [Koprivničko-križevačka, 20. srpnja 2001.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Koprivničko-križevačke županije, Službeni glasnik Koprivničko-križevačke županije, 8/07.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Koprivničko-križevačke županije, Službeni glasnik Koprivničko-križevačke županije, 13/12.

Krapinsko-zagorska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Krapinsko-zagorske županije, Službeni glasnik Krapinsko-zagorske županije, 4/02. [Krapinsko-zagorska županija, 4. ožujka 2002.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Krapinsko-zagorske županije, Službeni glasnik Krapinsko-zagorske županije, 6/10. [17. ožujka 2010.] [Krapinsko-zagorska županija, 16. ožujka 2010.]

Ličko-senjska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Ličko-senjske županije, Županijski glasnik Ličko-senjske županije, 16/02. [10. srpnja 2002.]

Ispravak Odluke o donošenju Prostornog plana Ličko-senjske županije, Županijski glasnik Ličko-senjske županije, 17/02. [12. srpnja 2002.]

Ispravak Odluke o donošenju Prostornog plana Ličko-senjske županije, Županijski glasnik Ličko-senjske županije, 19/02. [4. rujna 2002.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Ličko-senjske županije, Županijski glasnik Ličko-senjske županije, 24/02. [20. studenoga 2002.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Ličko-senjske županije, Županijski glasnik Ličko-senjske županije, 3/06. [22. veljače 2006.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Ličko-senjske županije, Županijski glasnik Ličko-senjske županije, 19/07. [29. rujna 2007.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Ličko-senjske županije, Županijski glasnik Ličko-senjske županije, 13/10. [4. kolovoza 2010.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Ličko-senjske županije, Županijski glasnik Ličko-senjske županije, 19/11. [25. listopada 2011.]

Međimurska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Međimurske županije, Službeni glasnik Međimurske županije, 8/01.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Međimurske županije, Službeni glasnik Međimurske županije, 23/10.

Osječko-baranjska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Osječko-baranjske županije, Županijski glasnik Osječko-baranjske županije, 1/02.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Osječko-baranjske županije, Županijski glasnik Osječko-baranjske županije, 4/10.

Požeško-slavonska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Požeško-slavonske županije, Požeško-slavonski službeni glasnik, 5/02. [Požeško-slavonska županija, 5. srpnja 2002.]

Odluka o donošenju Prostornog plana Požeško-slavonske županije, Požeško-slavonski službeni glasnik, 5a/02.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Požeško-slavonske županije, Požeško-slavonski službeni glasnik, 4/11.

Primorsko-goranska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Primorsko-goranske županije, Službene novine Primorsko-goranske županije, 14/00.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Primorsko-goranske županije, Službene novine Primorsko-goranske županije, 8/09.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Primorsko-goranske županije, Službene novine Primorsko-goranske županije, 3/11.

Odluka o donošenju Prostornog plana Primorsko-goranske županije, Službene novine Primorsko-goranske županije, 32/13. [Primorsko-goranska županija, 12. rujna 2013.]

Sisačko-moslavačka županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Sisačko-moslavačke županije, Službeni glasnik Sisačko-moslavačke županije, 4/01.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Sisačko-moslavačke županije, Službeni glasnik Sisačko-moslavačke županije, 12/10. [24. rujna 2010.] [Sisačko-moslavačka županija, 23. rujna 2010.]

Splitsko-dalmatinska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije, Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije, 1/03. [21. siječnja 2003.] [Splitsko-dalmatinska županija, 24. listopada 2002.]

Odluka o stavljanju izvan snage odredbe članka 245. točka 4. stavka 2. Odluke o donošenju Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije, Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije, 1/04. [23. studenoga 2004.] [Splitsko-dalmatinska županija, 23. studenoga 2004.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije, Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije, 13/07. [24. rujna 2007.] [Splitsko-dalmatinska županija, 24. rujna 2007.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije, Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije, 9/13. [22. listopada 2013.] [Splitsko-dalmatinska županija, 22. listopada 2013.]

Šibensko-kninska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Šibensko-kninske županije, Službeni vjesnik Šibensko-kninske županije, 11/02. [14. kolovoza 2002.] [Šibensko-kninska županija, 19. srpnja 2002.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Šibensko-kninske županije, Službeni vjesnik Šibensko-kninske županije, 3/06. [24. veljače 2006.] [Šibensko-kninska županija, 27. siječnja 2006.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Šibensko-kninske županije, Službeni vjesnik Šibensko-kninske županije, 5/08. [5. lipnja 2008.] [Šibensko-kninska županija, 14. svibnja 2008.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Šibensko-kninske županije, Službeni vjesnik Šibensko-kninske županije, 6/12. [21. lipnja 2012.] [Šibensko-kninska županija, 15. lipnja 2012.]

Varaždinska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Varaždinske županije, Službeni vjesnik Varaždinske županije, 8/00. [19. svibnja 2000.] [Varaždinska županija, 18. svibnja 2000.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Varaždinske županije, Službeni vjesnik Varaždinske županije, 29/06. [18. prosinca 2006.] [Varaždinska županija, 15. prosinca 2006.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Varaždinske županije, Službeni vjesnik Varaždinske županije, 16/09. [2. srpnja 2009.] [Varaždinska županija, 2. srpnja 2009.]

Virovitičko-podravska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Virovitičko-podravske županije, Službeni glasnik Virovitičko-podravske županije, 7a/00.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Virovitičko-podravske županije, Službeni glasnik Virovitičko-podravske županije, 1/04.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Virovitičko-podravske županije, Službeni glasnik Virovitičko-podravske županije, 5/07.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Virovitičko-podravske županije, Službeni glasnik Virovitičko-podravske županije, 1/10. [10. veljače 2010.] [Virovitičko-podravska županija, 9. veljače 2010.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Virovitičko-podravske županije, Službeni glasnik Virovitičko-podravske županije, 2/12. [20. veljače 2012.] [Virovitičko-podravska županija, 17. veljače 2012.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Virovitičko-podravske županije, Službeni glasnik Virovitičko-podravske županije, 2/13. [5. ožujka 2013.] [Virovitičko-podravska županija, 4. ožujka 2013.]

Vukovarsko-srijemska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Vukovarsko-srijemske županije, Službeni vjesnik Vukovarsko-srijemske županije, 7/02.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Vukovarsko-srijemske županije, Službeni vjesnik Vukovarsko-srijemske županije, 8/07.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Vukovarsko-srijemske županije, Službeni vjesnik Vukovarsko-srijemske županije, 9/07.

Zadarska županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Zadarske županije, Službeni glasnik Zadarske županije, 2/01.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Zadarske županije, Službeni glasnik Zadarske županije, 6/04.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Zadarske županije, Službeni glasnik Zadarske županije, 2/05.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Zadarske županije, Službeni glasnik Zadarske županije, 17/06.

Zagrebačka županija

Odluka o donošenju Prostornog plana Zagrebačke županije, Glasnik Zagrebačke županije, 3/02. [Zagrebačka županija, 18. veljače 2002.]

Odluka o Ispravku Odluke o donošenju Prostornog plana Zagrebačke županije, Glasnik Zagrebačke županije, 6/02.

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Zagrebačke županije, Glasnik Zagrebačke županije, 8/05. [Zagrebačka županija, 5. travnja 2005.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Zagrebačke županije, Glasnik Zagrebačke županije, 8/07. [Zagrebačka županija, 26. travnja 2007.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Zagrebačke županije, Glasnik Zagrebačke županije, 4/10. [Zagrebačka županija, 23. veljače 2010.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Zagrebačke županije, Glasnik Zagrebačke županije, 10/11. [Zagrebačka županija, 5. travnja 2011.]

Grad Zagreb

Odluka o donošenju Prostornog plana Grada Zagreba, Službeni glasnik Grada Zagreba, 8/01. [17. svibnja 2001.] [Gradska skupština Grada Zagreba, 12. travnja 2001.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Grada Zagreba, Službeni glasnik Grada Zagreba, 16/02. [26. rujna 2002.] [Gradska skupština Grada Zagreba, 26. rujna 2002.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Grada Zagreba, Službeni glasnik Grada Zagreba, 11/03. [16. lipnja 2003.] [Gradska skupština Grada Zagreba, 22. svibnja 2003.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Grada Zagreba, Službeni glasnik Grada Zagreba, 2/06. [11. veljače 2006.] [Gradska skupština Grada Zagreba, 11. veljače 2006.]

Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Prostornog plana Grada Zagreba, Službeni glasnik Grada Zagreba, 8/09. [16. ožujka 2009.] [Gradska skupština Grada Zagreba, 16. ožujka 2009.]

DODATAK 3. Potpun popis zgrada koje se ne mogu ozakoniti

Ne može se ozakoniti zgrada:

- koja se nalazi izvan građevinskog područja u nacionalnom parku, parku prirode, regionalnom parku, park-šumi, strogom rezervatu, posebnom rezervatu, spomeniku prirode i spomeniku parkovne arhitekture, osim za nezakonito izgrađene zgrade unutar tradicijske naseobine,
- koja se nalazi na planiranim ili istraženim koridorima i površinama prometnih, energetskih i vodnih građevina od važnosti za Republiku Hrvatsku te jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, osim zgrada izgrađenih u koridoru prometne građevine za koju javnopravno tijelo nadležno za upravljanje tom građevinom izda potvrdu da je izgrađena u skladu s posebnim uvjetima koje to tijelo na temelju posebnih propisa utvrđuje u postupku izdavanja lokacijske dozvole, odnosno rješenja o uvjetima građenja,
- koja se nalazi na planiranim ili istraženim koridorima i površinama komunikacijskih građevina od važnosti za Republiku Hrvatsku te jedinice područne (regionalne) i lokalne samouprave, osim zgrade za koju javnopravno tijelo nadležno za upravljanje tom građevinom izda potvrdu da je izgrađena u skladu s posebnim uvjetima koje to tijelo na temelju posebnih propisa utvrđuje u postupku izdavanja lokacijske dozvole, odnosno rješenja o uvjetima građenja,
- na površini javne i društvene namjene unutar građevinskih područja naselja za sadržaje upravnih, socijalnih, zdravstvenih, predškolskih, obrazovnih (osnovno, srednjoškolsko, visoko obrazovanje), komunalnih, sportskih, kulturnih i vjerskih funkcija, osim nezakonito izgrađene zgrade na tim površinama koje su u skladu s tom namjenom,
- na izdvojenom građevinskom području izvan naselja koje je prostornim planom predviđeno za gospodarsku namjenu (proizvodnja, ugostiteljstvo i turizam, sport) i groblja, osim za nezakonito izgrađene zgrade unutar tog područja koje su u skladu s tom namjenom,
- na području posebne zaštite voda – zona sanitarne zaštite vode za piće u kojoj je prema posebnim propisima zabranjeno građenje zgrada za kakvu je podnesen zahtjev za donošenje rješenja o izvedenom stanju,
- na eksploatacijskom polju mineralne sirovine, osim zgrada izgrađenih na eksploatacijskom polju nafte, plina ili geotermalnih voda.
- ako se nalazi unutar arheološkog nalazišta ili zone, prostornih međa nepokretnog kulturnog dobra ili kulturno-povijesne cjeline koja je upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske ili ako je rekonstruirani dio pojedinačnog nepokretnog kulturnog dobra upisanog u taj Registar, osim zgrade za koju javnopravno tijelo nadležno za poslove zaštite kulturne baštine izda potvrdu da je izgrađena u skladu s posebnim uvjetima koje to tijelo na temelju posebnih propisa utvrđuje u postupku izdavanja lokacijske dozvole, odnosno rješenja o uvjetima građenja,

- ako se nalazi na području upisanom u listu svjetske baštine UNESCO-a,
- ako se nalazi na postojećoj površini javne namjene, pomorskom dobru ili vodnom dobru, osim zgrade izgrađene na vodnom dobru uz suglasnost Hrvatskih voda – pravne osobe za upravljanje vodama (u daljnjem tekstu: Hrvatske vode).
- ako se nalazi na međi sa drugom građevnom česticom planiranom za građenje zgrade ako na pročelju koje se nalazi na međi ima otvor (prozor, vrata, otvor za prozračivanje, balkon, loggiu i sl.) ili istak koji prelazi na drugu građevnu česticu,
- koja je izgrađena kao sklop trajno povezan s tlom (kamp-kućica, kontejner i sl.), odnosno na način i od materijala kojima se ne osigurava dugotrajnost i sigurnost korištenja (baraka i sl.).

DODATAK 4. Promjene položaja Hrvatske prema međunarodnim organizacijama: pristupanje međunarodnim sporazumima i organizacijama vezanim uz zaštitu prostora

Do 1997. godine je Republika Hrvatska, temeljem sukcesije, bila stranka sljedećih okolišnih konvencija:

- Konvencije o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćavanja (Barcelona, 1976.)
- Protokola o sprječavanju onečišćavanja Sredozemnog mora potapanjem otpadnih i drugih tvari s brodova iz zrakoplova (Barcelona, 1976.)
- Konvencije o prekograničnom onečišćenju zraka na velikim udaljenostima, (Geneva, 1979.)
- Protokola o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja kopnenim izvorima (Atena, 1980.)
- Protokola uz Konvenciju o prekograničnom onečišćenju zraka na velikim udaljenostima iz 1979. o dugoročnom financiranju Programa suradnje za praćenje i procjenu prekograničnog prijenosa onečišćujućih tvari u zraku na velike udaljenosti u Europi (EMEP) (Geneva, 1984.)
- Bečke konvencija o zaštiti ozonskog omotača (Beč, 1985.)
- Montrealskog protokola o tvarima koje oštećuju ozonski omotač (Montreal, 1987.), njegovih dopuna o tvarima koje oštećuju ozonski omotač (London, 1990.) i izmjena (Copenhagen, 1992.)
- Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime (Rio de Janeiro, 1992.)

Nakon donošenja Strategije iz 1997. broj i zahtjevi relevantnih međunarodnih okolišnih sporazuma čija je Hrvatska stranka značajno se povećao, a pregled je u nastavku.

Opće

- **Konvencija o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica** (Espoo, 1991.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 10. rujna 1997.
- **Protokol o strateškoj procjeni okoliša** (Kijev, 2003.) – Republika Hrvatska je Protokol potpisala 23. svibnja 2003., a u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 11. srpnja 2010.
- **Konvencija o prekograničnim učincima industrijskih akcidenata** (Helsinki, 1992.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 19. travnja 2000.
- **Konvencija o europskim krajobrazima** (Firenza, 2000.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 1. ožujka 2004.
- **Protokol o registrima ispuštanja i prijenosa onečišćavanja** (Kijev, 2003.) – Republika Hrvatska je potpisala Protokol 23. svibnja 2003., a u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 8. listopada 2009.
- **Stockholmska konvencija o postojećim organskim onečišćujućim tvarima** (Stockholm, 2001.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 30. travnja 2007.
- **Konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša** (Aarhus, 1998.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 25. lipnja 2007.
- **Roterdamska konvencija o postupku prethodnog pristanka za određene opasne kemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini** (Rotterdam, 1998.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 14. veljače 2008.
- **Zakon o potvrđivanju Izmjene i dopune Konvencije o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica, Sofija 27. veljače 2001. i Izmjene i dopune Konvencije o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica** (Cavtat, 2004.)(Narodne novine – Međunarodni ugovori, 7/08., Ispravak zakona, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 1/09.).

Klima

- **Kyotski protokol uz Okvirnu konvenciju Ujedinjenih naroda o promjeni klime** (Kyoto, 1999.) – Republika Hrvatska je potpisala Protokol 1999. godine, a u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 2007. godine.

Atmosfera

- **Protokol uz Konvenciju o prekograničnom onečišćenju zraka na velikim udaljenostima iz 1979. godine o daljnjem smanjenju emisija sumpora** (Oslo, 1994.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 1999. godine.
- **Protokol o suzbijanju zakiseljavanja, eutrofikacije i prizemnog ozona uz Konvenciju o prekograničnom onečišćenju zraka na velikim udaljenostima iz**

1979. godine (Göteborg, 1999.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 2009. godine.

- **Protokol o nadzoru emisija hlapljivih organskih spojeva ili njihovih prekograničnih strujanja uz Konvenciju o dalekosežnom prekograničnom onečišćenju zraka iz 1979. godine** (Geneva, 1991.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 2008. godine.
- **Protokol o nadzoru emisija dušikovih oksida ili njihovih prekograničnih strujanja uz Konvenciju o dalekosežnom prekograničnom onečišćenju zraka iz 1979. godine** (Sofia, 1988.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 2008. godine.
- **Protokol o teškim metalima uz Konvenciju o dalekosežnom prekograničnom onečišćenju zraka iz 1979. godine** (Aarhus, 1998.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 2007. godine.
- **Protokol o postojećim organskim onečišćujućim tvarima uz Konvenciju o dalekosežnom prekograničnom onečišćenju zraka iz 1979. godine** (Aarhus, 1998.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 2007. godine.
- **Stockholmska Konvencija o postojećim organskim onečišćujućim tvarima** (Stockholm, 2001.)(Narodne novine – Međunarodni ugovori, 11/06.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 30. travnja 2007. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 2/07.).
- **Izmjena Montrealskog protokola o tvarima koje oštećuju ozonski omotač** (Montreal, 1997.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 10/00.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 7. prosinca 2000. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 14/00.).
- **Izmjena Montrealskog protokola o tvarima koje oštećuju ozonski omotač** (Peking, 1999.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/01.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 24. srpnja 2004.

More

- **Izmjena Konvencije o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćavanja** (Barcelona, 1995.)(Narodne novine – Međunarodni ugovori, 17/98.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 9. srpnja 2004. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 11/04.).
- **Izmjena Protokola o sprječavanju onečišćenja Sredozemnog mora potapanjem otpadnih i drugih tvari s brodova iz zrakoplova ili spaljivanjem na moru** (Barcelona, 1995.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 17/98.)
- **Protokol o suradnji u sprječavanju onečišćavanja s brodova i, u slučajevima opasnosti, u suzbijanju onečišćavanja Sredozemnog mora** (Malta, 2002.) (Narodne

novine – Međunarodni ugovori, 12/03.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 17. ožujka 2004. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 4/04.).

- **Protokol o posebno zaštićenim područjima i biološkoj raznolikosti u Sredozemlju** (Barcelona, 1994., Monako, 1995.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 11/01.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 12. svibnja 2002. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 11/04.).
- **Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja kopnenim izvorima i aktivnostima** (Siracusa, 1996.) – Republika Hrvatska je potpisala Protokol.
- **Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja uslijed istraživanja i iskorištavanja epikontinentskog pojasa, morskog dna i morskog podzemlja** (Madrid, 1994.) – Republika Hrvatska je potpisala Protokol.
- **Protokol o sprječavanju onečišćenja Sredozemnog mora prekograničnim prijevozom opasnog otpada i njegovog odlaganja** (Izmir, 1996.) – Republika Hrvatska nije potpisala Protokol.
- **Zakon o potvrđivanju Izmjena i dopuna Protokola o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćavanja s kopna** (Siracusa, 1996.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 3/06.).
- **Zakon o potvrđivanju Sporazuma o Subregionalnom planu intervencija za sprječavanje, spremnost za i reagiranje na iznenadna onečišćenja Jadranskog mora većih razmjera** (Portorož, 2005.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 7/08.).
- **Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja** (Barcelona, 2008.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 8/12.) – u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupio na snagu 28. veljače 2013. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 2/13.).

Tlo

- **Konvencija Ujedinjenih Naroda o suzbijanju dezertifikacije u zemljama pogođenim jakim sušama i/ili dezertifikacijom, osobito u Africi** (Pariz, 1994.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 11/00.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 4. siječnja 2001. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 14/00.).

Otpad

- **Konvencija o nadzoru prekograničnog prometa opasnog otpada i njegovu odlaganju** (Basel, 1992.) (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 3/94.)– u odnosu na Republiku Hrvatsku je stupila na snagu 7. kolovoza 1994.

DODATAK 5. Prirodni resursi
Tablica 1: Eksploatacijske rezerve neenergetskih mineralnih sirovina i njihova godišnja eksploatacija

Neenergetska mineralna sirovina		1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Arhitektonsko-građevni kamen (tis. m ³)	eks. rez.	3.437,13	5.817,50	15.175,47	6.567,50	8.803,68	11.752,94	14.683,28	19.372,02	22.510,91	19.638,69	25.339,63	25.579,27	25.125,02	25.875,86	27.165,14	30.832,70
	otkop.	43,26	46,79	51,71	56,00	59,00	53,75	61,29	76,26	81,38	71,31	78,94	89,40	71,67	73,34	73,73	69,24
Barit (tis. t)	eks. rez.	185,90	185,90	185,90	185,90	185,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	otkop.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Bentonitna glina (tis. t)	eks. rez.	1.468,45	1.108,00	1.138,96	1.135,55	1.132,48	1.132,48	1.130,48	690,79	690,81	688,14	686,87	686,87	686,87	686,87	686,87	686,87
	otkop.	4,58	3,50	5,21	3,41	3,07	0,00	2,01	0,67	1,47	1,20	1,27	0,00	1,27	0,00	0,00	0,00
Boksit (tis. t)	eks. rez.	1.115,48	6.657,63	7.144,13	6.873,36	7.005,37	6.422,28	6.436,06	6.456,34	6.099,95	5.544,73	5.544,63	5.954,17	6.327,60	6.325,37	6.320,88	5.941,56
	otkop.	8,00	5,00	6,80	6,90	29,81	26,52	1,48	29,07	0,50	0,60	0,10	0,51	0,50	2,25	4,83	5,69
Cigarska glina (tis. m ³)	eks. rez.	51.294,14	45.484,88	51.423,57	51.505,98	45.373,42	43.257,87	52.576,95	47.370,91	50.083,04	51.778,34	56.727,80	53.424,53	48.946,03	53.698,03	52.274,82	47.409,88
	otkop.	1.128,60	936,96	981,01	1.238,78	1.275,36	1.216,74	1.427,40	1.565,36	1.149,84	1.276,57	1.190,91	1.291,35	763,82	520,53	886,70	642,49
Gips (tis. t)	eks. rez.	10.924,50	10.827,71	14.242,30	5.610,18	20.915,68	20.757,88	22.263,21	22.394,71	49.554,87	52.667,37	52.422,58	51.513,39	51.716,74	52.431,16	50.498,28	51.229,28
	otkop.	80,00	110,00	100,00	27,20	199,11	206,51	155,00	77,99	207,92	297,89	382,36	288,39	236,66	181,06	185,52	126,58
Građevni pijesak i šljunak (tis. m ³)	eks. rez.	65.365,54	83.990,00	80.398,44	77.953,80	84.801,69	118.164,22	118.067,35	128.545,68	113.884,30	136.850,91	130.643,18	132.143,15	116.887,19	127.844,85	129.409,01	178.930,23
	otkop.	1.991,15	2.600,87	1.749,79	1.982,75	2.032,07	2.949,11	3.404,56	3.492,19	3.437,49	4.452,97	4.539,46	4.855,51	3.590,77	2.293,81	2.824,52	2.888,61
Karbonatna sirovina za ind. prer. (tis. t)	eks. rez.	73.623,40	43.611,74	66.733,28	61.106,47	63.313,81	65.271,34	109.114,58	102.452,94	106.809,10	199.985,54	226.923,24	241.225,00	291.672,39	299.225,34	277.877,48	247.017,20
	otkop.	441,22	526,61	418,21	317,37	464,24	1165,67	1723,59	668,43	828,95	1110,83	1052,40	1170,49	1156,40	482,42	553,73	722,96
Keramičke i vatrostalne gline (tis. t)	eks. rez.	8.132,71	8.310,42	7.132,96	8.497,66	8.713,17	8.536,19	8.422,35	9.023,51	8.773,97	5.848,91	5.707,25	7.532,71	10.742,24	8.782,74	6.460,98	3.327,73
	otkop.	63,81	50,66	124,12	0,00	0,00	88,96	99,95	28,80	0,00	52,80	87,81	7,61	35,85	33,99	18,32	0,00
Kreda (tis. t)	eks. rez.	316,19	290,69	266,52	338,40	202,51	936,74	902,58	862,19	828,73	1.076,06	1.076,06	1.053,66	1.037,58	1.030,02	0,00	0,00
	otkop.	19,83	23,19	21,97	28,25	29,95	32,42	31,05	40,39	33,46	22,69	22,69	22,40	16,08	7,55	0,00	0,00
Kremeni pijesak (tis. t)	eks. rez.	21.176,12	22.378,65	38.915,12	22.949,27	22.296,03	25.186,89	25.043,92	33.687,49	40.527,25	40.335,14	46.389,43	34.314,00	33.932,98	34.263,23	33.035,78	31.061,41
	otkop.	148,46	165,86	206,80	120,85	170,15	225,58	138,03	119,08	320,40	229,89	178,45	207,05	125,37	81,94	75,11	52,03
Kvarcit (tis. t)	eks. rez.	2.043,25	2.043,25	2.043,25	0,00	525,10	525,10	525,10	5.554,72	5.550,23	5.548,73	5.546,38	5.546,38	5.546,38	972,58	814,98	972,58
	otkop.	0,00	0,00	0,00	0,00	13,70	0,00	0,00	0,77	0,50	1,50	2,35	2,35	0,00	0,00	0,00	0,00
Silikatne sirovine za ind. prer. (tis. t)	eks. rez.	2.491,13	2.342,46	2.299,02	1.988,90	2.474,70	2.578,62	2.471,47	1.480,04	1.075,21	749,70	749,70	1.346,29	3.096,81	3.094,65	3.062,09	3.062,09
	otkop.	126,20	163,00	48,50	57,50	56,40	97,70	97,71	5,78	6,59	0,00	0,00	7,12	1,60	0,57	0,00	0,00
Sirovine za proizvodnju cementa (tis. t)	eks. rez.	418.770,14	353.081,29	287.892,70	276.196,15	268.478,67	343.191,78	350.865,20	355.047,20	367.822,50	354.265,70	329.205,43	325.790,60	435.111,53	432.176,02	428.619,91	421.243,59
	otkop.	2.089,56	3.079,62	6.219,21	3.253,71	4.860,70	4.821,68	3.681,03	4.697,08	5.158,47	5.423,97	5.533,45	4.963,23	1.865,24	3.664,80	3.222,26	3.229,72
Tehničko-građevni kamen (tis. m ³)	eks. rez.	150.201,52	213.771,35	235.920,42	212.128,23	287.288,59	283.278,73	350.580,42	391.324,96	388.877,47	446.469,82	456.067,30	483.551,49	534.887,01	563.431,45	572.664,53	680.749,54
	otkop.	5.140,47	6.268,68	6.725,43	6.150,32	7.264,30	9.013,59	1.4045,15	12.026,58	11.139,66	12.368,89	14.521,24	16.234,98	12.821,19	8.838,26	8.260,88	6.485,68
Tuf (tis. t)	eks. rez.	9.772,14	8.304,14	4.205,14	1.413,14	4.203,14	8.243,25	8.213,28	8.193,31	6.838,85	6.838,80	6.805,14	6.788,68	6.751,58	5.576,64	5.999,87	6.757,88
	otkop.	46,25	47,24	58,34	38,36	41,94	40,80	30,47	24,76	24,09	17,52	18,20	17,61	18,50	12,94	11,97	8,29
Živa (tis. t)	eks. rez.	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01	0,00	0,00	4,08
	otkop.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,28
Morska sol (t)	eks. rez.	1.359,00	1.500,00	773,00	1.783,00	1.390,00	781,00	21.358,00	16.650,00	17.100,00	18.496,00	17.351,00	17.351,00	16.200,00	18.700,00	21.197,00	17.642,00
	otkop.																

Tablica 2: Eksploatacijske rezerve energetskih mineralnih sirovina i njihova godišnja eksploatacija

Energetska mineralna sirovina		1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Geotermalna voda (l/s)	pridobiveno	405,52	0,00	410,37	420,33	372,60	428,59	324,15	280,86	314,01	382,87	408,67	312,59	297,46	398,05	390,08	418,25
	eks. rez.	4.099,76	4.474,54	4.183,09	3.468,82	3.524,15	3.217,22	2.920,93	2.641,53	3.178,83	2.952,47	2.769,80	2.555,09	2.368,77	2.020,64	2.354,76	2.235,92
Kondenzat (tis. m ³)	pridobiveno	393,85	265,38	326,34	328,74	327,81	310,45	299,48	282,75	259,60	248,84	227,91	214,72	187,80	180,82	169,05	147,64
	eks. rez.	11.666,62	10.183,17	9.002,23	8.008,52	7.040,30	6.935,47	7.435,20	6.707,18	6.152,09	6.736,64	8.949,30	8.917,39	8.454,81	8.460,94	9.199,24	9.295,68
Nafta (tis. m ³)	pridobiveno	1.310,51	1.252,84	1.098,84	1.003,87	934,35	906,95	853,00	802,62	745,59	728,65	702,19	653,15	619,65	563,11	528,45	511,68
	eks. rez.	33.925,94	35.030,11	33.595,57	29.204,51	33.203,17	35.906,14	28.150,91	26.574,65	30.358,60	30.110,54	40.919,70	36.436,12	34.500,20	31.163,58	23.959,91	24.315,39
Prirodni plinovi (mil. m ³)	pridobiveno	1.868,68	2.137,22	1.665,47	1.888,35	2.851,87	2.880,48	2.278,40	2.352,25	2.432,42	2.863,70	3.001,04	2.847,18	2.819,07	2.833,22	2.571,46	2.086,38
	eks. rez.	39.779,00	2.917,53	2.917,53	0,00	2.917,53	2.917,53	2.917,53	2.917,53	2.917,53	2.917,53	2.917,53	6.472,53	5.062,71	4.601,51	5.062,71	5.062,71
Ugljen (tis. t)	otkopano	48,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Izvor podataka: Ministarstvo gospodarstva – Sektor za rudarstvo (2013.) Godišnja bilanca stanja rezervi mineralnih sirovina Republike Hrvatske.

Razvoj gospodarskih djelatnosti u prostoru

Tablica 3: Eksploatacijske rezerve neenergetskih mineralnih sirovina

Eksploatacijske rezerve 1997.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Arhitektonsko-građevni kamen	100,00	169,25	441,52	191,08	256,13	341,94	427,20	563,61	654,93	571,37	737,23	744,20	730,99	752,83	790,34	897,05
Barit	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Bentonitna glina	100,00	75,45	77,56	77,33	77,12	77,12	76,98	47,04	47,04	46,86	46,78	46,78	46,78	46,78	46,78	46,78
Boksit	100,00	596,84	640,45	616,18	628,01	575,74	576,98	578,79	546,85	497,07	497,06	533,78	567,25	567,05	566,65	532,65
Ciglariska glina	100,00	88,67	100,25	100,41	88,46	84,33	102,50	92,35	97,64	100,94	110,59	104,15	95,42	104,69	101,91	92,43
Gips	100,00	99,11	130,37	51,35	191,46	190,01	203,79	205,00	453,61	482,10	479,86	471,54	473,40	479,94	462,25	468,94
Građevni pijesak i šljunak	100,00	128,49	123,00	119,26	129,73	180,77	180,63	196,66	174,23	209,36	199,87	202,16	178,82	195,58	197,98	273,74
Karbonatna sirovina za ind. Prer.	100,00	59,24	90,64	83,00	86,00	88,66	148,21	139,16	145,07	271,63	308,22	327,65	396,17	406,43	377,43	335,51
Keramičke i vatrostalne gline	100,00	102,19	87,71	104,49	107,14	104,96	103,56	110,95	107,88	71,92	70,18	92,62	132,09	107,99	79,44	40,92
Kreda	100,00	91,94	84,29	107,02	64,05	296,26	285,45	272,68	262,10	340,32	340,32	333,24	328,15	325,76	0,00	0,00
Kremeni pijesak	100,00	105,68	183,77	108,37	105,29	118,94	118,26	159,08	191,38	190,47	219,06	162,04	160,24	161,80	156,00	146,68
Kvarcit	100,00	100,00	100,00	0,00	25,70	25,70	25,70	271,86	271,64	271,56	271,45	271,45	271,45	47,60	39,89	47,60
Silikatne sirovine za ind. Prer.	100,00	94,03	92,29	79,84	99,34	103,51	99,21	59,41	43,16	30,09	30,09	54,04	124,31	124,23	122,92	122,92
Sirovine za proizvodnju cementa	100,00	84,31	68,75	65,95	64,11	81,95	83,78	84,78	87,83	84,60	78,61	77,80	103,90	103,20	102,35	100,59
Tehničko-građevni kamen	100,00	142,32	157,07	141,23	191,27	188,60	233,41	260,53	258,90	297,25	303,64	321,94	356,11	375,12	381,26	453,22
Tuf	100,00	84,98	43,03	14,46	43,01	84,35	84,05	83,84	69,98	69,98	69,64	69,47	69,09	57,07	61,40	69,15
Živa	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	0,00	100,00	0,00	0,00	40.800,00

Napomena: Za morsku sol su ispušteni podaci o eksploatacijskim rezervama.

Tablica 4: Eksploatacijske rezerve energetskih mineralnih sirovina

Eksploatacijske rezerve 1997.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Kondenzat	100,00	109,14	102,03	84,61	85,96	78,47	71,25	64,43	77,54	72,02	67,56	62,32	57,78	49,29	57,44	54,54
Nafta	100,00	87,28	77,16	68,64	60,35	59,45	63,73	57,49	52,73	57,74	76,71	76,44	72,47	72,52	78,85	79,68
Prirodni plinovi	100,00	97,51	93,51	81,29	92,42	99,94	78,36	73,97	84,50	83,81	113,90	101,42	96,03	86,74	66,69	67,68
Ugljen	100,00	7,33	7,33	0,00	7,33	7,33	7,33	7,33	7,33	7,33	16,27	12,73	11,57	12,73	12,73	12,73

Napomena: Za geotermalne vode su ispušteni podaci o eksploatacijskim rezervama.

Tablica 5: Eksploatacija neenergetskih mineralnih sirovina

Pridobiveno 1997.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Arhitektonsko-građevni kamen	100,00	108,16	119,53	129,45	136,38	124,25	141,68	176,28	188,12	164,84	182,48	206,66	165,67	169,53	170,43	160,06
Bentonitna glina	100,00	76,42	113,76	74,45	67,03	0,00	43,89	14,63	32,10	26,20	27,73	0,00	27,73	0,00	0,00	0,00
Boksit	100,00	62,50	85,00	86,25	372,63	331,50	18,50	363,38	6,25	7,50	1,25	6,38	6,25	28,13	60,38	71,13
Ciglariska glina	100,00	83,02	86,92	109,76	113,00	107,81	126,48	138,70	101,88	113,11	105,52	114,42	67,68	46,12	78,57	56,93
Gips	100,00	137,50	125,00	34,00	248,89	258,14	193,75	97,49	259,90	372,36	477,95	360,49	295,83	226,33	231,90	158,23
Građevni pijesak i šljunak	100,00	130,62	87,88	99,58	102,06	148,11	170,98	175,39	172,64	223,64	227,98	243,85	180,34	115,20	141,85	145,07
Karbonatna sirovina za ind. Prer.	100,00	119,35	94,78	71,93	105,22	264,19	390,64	151,50	187,88	251,76	238,52	265,28	262,09	109,34	125,50	163,85
Keramičke i vatrostalne gline	100,00	79,39	194,51	0,00	0,00	139,41	156,64	45,13	0,00	82,75	137,61	11,93	56,18	53,27	28,71	0,00
Kreda	100,00	116,94	110,79	142,46	151,03	163,49	156,58	203,68	168,73	114,42	114,42	112,96	81,09	38,07	0,00	0,00
Kremeni pijesak	100,00	111,72	139,30	81,40	114,61	151,95	92,97	80,21	215,82	154,85	120,20	139,47	84,45	55,19	50,59	35,05
Silikatne sirovine za ind. Prer.	100,00	129,16	38,43	45,56	44,69	77,42	77,42	4,58	5,22	0,00	0,00	5,64	1,27	0,45	0,00	0,00
Sirovine za proizvodnju cementa	100,00	147,38	297,63	155,71	232,62	230,75	176,16	224,79	246,87	259,57	264,81	237,53	89,26	175,39	154,21	154,56
Tehničko-građevni kamen	100,00	121,95	130,83	119,65	141,32	175,35	273,23	233,96	216,71	240,62	282,49	315,83	249,42	171,93	160,70	126,17
Tuf	100,00	102,14	126,14	82,94	90,68	88,22	65,88	53,54	52,09	37,88	39,35	38,08	40,00	27,98	25,88	17,93
Morska sol	100,00	110,38	56,88	131,20	102,28	57,47	1.571,60	1.225,17	1.258,28	1.361,00	1.276,75	1.276,75	1.192,05	1.376,01	1.559,75	1.298,16

Razvoj gospodarskih djelatnosti u prostoru

Napomena: Barit je izbačen jer nije eksploatiran, a kvarcit i živa jer nisu eksploatirani u 1997. godini. Morska sol je izbačena iz grafikona jer porast od 1300% narušava čitljivost.

Tablica 6: Eksploatacija energetskih mineralnih sirovina

Pridobiveno 1997.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Geotermalna voda	100,00	0,00	101,20	103,65	91,88	105,69	79,93	69,26	77,43	94,41	100,78	77,08	73,35	98,16	96,19	103,14
Kondenzat	100,00	67,38	82,86	83,47	83,23	78,82	76,04	71,79	65,91	63,18	57,87	54,52	47,68	45,91	42,92	37,49
Nafta	100,00	95,60	83,85	76,60	71,30	69,21	65,09	61,24	56,89	55,60	53,58	49,84	47,28	42,97	40,32	39,04
Prirodni plinovi	100,00	114,37	89,13	101,05	152,61	154,15	121,93	125,88	130,17	153,25	160,60	152,36	150,86	151,62	137,61	111,65
Ugljen	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Tablica 7: Iskoristivost neenergetskih mineralnih sirovina

Iskoristivost (%)	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Arhitektonsko-građevni kamen	1,26	0,80	0,34	0,85	0,67	0,46	0,42	0,39	0,36	0,36	0,31	0,35	0,29	0,28	0,27	0,22
Bentonitna glina	0,31	0,32	0,46	0,30	0,27	0,00	0,18	0,10	0,21	0,17	0,18	0,00	0,18	0,00	0,00	0,00
Boksit	0,72	0,08	0,10	0,10	0,43	0,41	0,02	0,45	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,04	0,08	0,10
Ciglariska glina	2,20	2,06	1,91	2,41	2,81	2,81	2,71	3,30	2,30	2,47	2,10	2,42	1,56	0,97	1,70	1,36
Gips	0,73	1,02	0,70	0,48	0,95	0,99	0,70	0,35	0,42	0,57	0,73	0,56	0,46	0,35	0,37	0,25
Građevni pijesak i šljunak	3,05	3,10	2,18	2,54	2,40	2,50	2,88	2,72	3,02	3,25	3,47	3,67	3,07	1,79	2,18	1,61
Karbonatna sirovina za ind. prer.	0,60	1,21	0,63	0,52	0,73	1,79	1,58	0,65	0,78	0,56	0,46	0,49	0,40	0,16	0,20	0,29
Keramičke i vatrostalne gline	0,78	0,61	1,74	0,00	0,00	1,04	1,19	0,32	0,00	0,90	1,54	0,10	0,33	0,39	0,28	0,00
Kreda	6,27	7,98	8,24	8,35	14,79	3,46	3,44	4,68	4,04	2,11	2,11	2,13	1,55	0,73	0,00	0,00
Kremeni pijesak	0,70	0,74	0,53	0,53	0,76	0,90	0,55	0,35	0,79	0,57	0,38	0,60	0,37	0,24	0,23	0,17
Kvarcit	0,00	0,00	0,00	0,00	2,61	0,00	0,00	0,01	0,01	0,03	0,04	0,04	0,00	0,00	0,00	0,00
Silikatne sirovine za ind. prer.	5,07	6,96	2,11	2,89	2,28	3,79	3,95	0,39	0,61	0,00	0,00	0,53	0,05	0,02	0,00	0,00
Sirovine za proizvodnju cementa	0,50	0,87	2,16	1,18	1,81	1,40	1,05	1,32	1,40	1,53	1,68	1,52	0,43	0,85	0,75	0,77
Tehničko-građevni kamen	3,42	2,93	2,85	2,90	2,53	3,18	4,01	3,07	2,86	2,77	3,18	3,36	2,40	1,57	1,44	0,95
Tuf	0,47	0,57	1,39	2,71	1,00	0,49	0,37	0,30	0,35	0,26	0,27	0,26	0,27	0,23	0,20	0,12
Živa	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,86
Prosjek (jednostavan)	1,63	1,83	1,58	1,61	2,13	1,45	1,44	1,15	1,07	0,97	1,03	1,00	0,71	0,48	0,48	0,79

Napomena: Barit je izbačen jer nije eksploatiran, a morska sol jer se ne može izračunati eksploatacijska rezerva.

Tablica 8: Iskoristivost energetskih mineralnih sirovina

Iskoristivost (%)	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Kondenzat	9,61	5,93	7,80	9,48	9,30	9,65	10,25	10,70	8,17	8,43	8,23	8,40	7,93	8,95	7,18	6,60
Nafta	11,23	12,30	12,21	12,54	13,27	13,08	11,47	11,97	12,12	10,82	7,85	7,32	7,33	6,66	5,74	5,50
Prirodni plinovi	5,51	6,10	4,96	6,47	8,59	8,02	8,09	8,85	8,01	9,51	7,33	7,81	8,17	9,09	10,73	8,58
Ugljen	0,12	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Prosjek (jednostavan)	6,62	6,08	6,24	7,12	7,79	7,69	7,45	7,88	7,07	7,19	5,85	5,89	5,86	6,17	5,91	5,17

Napomena: Za geotermalne vode su ispušteni podaci (ne postoji podatak o mogućim eksploatacijskim rezervama).

Literatura

- Baldwin, R. E. (2005.) Industry location: The causes. *Swedish Economic Policy Review*, 12, str. 9-27.
- Baumol, W. J., Oates, W. E. (1993.) *Economics, Environmental Policy and the Quality of Life*. Hampshire: Gregg Revivals.
- Državni zavod za statistiku (2013.) Hrvatska u brojkama. <http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2013.pdf> [pristupljeno: 23. kolovoza 2014.]
- European Commission (2013.) Overview of CAP Reform 2014-2020. <http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf>
- European Commission (2013.) The new EU Forest Strategy. <http://ec.europa.eu/agriculture/forest/strategy/index_en.htm>
- European Commission (2014.) 2030 Framework for Climate and Energy Policies. <http://ec.europa.eu/clima/policies/2030/index_en.htm>
- Europska komisija (2014.) Preporuka za Preporuku Vijeća o nacionalnom programu reformi Hrvatske 2014. i dostavljanje mišljenja Vijeća o programu konvergencije Hrvatske za 2014. <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/csr2014_croatia_hr.pdf> [objavljeno: 2. lipnja 2014.] [pristupljeno: 23. kolovoza 2014.]
- Food and Agriculture Organization of the United Nations – FAO (2010.) Global Forest Resources Assessment 2010. <www.fao.org/forestry/fra/fra2010/en/>
- Forest Stewardship Council, 2014. <<https://us.fsc.org/our-history.180.htm>>
- Gržinčić, T. (2007.) Kavezni uzgoj tuna u Hrvatskoj. <www.geografija.hr/clanci/1214/kavezni-uzgoj-tuna-u-hrvatskoj> [objavljeno: 7. srpnja 2007.] [pristupljeno: 23. kolovoza 2014.]
- Hrvatska gospodarska komora – Centar za makroekonomske analize (2013.) Hrvatsko gospodarstvo – Osvrt na aktualno stanje – prilog za 3. sjednicu Skupštine HGK (19. lipnja 2013.). <www.hgk.hr/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/stanje_hrvatskog_gospodarstva.pdf> [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Hrvatska turistička zajednica (2014.) Opće informacije. <<http://business.croatia.hr/hr-HR/Hrvatska-turisticka-zajednica>> [pristupljeno: 11. kolovoza 2014.]
- Hrvatske šume (2006.) Šumskogospodarska osnova područja Republike Hrvatske za razdoblje od 2006. do 2015. godine. Zagreb: Hrvatske šume.
- Kranjčević, J. (2005.) Proces pridruživanja Europskoj uniji i prostorno uređenje Hrvatske. U: Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji – susret izazovima pregovora (ur. Ott, K.) Institut za javne financije, Zagreb, str.223-240
- Kroflin, M. (2014.) Pregled stanja hrvatskog gospodarstva i javnih financija, Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja. <www.nsz.hr/datoteke/13-14/Stanje_u_gospodarstvu_travanj_2014.pdf> [objavljeno: travanj 2014.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Lamza-Maronić, M., Tokić, I. (2012.) Utjecaj demografskih čimbenika na društveno-ekonomski razvoj Hrvatske. *Ekonomski vjesnik*, 25 (2), str. 263-271.
- Lončar, J. (2008.) Industrijske, slobodne i poslovne zone – Pojam, značenje i faktori lokacije. *Geoadria*, 13 (2), str. 187-207.
- Mihaljek, D. (2005.) Slobodno kretanje kapitala, tržište nekretnina i turizam: blagodat ili nevolja za Hrvatsku na putu u Europsku uniju. U: Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji – susret izazovima pregovora (ur. Ott, K.) Institut za javne financije, Zagreb, str. 181-222.
- Ministarstvo gospodarstva rada i poduzetništva Republike Hrvatske – Uprava za energetiku i rudarstvo (2008.) Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske. <www.zavod.pgz.hr/docs/zzpuhr/documents/301/original.pdf> [objavljeno: ožujak 2008.] [pristupljeno: 12. kolovoza 2014.]
- Ministarstvo gospodarstva – Sektor za rudarstvo (2013.) Godišnja bilanca stanja rezervi mineralnih sirovina Republike Hrvatske
- Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske (2013.) Nacionalni akcijski plan za obnovljive izvore energije do 2020. godine (prijedlog). <<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//120.%20-%202.pdf>> [objavljeno: listopad 2013.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske (2013.) Prijedlog zakona o strateškim investicijskim projektima Republike Hrvatske. <www.mingo.hr/userdocsimages/investicije/NOVI%20ZAKON%20O%20STRATE%20C5%A0KIM%20INVESTICIJAMA.doc> [objavljeno: siječanj 2013.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]

- Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske (2014.) Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020. <www.mingo.hr/userdocsimages/industrija/Industrijska_strategija.docx> [objavljeno: 26. veljače 2014.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja Republike Hrvatske – Zavod za prostorno planiranje (2013.) Izvješće o stanju u prostoru Republike Hrvatske 2008.-2012. <www.mgipu.hr/doc/Prostorno/Izvjesce_SPRH_08_12.pdf> [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture / Ministarstvo turizma (2008.) Strategija razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske za razdoblje 2009.-2019. <www.mppi.hr/UserDocsImages/Strategija%20razvoja%20nautickog%20turizma%20HR%201.pdf> [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2008.) Strategija ruralnog razvoja RH 2008.-2013. <www.mps.hr/UserDocsImages/strategije/STRATEGIJA_RR_19-05-081.doc> [objavljeno: svibanj 2008.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2012.) Strateški plan 2012.-2014. <www.mps.hr/UserDocsImages/Strate%20A1ki%20plan%20MP%202012-2014.pdf> [objavljeno: siječanj 2012.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2014.) Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. (nacrt). <www.mps.hr/ipard/UserDocsImages/Postpristupno%20razdoblje%20%20EAFRD/SEA/JAVNA%20RASPRAVA/PRR_2014_1306_HR_JR.pdf> [objavljeno: 13. lipnja 2014.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2014.) Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. – nacrt programa za međupravne konzultacije. <www.mps.hr/ipard/UserDocsImages/Postpristupno%20razdoblje%20%20EAFRD/PRR%202014.%20-%202020.%2002.2014/PRR_2014_0127_EK_January%20draft.pdf> [objavljeno: 24. siječnja 2014.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2014.) Strateški plan 2015.-2017. <www.mps.hr/UserDocsImages/strategije/Za%20objavu%20STRATE%20A0KI%20PLAN%202015.%20-%202017..pdf> [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja Republike Hrvatske (2011.) Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. godine. <www.mps.hr/UserDocsImages/strategije/AKCIJSKI%20PLAN%20RAZVOJA%20EKOLO%20A0KE%20POLJOPRIVREDE%20ZA%20RAZDOBLJE%202011-2016.pdf> [objavljeno: veljače 2011.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva Republike Hrvatske (2005.) Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u Republici Hrvatskoj. <<http://www.voda.hr/lgs.axd?t=16&id=269>> [objavljeno: srpanj 2005.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja Republike Hrvatske – Zavod za prostorno planiranje (1999.) Program prostornog uređenja Republike Hrvatske. Zagreb: Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja – Zavod za prostorno planiranje. <<http://www.mgipu.hr/doc/ProgramRH/pro-tek.pdf>> [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja Republike Hrvatske – Zavod za prostorno planiranje (1997.) Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske. Zagreb: Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja Republike Hrvatske – Zavod za prostorno planiranje. <www.mgipu.hr/doc/StrategijaRH/Strategija_I_II_dio.pdf> [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2013.) Ocjenjivanje i razvrstavanje županija prema razvijenosti. <<http://www.mrrfeu.hr/UserDocsImages/Regionalni%20razvoj/Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20pokazatelja%20za%20izra%20indeksa%20razvijenosti%20na%20%20BEupanijskoj%20razini%202013..pdf>> [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2014.) Turizam u brojkama 2013. <www.mint.hr/UserDocsImages/140624_HTZ-TURIZAM-2013_HR.pdf> [pristupljeno: 7. kolovoza 2014.]
- Ministarstvo turizma Republike Hrvatske / Institut za turizam (2013.) Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine. <www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf> [objavljeno: veljača 2013.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]

- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (2007.) Prijedlog nacionalne strategije za provedbu Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime (UNFCCC) i Kyotskog protokola u Republici Hrvatskoj s planom djelovanja (nacrtni). <http://klima.mzoip.hr/UserDocsImages/Strategija0_UNFCCC_05062007.pdf> [objavljeno: svibanj 2007.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva Republike Hrvatske (2011.) Strateške odrednice za razvoj zelenog gospodarstva – Zeleni razvoj Hrvatske (nacrtni). <www.mzoip.hr/doc/propisi/153._-1.3.pdf> [objavljeno: rujna 2011.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Mudričić, I. (2013.) Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2013.-2014.: Pozicija Hrvatske, Program globalne konkurentnosti (The World Economic Forum). <www.konkurentnost.hr/lgs.axd?t=16&id=450> [objavljeno: 4. rujna 2013.] [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Nacionalna šumarska politika i strategija, Narodne novine, 120/03.
- Nacionalni program protuminskog djelovanja Republike Hrvatske, Narodne novine, 120/09.
- Paladinić, E., Vuletić, D., Posavec, S. (2008.) Pregled stanja privatnog šumoposjeda u Republici Hrvatskoj, Radovi šumarskog instituta Jastrebarsko, 43 (1), str. 1-74.
- Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova, Narodne novine, 106/98., 39/04., 45/04., 163/04., 148/10. (prestao vrijediti) i 9/11.
- Pravilnik o uređivanju šuma, Narodne novine, 111/06. i 141/08.
- Pravilnik o uređivanju šuma, Narodne novine, 111/06. i 141/08.
- Prijedlog ekološke mreže Natura 2000 (2012.) Zagreb: Državni zavod za zaštitu prirode.
- Roback, J. (1992.) Wages, Rents and the Quality of Life. Journal of Political Economy, 90, 6, str. 1257-1278.
- Strategija energetske razvoja Republike Hrvatske, Narodne novine, 130/09.
- Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, Narodne novine, 30/09.
- Strategija prometnog razvitka, Narodne novine, 139/99.
- Strategija razvitka riječnog prometa u Republici Hrvatskoj (2008.-2018.), Narodne novine, 65/08.
- Strategija razvoja poduzetništva Republike Hrvatske 2013- 2020. godine, Narodne novine, 136/13.
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, Narodne novine, 55/13.
- Strategija upravljanja vodama, Narodne novine, 91/08.
- Svjetska banka (2014.) Doing business. <www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf> [objavljeno: 2. prosinca 2013.]
- Svjetska banka (2014.) Global competitiveness report 2013. 2014. <www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf> [objavljeno: 2. prosinca 2013.]
- Svjetska banka (2014.) Member States' Competitiveness Performance and policies – Industrial performance scoreboard <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/monitoring-member-states/files/ms_comp_report_2012_en.pdf>
- Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2005.) Energetske potrebe drvnog sektora s naglaskom na korištenje bioenergije. Zagreb: Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- The WTO (2003.) The WTO Agreements Series – 3- Agriculture. <www.wto.org/english/res_e/booksp_e/agrmntseries3_ag_2008_e.pdf> [pristupljeno: 20. kolovoza 2014.]
- Tica, J. (2012.) Kvaliteta proizvoda, produktivnost zemlje i ravnotežni tečaj, serija članaka u nastajanju, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. <<http://web.efzg.hr/repec/pdf/Clanak%2012-06.pdf>> [pristupljeno: 28. srpnja 2014.]
- Undercurrent News (2013.) Southern bluefin tuna demand declining in Japan. <www.undercurrentnews.com/2013/11/08/southern-bluefin-tuna-demand-declining-in-japan/> [objavljeno: 8. studenoga 2013.] [pristupljeno: 23. kolovoza 2014.]
- United Nations Economic Commission for Europe – UNECE (2008.) Spatial Planning – Key Instrument for Development and Effective Governance with Special Reference to Countries in Transition. New York / Geneva: United Nations.

United Nations Economic Commission for Europe – UNECE (2011.) State of Europe's Forests 2011. Forest Europe Ministerial Conference u Oslu – 14. lipnja 2011.
<www.unece.org/forests/fr/outputs/soef2011.html>

Uredba o naknadi štete po osnovi otuđenja mineralne sirovine, Narodne novine, 90/14.

Water Supply and Sanitation Technology Platform (2005.) Water – Safe, Strong and Sustainable, European Vision for Water Supply and Sanitation in 2030.
<<http://wsstp.eu/files/2013/11/WssTP-Vision.pdf>>

Zakon o lovstvu, Narodne novine, 140/05. 75/09., 153/09. i 14/14.

Zakon o rudarstvu, Narodne novine, 75/09., 49/11. i 56/13.

Zakon o stočarstvu, Narodne novine, 36/98., 153/03., 132/06., 70/07. i 14/14.

Zakon o strateškim investicijskim projektima Republike Hrvatske, Narodne novine, 133/13.

Zakon o šumama, Narodne novine, 140/05., 82/06., 129/08., 80/10., 124/10., 25/12., 68/12. i 148/13.

Dodatni izvori:

Državni zavod za statistiku. <www.dzs.hr>

Eurostat. <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>

Hrvatska komora inženjera šumarstva i drvne tehnologije. <www.hkisdt.hr>

Hrvatski centar za razminiranje. <www.hcr.hr>

Hrvatski savez udruga privatnih šumovlasnika – HSUPŠ. <www.hsups.hr>

Hrvatski šumarski institut. <www.sumins.hr>

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije. <www.mrrfeu.hr>

Pokazatelji

Stanovništvo

- . broj stanovnika (2012. 4,267 mil. – Izvor: Svjetska banka) (opada)
- . prirodni prirast (-2,3) (negativan) (prirodni prirast Europske unije +1 – EK, 2011.)
- . udio stanovništva starog 65 i više godina (povećava se)
- . stupanj obrazovanja
- . dobna struktura
- . prostorna raspodjela radno sposobnog stanovništva
- . migracija
- . broj emigranata iz Republike Hrvatske (trenutno cca 13.000)

Gospodarstvo i gospodarska kretanja

- . siromaštvo (prije recesije 10%, sada 18%)(procjena, Svjetska banka, 2014.)
- . FDI (izravna strana ulaganja) (2013. – 550,1 mil. eura)
- . izvoz (2013. – 8.920 mil. eura)
- . uvoz (2013. – 18.996 mil. eura)
- . nezaposlenost
- . nezaposlenost mladih
- . broj zaposlenih
- . ekonomski rast
- . potrošnja
- . štednja
- . investicije
- . inflacija
- . javni rashodi
- . BDP (do recesije 2008. godine rast 4-5% godišnje) (prognoza za 2014. pad 0,5%)
- . BDP po stanovniku (2012. 13.878 USD – Izvor: Svjetska banka) (opada)

Prirodni resursi

- . eksploatacijske rezerve (ulaganja u otkrivanje)
- . eksploatacija prirodnih resursa
- . iskoristivost (odnos eksploatacijskih rezervi i eksploatacije)

Turizam

- . dolasci (cijela RH, jadranska, kontinentalna) (2001.-2011. porast od 46%)
- . noćenja (cijela RH, jadranska, kontinentalna) (2001.-2011. porast od 40%)
- . smještajni kapaciteti (cijela RH, jadranska, kontinentalna)
- . prosječan broj noćenja (u danima)
- . prihod od turizma (u 2013. godini 7,2 mlrd. eura)
- . udio turizma u BDP-u (u 2013. godini 16,5%)
- . broj zaposlenih u turizmu
- . udio hotela visoke ili više kategorije (trenutno 9% i 32% u strukturi) (potrebno povećanje)
- . broj nautičkih luka (2001.-2011. porast od 50%)
- . broj vezova (2001.-2011. porast 22%) (17.000 vezova u 2011.) (planpovećanje 15.000 vezova)
- . stupanj iskorištenosti građ. zemljišta u naseljima Jadranske Hrvatske
- . stupanj urbaniziranosti morske obale (trenutno 16,5% njezine ukupne duljine)

Klimatsko-energetski

- . emisija stakleničkih plinova (potrebno smanjenje za 20% do 2020. godine u odnosu na 1990.)
- . energetska učinkovitost (potrebno povećanje za 20% do 2020. godine u odnosu na 1990.)
- . potrošnja energije dobivene iz obnovljivih izvora (povećanje za 20% do 2020. u odnosu na 1990.)

Šumarstvo

- . obraslo šumsko zemljište (2,061.509 ha ili 36% površine Republike Hrvatske)
- . neobraslo šumsko zemljište (396.139 ha)
- . šumska površina (planiran porast od 7%, ostvareno 8%) (47% površine RH pod šumama)
- . otvorenost šuma (privatne 6,5 a, državne 10,13 km/1000 ha, potrebno 15-25 km/1000 ha)
- . postojanje planova upravljanja šumama (za 60% privatnih šuma (oko 345 tis. ha) ne postoje)
- . ograničenje stakleničkih plinova (od 2008. do 2012. predviđeno smanjivanje na 95% iz 1990.)
- . udio šumarstva u nacionalnom BDP-u (trenutno 1,1% - u sredini europskih zemlja)
- . udio šuma gospodarske namjene u ukupnoj površini šuma (trenutno 90%)
- . drvena zaliha (398 mil. m³) (u odnosu prema 1997. godini povećanje za 73,7 mil. m³)
- . godišnji prirast (10,5 mil. m³)

- . sječiva drvena masa za korištenje u gospodarske svrhe (6,6 mil. m³)
- . šumska biomasa za energiju (trenutni potencijal cca. 2,75 mil. m³)
- . biomasa iz drvne industrije (trenutni potencijal cca. 1,5 mil. m³)
- . zalihe uljika u šumskoj biomasi (Hrvatska 132, jedino Slovenija veće zalihe – 142)
- . površina lovišta i uzgajališta divljači (297.605 ha)
- . broj lovišta (1067, od čega 317 državnih i 750 zajedničkih)
- . šumske površine kojima se gospodari prema odredbama FSC-certifikata (2 mil. ha, prosjek EU-27 je 966.823 ha)
- . površina šuma i šumskog zemljišta koje je minski sumnjivo (45 tis. ha)
- . radno-nedostupna površina (oko 105 tis. ha)
- . broj šumskih požara
- . površina opožarenog područja godišnje (trenutno cca 9.000 ha)
- . stupanj oštećenosti šumskih ekosustava zbog osutosti krošanja (20,64% u 2002. godini, 27,66% u 2010. godini)

Poljoprivreda

- . broj poljoprivrednih gospodarstava (233 tis. u 2010. godini) (EU – 12,01 mil.)
- . prosječna veličina poljoprivrednog zemljišta po gospodarstvu (5,6 ha 2010. godine) (cilj je bio 6,5 ha – nije ostvaren) (u EU 14,3 ha)
- . izgradnja dodatnih 1820 km autocesta (Strategija prometnog razvitka iz 1999. godine)
- . izgradnja dodatnih 1350 km brzih cesta (Strategija prometnog razvitka iz 1999. godine)
- . riječni promet na Savi (procjena – do 2020. godine 3-5 mil. t, te do 2030. godine 4-8 mil. t)
- . vrijednost poljoprivrede (uključujući šumarstvo i ribarstvo) u 2010. godini 13,6 mlrd. kn, tj. 4,2% BDP-a
- . realan dohodak u poljoprivredi (od 2008. do 2013. pad od 34,1%)
- . vrijednost ukupne poljoprivredne proizvodnje (2013.– 21 mlrd. kn – pad 5,23% od 2008. godine)
- . udio RH u bruto dodanoj vrijednosti poljoprivrede EU je 0,86% (proporcionalno udjelu u stanovništvu – 0,85%)
- . iskorištenost poljoprivrednih površina (od 2008. do 2013. porast za 3,2%)
- . udio površina pod ekološkom poljoprivredom proizvodnjom (cilj: povećanje na 8% do 2016. godine – trenutno stanje: 2006. – 6.009 ha, 2009 – 14.193 ha)
- . ukupna površina poljoprivrednog zemljišta (trenutno 2.695.037 – cca 50% ukupne površine)
- . iskorišteno poljoprivrednog zemljišta (2012. – 1,330.973 – porast u odnosu na 2011. 0,4%)
- . korišteno poljoprivredno po stanovniku (Republika Hrvatska – 0,30 ha; Europska unija – 0,35 ha)
- . udio navodnjavanih korištenih površina (trenutno 1,35%% - potreban značajan rast)
- . prinos poljoprivrednih kultura za proizvodnju biogoriva (trenutno niski)

Industrija

- . indeks fizičkog obujma industrijske proizvodnje (polazišna godina je 2008.)
- . bruto dodana vrijednost (BDV)
- . broj zaposlenih
- . produktivnost rada
- . kretanje izvoza
- . broj visokoobrazovane radne snage u ukupnome broju zaposlenih u industriji
- . rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u
- . investicije u fiksni kapital
- . udio visokoobrazovane radne snage u ukupnome broju zaposlenih u industriji
- . ulaganje u istraživanje i razvoj
- . iznos investicija u fiksni kapital

Popis tablica, grafova, slika i okvira

Tablica 1. Popis promjena Ustava i Zakona o prostornom uređenju

Tablica 2. Odabrani demografski i pokazatelji zaposlenosti u Hrvatskoj

Tablica 3. Pokazatelji razvijenosti po županijama

Tablica 4. Odabrani ekonomski pokazatelji

Tablica 5. Dolasci i noćenja turista prema vrstama turističkih mjesta u razdoblju od 2008. do 2013. godine (u tisućama)

Tablica 6. Turistička noćenja u razdoblju od 2008. do 2013. godine (u tis.)

Tablica 7. Smještajni kapacitet (stalni ležajevi) prema glavnim vrstama smještaja i kategorijama hotela, struktura u %

Tablica 8. Ciljevi i mjere za korištenje EU fondova za razvoj turizma do 2020. godine u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija

Tablica 9. Podsektori s najvećim prihodima u prerađivačkoj industriji (u mil. kuna)

Tablica 10. Usporedni prikaz odabranih pokazatelja u 2012. i 2020. godini

Tablica 11. Scenarij 1 – Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020., referentna godina 2008.

Tablica 12. Scenarij 2 – Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020., referentna godina 2008.

Tablica 13. Scenarij 3 – Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020., referentna godina 2008.

Tablica 14. Bruto dodana vrijednost ostvarene poljoprivredne proizvodnje u izabranim zemljama Europske unije u razdoblju 2008. do 2014. godine (proizvođačke cijene u mil. eura)

Tablica 15. Površina šuma i šumskog zemljišta, usporedba različitih podataka

Tablica 16. Šume u Republici Hrvatskoj prema vlasništvu i namjeni

Tablica 17. Površine šuma po vlasništvu i namjeni

Tablica 18. Zalihe ugljika u šumskoj biomasi (tona po hektaru)

Tablica 19. Šumski požari u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2002. do 2012. godine

Tablica 20. Oštećenost stabala u Republici Hrvatskoj

Graf 1. Eksploatacijske rezerve neenergetskih mineralnih sirovina u odnosu na 1997. godinu

Graf 2. Eksploatacija neenergetskih mineralnih sirovina u odnosu na 1997. godinu

Graf 3. Eksploatacijske rezerve energetskih mineralnih sirovina u odnosu na 1997. godinu

Graf 4. Eksploatacija energetskih mineralnih sirovina u odnosu na 1997. godinu

Graf 5. Turistički dolasci i noćenja u Republici Hrvatskoj u 2001. i 2011. godini

Graf 6. Struktura korištenoga poljoprivrednog zemljišta u 2012. godini

Graf 7. Površina korištenog poljoprivrednog zemljišta po kategorijama od 2008. do 2012. godine

Graf 8. Emisije i ponori CO₂ po sektorima, 1990.-2007.

Graf 9. Udio šumarskog sektora u nacionalnom BDP-u

Slika 1. Unutarnja integracija RH, Erdutski sporazum

Slika 2. Minski sumnjiva područja u RH

Slika 3. Šume i šumska zemljišta unutar zaštićenih područja prirode

Okvir 1. Ilustrativni prikaz relevantnih promjena